

LABYRINT SVĚTA A RÁJ SRDCE

to jest

SVĚTLÉ VYMALOVÁNÍ,
kterak v tom světě a věcech jeho všechněch
nic není než matení a motání,
kolotání a lopotování,
mámení a šalba, bída a tesknost,
a naposledy omrzení všeho a zoufání:
*ale kdož doma v srdci svém sedě,
s jediným Pánem Bohem se uzavírá,
ten sám k pravému a plnému myslí upokojení
a radosti že přichází.*

Jan Amos Komenský

Eccles. 1, 14

Viděl sem všecky skutky, kteréž se dějí pod sluncem,
a aj, všecko jest marnost a trápení ducha.

I, liber, in lucem, rigidi secure Catonis,
i labyrinthaeis currere docte viis.
Cumque ibis curesque viis, dic: Optime lector,
ex me supremum non nisi disce bonum.

M. Georg. Colsinius

Vysvětlivky k textu:

Motto: Ecclesiastes neboli Kazatel (hebrejsky Kohelet), starozákonní biblická kniha připisovaná králi Šalomounovi.

Překlad latinského Čtyřverší (dvou elegických distich, které složil humanistický spisovatel a pobělohorský exulant Magister Georgius Colsinius-Jiří Kavka (zemřel po r. 1643):

Jdi, kniho, na světlo bez obav před přísným Katonem, rychle spěchej, vyznajíc se v ulicích labyrintu. A až půjdeš a poběžíš ulicemi, řekni: Laskavý čtenáři, osvoj si ze mne jenom svrchované dobro. - Cato (Kató): starořímský státník a spisovatel Marcus Porcius Cato Censorius (234-149 n. 1.), zastávce přísných mravů a kritik novot.

ILLUSTRISSIMO AC VERE GENEROSO DOMINO

DOMINO CAROLO

BARONI A ZEROTIN SENIORI

ETC.,

PRO-MARCHIONI MORAVIAE,

DOMINO SUO GRATIOSISSIMO.

Verecundarer eqvidem hoc nimium turbulento inqvietudinúmque pleno tempore vel epistolio hoc, nedum scripti alicujus dedicatione molestare Illustritatem Tuam, Illustrissime Domine, nisi id de eorum esset genere, qvae ad recolligendos in Deóque tranqvillandos destinantur animos. Dicam, quid rei sit. Cùm in hoc secessu et ingrato otio meo, semoto mihi à vocationis curis, otioso tamen esse nec liceret nec liberet, caepi superioribus mensibus inter alia de vanitate mundi (occasione undecunqve arreptâ) speculari, donec mihi hoc, qvòd Illustritati Tuae offero, drama sub manibus natum est. Cujus pars prima mundi ludicra et inanitates typis depingit, qvàm is omni ex parte magno nisu res nihili agat, qvàmque miserè omnia tandem vel in risum abeant vel in planctum. Posterior, partim sub velo, partim apertè, veram et solidam filiorum Dei felicitatem describit: qvàm nimirum beati sint, qvi mundo et mundanis cunctis à tergo relictis soli Deo adhaerent, imò inhaerent. Quidqvòd híc praestitum est, inchoatum esse, nondum absolutum, agnosco. Video enim valdè faecundam esse materiam et ad acuendum ingenium poliendámque lingvam perqvam accomodam, ut novis subinde inventionibus in infinitum isthaec augeri possint. At qvalebunqve tandem id nunc jam est, volui tamen è chartis rejectaneis collectum Illustritati Tuae offerre. Qvò consilio, non satis nunc dicere audeo: sed id vel inter legendum pro sagacitate sua animadvertet Illustritas Tua, vel aliàs explanari poterit. Hoc unum innuam, credidisse me non inconvenienter haec talia offerri ei, qvi mundani pelagi fluctus et luctus mille modis expertus, in tranqvillissimo conscientiae portu qviescit tamen. Nunc Illustritatem Tuam nihil aliud volo, nisi ut mundi Satanaeqve secura Christo suo jucundè vivat, vitámque, qvae hanc (ah, miseram!) seqvetur, pleno jure possidendam exultanter expectet. Interim nos regat, erigat, soletur, roboret benedictum Spiramen aeterni Miseratoris Dei nostri. Amen.

Dabam sub Klopot, Idibus Decembris 1623,

Illustritati Tuae devotus cliens

J.A. COMENIUS

Vysvětlivky k textu:

Věnování: Komenský věnoval Labyrint svému příznivci a ochránci Karlu St. z Žerotína (1564-1636), moravskému šlechtici, významnému politikovi a spisovateli, na jehož panství v Brandýse n. Orlicí (krycí jméno Klopoty podle tamější lesní stráně) se za pobělohorského pronásledování nějaký čas ukrýval v bratrském domě u sboru.

V překladu:

Nejjasnějšímu a skutečně urozenému pánu, panu Karlovi staršímu z Žerotína atd., zemskému hejtmanu moravskému, pánu svému nejmilostivějšímu.

Opravdu bych se ostýchal, abych v tomto čase náramně bouřlivém a plném nepokojů obtěžoval Tvou Jasnost, nejjasnější pane, už jenom tímto listem, natož věnováním nějakého spisu, kdyby právě tento spis nebyl jedním z takových, které si kladou za cíl myslí povzbudit a v Bohu utěšit. Povím, jak se věc má. Poněvadž se mně v tomto ústraní a v této mé nevídané prázdní, vzdálenému povinností svého povolání, ani nemínilo ani nelíbilo zahálet, začal jsem v předešlých měsících mezi jinými přemýšlet o marnosti světa (chápe se vhodných podniků odkudkoli), až se mně konečně pod rukama zrodilo toto drama, které podávám Tvé Jasnosti. Jeho prvá část líčí obrazně hříčky a marnosti tohoto světa, kterak se on ve všem všudy obírá s velikým úsilím věcmi malichernými a jak se žalostně všechno nakonec mění v posměch nebo v pláč. Druhá část popisuje zčásti jinotajně, zčásti zjevně pravé a trvalé štěstí synů Božích: jak vskutku jsou blaženi ti, kdo odvrátivše se od světa a všech světských věcí, jediné k samému Bohu přilnou, ba do něho velnou. Uznávám, že cokoli bylo zde podáno, je teprv započato, ale není ještě dovršeno. Vidím totiž, že látka je velmi plodivá a nadmíru vhodná k bystření spisovatelského talentu i k broušení jazyka, takže by se mohly tyto věci novými a novými nápady rozmnožovat donekonečna. Ale ať už je to jakékoli, přece jsem uznal za vhodné, abych to, co bylo sestaveno z papírů hodných zahození, věnoval Tvé Jasnosti. S jakým úmyslem, neosměluji se ještě nyní říci: ale buď to Tvá Jasnost při čtení sama postřehne svým důvtipem, nebo to bude možno objasnit jindy. Jedině to podotknu, že jsem nepokládal za nevhodné věnovati takovou práci tomu, kdo tisícerým způsobem zakusiv supění a úpění tohoto pozemského moře, přece spočívá v tichoukém přístavu svého čistého svědomí. Nyní nepřeji Tvé Jasnosti nic jiného, než aby mile žila svému Kristu, bezpečna jsouc před světem a Satanem, a aby s plesáním očekávala, že se jí plným právem dostane života, který bude následovat po zdejších (ach, bídném!). Zatím rač nás spravovat, povzbuzovat, potěšovat a posilovat blahoslavený Duch našeho věčného Boha Slitovníka. Amen.

Psal jsem pod Klopoty dne 13. prosince 1623,

Tvé Jasnosti oddaný sluha

J. A. Komenský

K ČTENÁŘI

Jeden každý tvor, i nerozumný, přirozeně k tomu se nese, aby libé a pohodlné věci sobě liboval a jich žádostiv byl; ovšem tedy člověk, v němž rozumná jemu přistvořená moc takovou tu k dobrému pohodlnému chtivost vzbuzuje. A nejen vzbuzuje, ale i na to vede, aby což více dobré, libé, pohodlné jest, to sobě více liboval a srdnatěji po tom dychtil. Odkudž dávno mezi moudrými otázka byla, kde a v čem by vrch dobrého (summum bonum) bylo, na němž by se žádost lidská stavovala: to jest, jehož by dosáhna člověk myslí svou, tu odpočinouti mohl a musel, čeho víc žádati nemaje.

Chtěli-li bychom pak na to dáti pozor, najdeme, že nejen mezi filozofy ta otázka a pečlivé, jak by zpravena býti měla, vyhledávání bylo a jest, ale že každého vůbec člověka mysl tam jde, kde a jak co nejplnějšiho potěšení dojíti; a shledáno, že všickni takměř lidé ven z sebe vybíhajíce, v světě a věcech jeho, čím by mysl kojili a pokojili, hledají, tento v statku a zboží, onen v rozkošech a líbostech, jiný v slávě a vzácnosti, tento opět v moudrosti a umění, jiný v veselém tovaryšství etc., a tak summou všickni po věcech, kteréž vně jsou, v nich dobrého svého hledajíce, zevlují.

Ale že ono tam nalezeno nebývá, nejmoudřejší z lidí Šalamoun svědkem jest, kterýž také odpočinouti myslí své hledaje a všecken svět projda a prohlédna, naposledy pověděl: "Mrzí mne ten život. Nebo mi se žádná věc nelíbí pod sluncem, protože jen všeckno marnost jest a bída." (Eccles. 2. 17.) pravé pak myslí upokojení, doptav se ho potom, vyhlásil, že v tom jest, aby člověk světa tím, čímž jest, býti nechaje, samého sobě Pána Boha hleděl, jeho se bál a přikázání jeho ostříhal. Nebo (pry) "na tom jediném všecko záleží." (Eccles 12. 13.) Podobně vyšetřil David, že nejšťastnější jest člověk, kterýž svět z očí a myslí pustě, Boha se jen drží a jej za věčný podíl svůj maje, s nim v srdci svém přebývá. (Žalm 73.)

Milosrdenství Boží budiž pochváleno, kterýž i mně mé oči odevřel, abych mnohotvárnou nádherného toho světa marnost a mizernou pod zevnitřním bleskem všudy se kryjící šalbu znamenati, pokoje pak a bezpečnosti myslí jinde hledati se naučil. Což místněji sobě sám před oči předestřítí i jiným poukázati chtěje, zamyslí sem sobě tuto pouť aneb vandr do světa: kdež jaké sem potvorné vědi buď spatřil neb se s nimi potkal, a kde naposledy a jak žádaného a v světě nadarmo hledaného potěšení se doptal, vše to v přítomném traktátu jsem jako vymaloval. Jak vtípně, nedbám; dejž Bůh, jen aby prospěšně, mně i bližním mým.

Není báseň, čtenáři, což čísti budeš, ačkoli básně podobu má: než jsou věci pravé, jimž vyrozuměje sám poznáš, zvláště kdo by mého života a příběhů něco povědom byl. Protože sem tu na větším díle své vlastní příhody, s nimiž jsem se v nemnohých těch letech života svého již potkal, některé pak při jiných spatřil aneb o nich sobě návěští dané měl, vymaloval. Ač ne všech ještě svých příhod sem dotýkal, na díle pro stud, na díle, že sem, k jakému by se to jiným vzdělání oznamovalo, nevěděl.

Průvodčí moji a každého, kdož v světě tápá, vpravdě jsou dva: Drzost myslí, všeho ohledující, a zastaralý při věcech Zvyk, pravdy barvu šalbám světa dávající. Půjdeš-li za nimi s rozumem kdokoli, bídné motaniny pokolení svého spolu se mnou uhlédáš; pakliť se jinak zdáti bude, věz, že obecného zmámení brylle, skrze něž vše naopak vidíš, na nosu tvém strmí.

Co se prohledání radostného způsobu Bohu oddaných srdcí dotýče, toť více in idea vypsáno jest, nežli aby se to tak plně při všechněch vyvolených nalézalo. Nenedostává se však Pánu Bohu i takových vypulerovaných duší, a každý upřímě pobožný to čta, téhož dokonalosti stupně sobě žádati bude povinen. Mějž se dobře, křesťane milý, a Vůdce světla, Duch svatý, ukažiž tobě lépe, než já mohu, i světa marnost, i vyvolených s Bohem spojených srdcí slávu, potěšení a radost. Amen.

Vysvětlivky k textu:

pohodlné, příjemné;
ovšem, tím více;
přistvořená, vrozená;
srdnatěji, horlivěji;
summum bonum, nejvyšší dobro;
zpravena, rozhodnuta;
vzácnost, vznešenost;
summou, úhrnem, zkrátka;
místněji, zevrubněji;
potvorné, podivné;
báseň, smyšlenka;
drzost myslí, všetečnost;
způsobu, stavu;
in idea, jako vzor.

KAPITOLA I.

O PŘÍČINÁCH V SVĚT PUTOVÁNÍ

Když sem v tom věku byl, v kterémž se lidskému rozumu rozdíl mezi dobrým a zlým ukazovati začíná, vida já rozdílné mezi lidmi stavy, řády, povolání, práce a předsevzetí, jimiž se zanášejí, zdála mi se toho nemalá býti potřeba, abych se dobře, k kterému bych se houfu lidí připojiti a v jakých věcech život trávit měl, rozmyslil.

VRTKAVOST MYSLI. Na kterouž věc mnoho a často pomýšleje a s rozumem svým pilně se radě, na tom mi se ustanovovala mysl, abych sobě takový života způsob, v kterémž by co nejméně starostí a kvaltování, co nejvíc pak pohodlí, pokoje a dobré mysli bylo, oblíbil.

Než tu mi se opět nesnadné zdálo, které a jaké by to takové povolání bylo, poznati; a s kým se o to dostatečně poraditi, nevěděl sem; aniž mi se hrubě chtělo s někým se raditi, mysle, že mi každý svou věc chváliti bude. Sám také kvapně k něčemu sáhnouti, abych nepřebíral, boje se, nesměl sem.

Ač, přiznám se, jednoho, druhého i třetího tajně chytati sem se počal, ale každé hned zase pustil; proto, že sem při každé věci i nesnadnosti i marnosti (jakž mi se zdálo) něco znamenal. Mezitím bál sem se, aby mi má neustavičnost hanby nepřinesla: i nevěděl sem co dělati.

Až natrápě a navrtě se dosti sám v sobě, na toto sem přišel, abych nejdříve všechny lidské věci, co jich pod sluncem jest, prohlédl, a teprv jedno s druhým rozumně srovnávaje, jistý sobě stav vyvolil a své sobě věci k užívání pokojného na světě života pěkně nějak spořádal. Načež čím sem myslil více, tím mi se ta cesta líbila lépe.

Vysvětlivky k textu:

řády, společenské skupiny;
kvaltování, námaha, lopocení;
hrubě, velmi, příliš;
neustavičnost, nestálost

KAPITOLA II.

POUTNÍK DOSTAL VŠUDYBUDA ZA VŮDCE

I vyšel sem od sebe sám a ohlédati se počal, mysle, odkud a jak začít. Vtom ihned nevím kde se tu vezme člověk jakýsi křepkého chodu, obratného vzhledu a řeči hbité, takže mi se nohy, oči, jazyk, vše na obrtlíku míti zdál. Ten přivina se ke mně, odkud a kam bych měřil, dotazoval se. Já, že sem z domu svého vyšel a v světě se provandrovati a něco zkusiti umysl mám.

SVĚT LABYRINTEM. Schváliv mi to: "Kde pak vůdce jakého máš?" řekl. Já odpověděl: "Žádného nemám, Bohu a svým očím se důvěřuji, že mne nezavedou." "Nespravíš nic," řekl on. "Slychal-lis kdy co o Kretenském labyrintu?" "Slychal cosi," díím. On zase: "Zázrak světa byl, stavení z tak mnoha pokojů, příhrad, průchodišť vzdělané, že kdo se bez průvodčího do něho pustil, vždycky sem a tam chodě a motaje se, nikdy ven netrefil. Ale to žert byl proti tomu, jak sám světa tohoto labyrint, zvláště nyní, spořádán jest. Neradímť, věř mně zkušenému, samotně se tam pouštětí."

VYPSÁNÍ DRZÍHO. "A kde pak takového vůdce vzítí mám?" řekl sem. Odpověděl: "Já sem na to, abych takové, kteří něco shlédnouti a zkusiti žádají, prováděl a jim, kde co jest, ukazoval: protož sem tobě také vstříc vyšel." Já podivě se: "I kdo jsi ty," řekl sem, "můj milý?" Odpověděl: "Jméno mé jest Vše-zvěd, přijímím Všudybud, kterýž všecken svět procházím, do všech koutů nahlédám, na každého člověka řeči a činy se vyptávám; co zjevného jest, vše spatřuji, co tajného, vše slídím a stíhám, summou beze mne nic se díti nemá, ke všemu dohlédati má jest povinnost: a ty půjdeš-li za mnou, uvedu tě do mnohých tajných míst, kamž by ty sic nikdá netrefil."

Já slyše řeči takové, počnu sám v sobě vesel býti, že sem takového vůdce našel: a prosím ho, aby tedy sobě práce nevážil mne skrze svět provésti. Odpověděl: "Jak jiným v tom rád sloužím, tak i tobě;" a ujav mne za ruku: "Podmež," řekl. I šli sme; a já řekl: "Nu, rád se podívám, jaký jest toho světa běh, a také-li v něm co jest, čehož by se člověk bezpečně držeti mohl." To slyše tovaryš můj, zastavil se a řekl: "Příteli, jdeš-li ty tím umyslem, ne aby věci naše spatře oblíboval, než aby o nich dle rozumu svého soud vynášel, nevím, jak by s tím královna naše, Její Milost, spokojena byla."

MARNOST, KRÁLOVNA SVĚTA. "I kdo je to královna vaše?" díím já. Odpověděl: "Ta, kteráž všecken svět a běh jeho řídí, od končin až do končin: slove Moudrost, ač někteří mudrlanti Marnost ji říkají. Pravímť tedy časně, když tam choditi a prohlédati budeme, nemudruj nic: sic by sobě tu i jinde ledcos utržil, a já třeba vedlé tebe."

Vysvětlivky k textu:

obratného vzhledu, čilého pohledu;
v světě se provandrovati, svět proputovati;
kretenský, krétský;
stíhám, zkoumám;
sic, jinak;
aby tedy sobě práce nevážil, aby si neobtěžoval;
vedlé tebe, s tebou.

KAPITOLA III.

MÁMENÍ SE PŘITOVARYŠILO

O to když on se mnou mluví, hle, teď po straně jakýsi - nevěděl sem, muž-li či žena (nebo divně jaks zakuklený byl a okolo něho jako mšla se dělala) - k nám se přiloudě dí:
"Všudybude, kam s tímto pospícháš?" "Do světa ho vedu (dí on), prohlédnouti jej žádostiv jest."

"A proč beze mne? (řekl on zase). Víš, že tvá prováděti, má ukazovati, co kde jest, jest povinnost. Nebo Její Milosti královny vůle není, aby kdo do království jejího vejda, sám sobě, co vidí a slyší, dle líbosti vykládal a něco tu mudroval: než aby se jemu, co a k čemu která věc jest, povědělo, a on na tom přestal."

Odpověděl Všudybud : "Zdaž každý tak drzím jest, aby s jinými zároveň na řádech našich přestati neměl? Než tento tuším uzdy potřebovati bude. Dobře, podiž!" Takž se k nám připojil a šli sme.

ZVYK PŘI VĚCECH MÁMENÍ SVĚTA. Já pak sobě na mysli: "Bodejž bych já jen tuto zaveden nebyl; titot' se o jakous na mne uzdu smlouvají." I dím k novému tomu tovaryši: "Příteli, neměj za zlé, rád bych také tvé jméno věděl!" Kterýž řekl: "Já sem tlumočník královny světa Moudrosti, kterýž sobě to poručeno mám, abych, jak se čemu v světě rozuměti má, vyučoval. Protož já všechněm, co jich v světě uhlédáš, starým i mladým, urozeným i neurozeným, hloupým i učeným, všecko, co k pravé světské moudrosti přináleží, v mysl vkládám a je k veselosti a dobromyslnosti přivodím: ježto by beze mne i králové, knížata, páni a všickni nejskvostnější lidé v divných tesknostech byli a smutně na světě čas trávili."

Na to já: "Šťastně by mi tě Bůh za průvodčího dal, milý příteli, jestliže to pravé jest. Nebo já se proto do světa pouštím, abych sobě vyhlídl, co by v něm nejbezpečnějšího a nejpotěšenějšího bylo, toho abych se chytil: tebe tedy takového rádce maje, snáze sobě vybrati moci budu." "O tom nepochybuj," řekl on. "Neb ač v království našem všecko znamenitě ušlechtilé spořádané a veselé uhlédáš, a že se všechněm královny naší poslušným dobře vésti může, porozumíš: však vždy, pravdat' jest, jedno povolání a obchod nad druhý víc pohodlí a zvůle má; budeš sobě ze všeho, co budeš chtít', vybrati moci. Jáť všecko, co jak jest, vyložím." I dím: "Jak pak tobě říkají?" Odpověděl: "Jméno mé jest Mámení".

Vysvětlivky k textu:

ježto, kdežto;
obchod, zaměstnání;
z vůle, pohodlí, výhody.

KAPITOLA IV.

POUTNÍK UZDY A BRYLLÍ DOSTAL

To já slyše, zhrozím se; a co sem to k hříchu za tovaryše dostal, sobě myslím. První onen (tak sobě to mysl má rozbírala) o jakés uzdě mluvil, tento se Mámením jmenuje, královnu svou Marností mi (ač neopatrným tuším vybleknutím) jmenoval: co pak to?

A když já tak mlče a sklopě oči jdu a nohami nechťivě jaksí pokračuji, Všežvěd: "Co, vrtochu?" dí, "tušímť se nazpět chut dělá?" A než já co odpovím, anť mi na krk uzdu jakous vhodí, jejíž udidla pojednou mi se do ust vklouzla; a on: "Nu, již mi povolně půjdeš," dí, "kams začal."

UZDA VŠETEČNOSTI. I pohledím sobě na tu uzdu, a aj, sšítá byla z řemení Všetečnosti, a udidla její byla z železa Urputnosti v předsevzetích, a porozuměl sem, že k prohlédání světa ne jako prvé dobrovolně půjdu, ale těkavostí a neukojitedlností mysli své násilně tažen budu.

BRYLLE MÁMENÍ. Vtom druhý vůdce z druhého boku: "A já tobě tyto oculusy," dí, "daruji, skrze něž se na svět dívati budeš." I vstrčil mi brylle na nos, skrze něž já hledě, hned všecko před sebou jinak vidím. Měly zajisté tu moc (jakž sem potom mnohokrát zpruboval), že skrze ně hledícimu věc daleká blízká a blízká daleká; malá veliká a veliká malá; mrzutá krásná a krásná mrzutá; černá bílá a bílá černá etc. se zdála. I porozuměl sem, žeť sobě nezle Mámení říkati dá, když takové brylle dělati a lidem vstavovati umí.

SLOŽENÉ Z DOMNĚNÍ A ZVYKU. Byly pak brylle ty, jakž sem potom vyrozuměl, z skla Domnění vykroužleny; a rámcové, v nichž byly ufasované, byli z rohu, jenž Zvyk slove.

Vstrčil mi je pak, na mé štěstí, křivě jaksí: takže mi plně na oči nedoléhaly, a já hlavy přizdvihna a zraku podnesa, čistě přirozeně na věc hleděti sem mohl. Čemuž sem rád byl a sám v sobě myslil: Ač ste mi usta sevřeli a oči zastřeli, věřím však svému Bohu, že mi rozumu a mysli nesvázete. Půjduť a podívám se, co pak ten svět jest, na nějž paní Marnost chce, aby se hledělo, avšak vlastníma očima aby se nehledělo.

Vysvětlivky k textu:

k hříchu, na neštěstí;
vrtochu, vrtošivče, nerozhodný člověče;
anť, již;
ufasované, zasazeny;
čistě přirozeně, zcela pravdivě.

KAPITOLA V.

POUTNÍK SE Z VÝSOKA NA SVĚT DÍVÁ

VEN Z SVĚTA NIC NENI. To když já přemýšlím, anť my se (nic nevím jak) na jakéms náramně vysoké věži octneme, takže sem se sobě pod oblaky býti zdál; z níž já dolů pohlédna, vidím na zemi město jakési, na pohledění pěkné a stkvělé a široké velice, však jehož sem vždy termíny a meze ze všech stran znamenati mohl. A bylo okrouhle vystavené, zdmi a valy opatřené, a místo příkopy hlubina jakási tmavá, ani břehů, ani dna, jakž mi se zdálo, nemající. Nebo jen nad městem světlo bylo, za ohradou dále čirá tma.

POLOŽENÍ SVĚTA. Město pak samo rozdělené sem viděl na nesčíslné ulice, ryňky, domy a stavení, větší i menší, a všudy plno lidu jako hmyzu. K východní straně viděl sem stojící bránu jakous, z níž ulička šla do jiné brány, vše již k západu hledě; a z té druhé brány teprv se do rozličných ulic města vcházelo; kterýchž ulic nejpřednějších sem šest počítal, vše od východu k západu vedle sebe běžících; a uprostřed nich byl plac aneb ryňk velmi veliký, okrouhlý; a nejjáze k západu stál na skalnatém příkrém pahrbku vysoký jakýsi stkvělý zámek, na nějž se nejvíc všickni města obyvatelé ohlédali.

BRÁNA VÝCHODU; A BRÁNA ROZCHODU. I dí mi můj vůdce Všudybud: "Nu, tu máš, poutníče, milý ten svět, na nějžs se podívati žádostiv byl. Proto sem tě nejprve na tuto vysokost uvedl, aby sobě naň z cela nejprv pohlédl a jeho spořádání vyrozuměl. Tato východní brána jest Brána života, skrze níž všickni, kdo se na svět dostávají k bydlení, procházejí. Tato pak druhá bližší brána jest Brána rozchodu, z níž jedenkaždý, jak komu los padne, k tomu neb jinému povolání se obrací."

STAVOVÉ SVĚTA, NA ŠEST ŘÁDŮ ROZDĚLENÍ. "Ulice zajisté, které vidíš, jsou rozdílní stavové, řádové a povolání, v nichž se lidé usazují. Vidíš hlavních ulic šest: v oné ku poledni bydlí domovní stav, rodičové, dítky a čeládky; v vedlejší řemeslníci a všickni s živnostmi se obírající; v třetí této nejbližší ryňku bydlí stav učených, s pracemi myslí zacházejících. Z druhé pak teď strany jest stav duchovní, k nimž jiní náboženství konati vybíhají. Za tím stav vrchností a správců světa; nejjáz pak k půlnoci stav rytířský, s věcmi válečnými zacházejících. Aj, jak to ušlechtilé! Onino všecky plodí; tito všecky živí; tito všecky učí; tito se za všecky modlí; tito všecky soudí a před neřády zachovávají; tito za všecky bojují: a tak všickni sobě slouží, a všecko v svém glejchu stojí.

HRAD FORTŮNY. Hrad pak onen k západu jest Arx Fortunae, Hrad Štěstí, na němž zvláštější lidé bydlí, bohatství tam, rozkoší a slávy užívajíce. RYŇK OBECNÍ; A HRAD SVĚTA. Ryňk prostřední pro všecky jest. Nebo se tu ze všech stavů lidé scházejí, a co potřebí, spravují; uprostřed něho jako v centrum všeho jest residencí královny světa, Moudrosti."

ZAČÁTEK MATENÍ. I líbilo mi se to spořádání pěkné, a počal sem Pána Boha chváliti, že stavy světa tak ušlechtilé rozdělil. Než to mi se nelíbilo, že sem ty ulice na mnoha místech jako protržené viděl, takže leckdes jedna do druhé vbíhala: což mi se snadného zmatení a zblouzení znamením zdálo. A k tomu když sem na tu okrouhlost světa hleděl, patrně sem cítil, že se hýbal a v kolo točil, až sem se závratu bál. Nebo když sem po něm sem tam oči obnášel, viděl sem, an se do těch nejdrobnějších věcí všecko hmýzilo; když sem ucha nastavoval, všecko tlučením, boucháním, šoustáním, šepem a křikem naplněno bylo.

A PŘI TOM MÁMENÍ. I dí mi tlumočník můj, Mámil: "Vidíš, můj milý člověče, jak rozkošný jest ten svět, jak všecko v něm ušlechtilé? a to z daleka jen na něj hledě: co pak díš, potom jej po částkách s rozkošemi jeho prohlédaje? I komuž by na něm býti milo nebylo?" Já řekl: "Z dalekať mi se líbí; nevím, jak potom bude." "Všelijak dobře," dí, "jen věř, a již podme."

ZPŮSOB DĚTINSKÉHO VĚKU. Všudybud dí: "Počkej, ještě mu odtud ukáži, kamž potom nepůjdem. Ohlédni se teď nazpět k východu: vidíš-li, jak se tu z té tmavé brány cosi čmýrá a sem leze?" "Vidím," řekl sem. A on zase: "To sou lidé vnově se na svět (sami odkud nevědouc) dostávající, aniž se ještě znají, a aby lidmi byli, vědí: protož jest okolo nich tma a nic, jen vřesku a pláče trochu. Ale když tou ulicí jdou, pomalu se jim šerí a svitá, až teď do této pod námi brány přijdou: tu co se děje, podme pohledíme."

Vysvětlivky k textu:

ven z světa, mimo svět;
vždy, přece;
termíny, hranice;
náboženství, pobožnosti;
v glejchu, v rovnováze;
zpravují, konají, vyřizují;
závratu, závratě;
oči obnášel, hleděl jsem;
hmýzilo, hemžilo;
šoustáním, šustěním;
čmýrá, hrabe se.

KAPITOLA VI.

OSUD ROZDĚLUJE POVOLÁNÍ.

BRANNÝ SVĚTA OSUD. I zejdeme po jakéms tmavém šneku dolů, a aj, v té bráně veliká síň plná mladého lidu, a po pravé straně sedící zůřivý stařec a držící v ruce veliký měděný hrnec. I viděl sem, an k němu všickni od Brány života přicházející přistupovali, a každý do toho hrnce sáhna a cedulku s nějakým písmem vytáhna, hned do některé ulice města, jeden s radostí a výskáním běžel, jiný s zámutkem a stýskáním, kroutě se a ohlédaje, šel.

POVOLÁNÍ ROZDĚLUJÍCÍ. I přistoupím blíž a nahlédnu některým do těch cedulek a vidím, že tento vytáhl: Panuj, jiný: Služ; tento: Rozkazuj, jiný: Poslouchej; tento: Piš, jiný: Oř; tento: Uč se, jiný: Kopej; tento: Sud', jiný: Bojuj etc. I divím se, co to jest. Všežvěd mi dí: "Tu se povolání a práce rozdělují, k čemu se kdo v světě potřebovati dáti má. Ten pak správce nad losy slove Osud, od něhož každý do světa vcházející instrukcí tím způsobem vzítí musí."

POUTNÍK O PROHLÉDNUTÍ PRVÉ VŠEHO PROSÍ. Vtom mne Mámil z druhé strany drbne, abych také sáhl, návěští dávaje. Já prosil, abych nucen nebyl jednoho něčeho hned (bez prohlédnutí prvé) chytiti, ovšem tak slepému štěstí, sedni mi co sedni, se poručiti. Ale povědíno mi, že to bez vědomí a dovolení pana rejenta, Osuda, býti nemůže: takž já k němu přistoupě, pokorně žádost svou přednáším, já že sem tím oumyslem přišel, abych sám všecko prohlédl, a teprv co by mi se líbilo, sobě vybral.

A POVOLENÍ DOSTÁVÁ. On odpověděl: "Synu, vidíš, že toho jiní nečiní, ale co se jim podá neb naskytne, toho se drží. Však poněvadžs toho tak žádostiv, dobře;" a napsav cedulku, "Speculare" (to jest Dívej se neb Zpytuj), dal mi a pustil mne.

Vysvětlivky k textu:

Branný, strážce brány; tedy: Strážcem brány světa je osud;
šneku, točitém schodišti;
zůřivý, přísný;
písmem, nápisem;
potřebovati, užítí;
drbne, strčí;
ovšem, neřku-li;
rejenta, vladaře;

KAPITOLA VII.

POUTNÍK PROHLÉDÁ RYŇK SVĚTA

VIDÍ LIDU ROZLIČNOST. I dí mi můj vůdce: "Poněvadž všecko prohlédati máš, nejdřív jděme na ryňk," i vyvede mne. A aj, nesčíslné zástupy vidím jako mhla. Nebo tu ze všeho světa jazyků a národů, všelijakého věku, zrostu, pohlaví, stavu, řádu a povolání lidé byli. Na něž nejprv hledě, vidím předivné jich sem tam motání jako při rojení včel a mnohem divněji.

S ROZLIČNÝMI POVAHAMI A POSUŇKY. Nebo jedni chodili, jiní běhali, jiní jezdili, jiní stáli, jiní seděli, jiní leželi, jiní vstávali, jiní zas léhali, jiní se rozličně vrtěli; někteří byli samotní, jiní po houfích větších nebo menších. Kroj a křtalt přerozličný byl na nich, někteří číře nazí, s divnými všickni posuňky. Potkali-li se kteří, rozličného tu bylo kejklování, rukama, usty, koleny a jinak, k sobě se toulení a choulení, summou rozličné trety. I dí mi můj tlumočník: "Tu, hle, máš to ušlechtilé pokolení lidské, ten rozkošný, rozumem a nesmrtdlností obdařený tvor, kterýž jak neskonalého Boha obraz a k němu podobnost v sobě nosí, z rozličnosti těchto jejich neskonalých činů poznati se může: tu jako v zrcadle spatříš důstojnost pokolení svého."

POKRYTSTVÍ PŘI VŠECH. Hledím tedy sobě na ně ostřeji a spatřím nejprv, že každý v houfu mezi jinými chodě, larvu na tváři nosí, odejda pak, kde by sám neb mezi sobě rovnými byl, ji smyká; a do houfu jíti maje, zase připíná. I zeptám se, co to znamená? Odpověděl mi: "To jest, synu milý, lidská opatrnost, aby se ne všechněm každý, co jest, zjevoval. Sám u sebe může člověk býti, jakýž jest, před lidmi pak lidsky se ukazovati a věcem svým tvárnost dávatí sluší." Takž mi se chuť udělá, abych pilněji, jací pak bez toho uličeného přikrytí jsou, pohleděl.

A DIVNÁ POTVORSTVÍ. A maje na to pozor, vidím, že všickni nejen v obličejí, ale i sic na těle rozličně jsou zpotvořeni. Napořád byli trudovatí, prašiví či malomocní; a mimo to některý měl svinský pysk, jiný psí zuby, jiný volové rohy, jiný osličí uši, jiný baziliškové oči, jiný liščí ocas, jiný vlčí pazoury; některé sem viděl s pávovým vysoko vytaženým krkem, jiné s dedkovým naježeným chocholem, některé s koňskými kopyty etc., nejvíc pak bylo podobných opicím. I zděsím se a řeknu: "Však pak já toto potvory jakési vidím." "Co (pry), všetýčko, pravíš, potvory?" dí tlumočník a hrozí mi pěstí. "Hled' jen zkrze okuláry dobře, spatříš, že lidé jsou." Někteří pak z mimo jdoucích zaslechli, že sem je potvorami nazval, a zastavíc se reptali a na mne se také potrhovali. Takž já srozuměv, že tu mudrovati darmo, umlkl sem, pomysle sobě: Když pak lidmi býti chtějí, nechť jsou: já však, co vidím, vidím. Bál sem se pak, aby mi bryllí lépe nepřitlačil a mne nezmámil; protože sem uložil mlčeti a tiše raději na ty tak bystré věci, jakýchž sem tu začátek spatřil, se dívati. I hledím znovu a vidím, jak někteří uměle s těmi larvami zacházeli, hbitě je zsmykajíce i vstavujíce, takže v okamžení sobě, kde viděli potřebu, jinou tvárnost dáti uměli. A tu sem již začínal běhu světa toho vyrozumívati; ale mlčel jsem.

NEDOROZUMĚNÍ SPOLEČNÁ PŘI VŠECH. Pozoruji také a slyším je k sobě rozličnými jazyky mluvíti, takže na větším díle nic sobě nerozuměli, ani neodpovídali, aneb o jiném, než řeč byla, odpovídali, každý jinak. Někudy jich celá hromada stála, všickni třeba mluvíli, každý své, a žádný žádného neposlouchal, ačkoli i trhali jedni druhými, vyslechnutí chtějí; však ho nebylo, spíše rvanice a pranice. I řekl sem: "Ale pro Bůh, což pak toto v Babyloně jsme? tutož každý svou píseň hude: můž-liž větší směsice býti?"

NEUŽITEČNÝMI VĚCMÍ SE ZANÁŠENÍ. Málo pak tu byl kdo zahálivý, všickni se práci nějakou zanášeli: ale kteréž práce (a tohož bych se byl nikdy nenadál) nic nebyly než aneb hříčky dětinské, aneb leda pachtování. Někteří zajisté sbírali smeti a rozdělovali mezi sebe; někteří se s kládím a kamením sem a tam váleli, aneb je po škřipcích zhůru leckams táhali a zpouštěli zase; někteří kopali zemi a převáželi neb přenášeli z místa na místo; ostatek lidu se zvonci, zrcadly, měchýři, hrkavkami a jinými titěrkami zacházeli; někteří i s svým stínem hráli, jej měřice, honice, lapajíce. A to vše tak usilně, až mnozí stonali a potili se, někteří se i přetrhovali. A byli všudy teměř úředníci jacísi, kteříž takové věci poroučeli a rozměřovali s velikou srdnatostí, jiní jich zase s nemenší srdnatostí poslouchali. I řekl sem s podivením: "Ale ach, k tomu-liž jest člověk, aby ostrost nebeského vtípu svého na tak marné, špatné věci vynakládal?" "Co marné?" řekl tlumočník. "Zdaž se tu jako v zrcadle nespátruje, jak, hle, všecko vtípem svým lidé přemáhají? Jeden dělá to, jiný jiné." "Ale všickni," řku já, "věci neužitečné a na tak slavnou vyvýšenost svou nepřipadající." "Nemudruj příliš," řekl zase; "vždyť ještě v nebi nejsou; než na zemi s zemskými věcmi zacházeti musejí. Vidíš mezitím, jak pořádně všecko jde."

NEŘÁDY HROZNÉ. Já pak hledě opět, vidím, že nic nespořádanějšího vymyšleno býti nemohlo. Nebo když se někdo s něčím motal a namáhal, jiný přijda pletl se mu v to: tožť svády, rvačky a pračky; pak se mířili a po chvíli opět táhali. Někdy se jich jedné věci chytilo několik, z toho nechali ji všickni, a běžel každý v svou stranu. Kteří sic pod mocí těch úředníků a dohlédačů byli, ti jakž takž k tomu, co se jim poroučelo, stáli, protože museli: však i tu spletků mnoho sem viděl. Někteří se z řádu vyráželi a prchali pryč; jiní šafářům odbreptávali, tak činiti, jak oni poroučeli, nechtíce; jiní se jim kyjů chytali a je vydírali: a sic všecko hakmak bylo. Však sem již, poněvadž to řádem slouti chtělo, nic říkati nesměl.

POHORŠENÍ A ZLÝCH PŘÍKLADŮ PLNO. Uhlédal sem také jiný neřád, slepotu a bláznovství. Celý ten ryňk (jako potom i ulice) pln byl jam, dolů a výmolů jakýchsi, též kamení a kládí, příčkem a na kříž lecjaks ležícího, a jiných zavazadel: žádný však ničeho neodložil, nezapravil, nespořádal, žádný také ničemu nevyhýbal a neobcházel; než tak mání chodili, a jednáč ten, jednáč onen ustrčil se, padl neb se zabil, neb ztloukl, až mi srdce trnulo na to hledě. Z nich však žádný žádného nepamatoval, než když kdo padl, smáli se mu. Já tedy vida stonek neb kládu neb jámu, na níž někdo slepě lezl, počal sem některým pamatovati: ale nedbal žádný; někteří mi se smáli, jiní láli, jiní bítí chtěli. Některý padl, až nevstal, jiný vstana šel zase, a zase kotrlce metal, třeba jedno za druhým; mozolů a modřin každý měl dost, a žádný nic nedbal: takže sem se tuposti té vynadiviti nemohl, že vlastních pádů a ztlučení tak málo vážili; ježto jiný dotkl-li se ho (jinde sem to spatřil), hned zhůru, a do zbraně, a k boji.

NESTÁLOST A VRTKAVOST LIDSKOU PŘI VŠEM. Spatřil sem také k novinám a proměnám velikou při nich chut, v šatstvu, stavení, řeči, chodu a jiných věcech. Některé sem

viděl, že nic nedělali, než převlékali se, jiný a jiný kroj na sebe berouce; jiní vymýšleli nový způsob stavení, a po chvíli bořili to zase; v pracech toho i jiného se chytali, a všeho nechávali, vše s jakousi neustalostí. Nebo jestliže kdo od svého břemene, s kterýmž se natáhal, umřel neb je opustil, hned se jiných několik našlo, kteříž se o ně táhali, vadili, rvali až ku podivu. Mezitím žádný ze všech nebyl, kterýž by něco promluvil, učinil, postavil, aby mu toho jiní nevysmáli, nezopálali, nezbořili. Někdo něco s znamenitou prací a nákladem vzdělal, znamenitě sobě se v tom zalibuje, anť mu to přijda jiný skácel, zbořil, zkazil: takže sem neviděl, aby kde kdo co v tom světě udělal, čehož by zase někdo nezkazil. Někteří ani na jiné nečekali, bořili hned po sobě sami: až sem se té bláznivé vrtkavosti a daremnímu kvaltování divil.

PÝCHA A ZPÍNÁNÍ SE NAD SEBE VESPOLEK. Viděl sem též, jak mnozí na vysokých trepkách chodili, někteří sobě i chůdy aneb štenclé (aby nade všecky vyzdvížení jsouce, na všecky z vysoka hleděti mohli) sdělali a tak se procházeli. Ale čím kdo vyšší měl, tím snáze se zvrátil, aneb jemu od jiných (z závisti, za to mám) nohy podraženy: s čímž se nejedni potkávali a z sebe obecný smích udělali; takových příkladů mnoho sem viděl.

NADÝMÁNÍ A ZALIBOVÁNÍ SE SOBĚ. Item, uhlédal sem nejedny, ani se s zrcadly nosí a v nich, i s jiným mluvíc, i vadíc se, i rvouc se, i kládí válejíc, i na těch štenclích chodíc, předce se vzhledají> a to po předu, po zadu i po stranách na se nahlédajíce a nad svou krásou, zrostem, chodem, činy svými ckajíce i jiným, aby se na ně podívali, zrcadel svých podávajícíe.

SMRT VŠECKY BÍDNĚ HUBÍCÍ. Naposledy spatřil sem Smrt mezi všudy se procházející: ana kosou ostrou, lukem a střelami zaopatřena byvši, všechněch hlasem, aby se smrtedlnými býti pamatovali, napomínala. Ale jejího volání žádný neposlouchal, každý svého bláznovství a neřádu předce hleděl. Takž ona střely dobývající, po nich na všecky strany házela: kterýmiž jak koho v houfu, mladého, starého, chudého, bohatého, učeného, neučeného bez rozdílu trefila, tak se káceli. Kdo trefen byl, křičel, řičel, řval; jiní okolo chodící když ránu uhlédali, prchali trochu, a hned zase nedbali nic. Někteří přijdouc podívali se na raněného chroptícího, a když nohy stáhna dýchati přestal, svolající se, zpívali sobě okolo něho, jedli, pili, výskali; někteří při tom trošku se přišklebujíce. Potom se ho chytili, vlékli a vyhodili jej přes ohradu do tmavé té jámy, kteráž okolo světa jest. A vrátivše se odtud, hýřili opět, Smrti žádný nevyhýbal, pilně toliko, aby na ni nehleděl (ačkoli se o ně otírala), šetře.

NEMOCI ROZLIČNÉ. Viděl sem pak, že ne všickni, které postřelila, hned se káceli, některé poranila toliko, pochromila, oslepila, ohlušila neb omráčila. Někteří se po její ráně oduli jako puchýř, jiní uschli jako tříška, jiní se třásli jako osika etc., takže větší díl lidí poraněných, s hnjícími a kyšícími oudy než zdravých chodilo.

POMOCÍ PROTI TOMU DAREMNÉ SHLEDÁVÁNÍ. A spatřil sem nemálo běžajících a prodávajících na ty rány flastry, masti, traňky. I kupovali to od nich všickni, výskajíce a Smrti trucujícíe. Ale ona nedbala nic, házela a kácela předce, i samy ty prodavače. Což mně lítostivé bylo divadlo, hleděti, jak k nesmrtedlnosti připravený tvor tak žalostně, tak nenadále, tak rozličnými smrtmi hyne. Zvláště když sem vyšetřil, že teměř napořád, když se kdo nejvíc živ býti strojí, přátely sobě shledává, živnost pořádá, domy staví, peníze shání a jinak se sobí a

tuží, vtom šíp Smrti přiletě učiní všemu konec, a kdo sobě na světě byt stlal, vlečen bývá z něho, a stroje jeho v nic: na něž když nastupuje jiný, přihází se mu totéž; třetímu, desátému, stému jednosejně. Vida pak já tu, že té nejistoty života žádný souditi a k srdci připustiti nechce, než jako by nesmrtečnosti jisti byli, tak sobě všickni, v hrdle smrti stojíce, počínají (nad čímž div lítostí srdce ve mně nepuklo), chtěl sem povýšiti hlasu, napomínati a prositi, oči aby odevřeli, na Smrt šípy nakládající aby hleděli a jim nějak vyhýbali: však rozuměl sem, poněvadž sama Smrt svým neustalým voláním a svým ustavičným na oči jim v dosti hrozné postavě lezením nic spraviti nemůž, že ovšem mé špatné mluvení daremní bude. Řekl sem však tiše: "Ach, žel buď na věky Bohu, že my bídní smrteční lidé k neštěstí svému tak slepí jsme!" Odpověděl mi tlumočník: "Můj milý, byla-liž by to moudrost myšlením na smrt trápit se? zvlášť poněvadž každý ví, že ji neznikne, lépe jest nehleděti na ní: než hleděti svého a dávat sobě dobrou mysl; když přijde, přijde, v některé hodině odbude se toho, a někdy třeba v okamžení. Proto-liž by, že někdo umře, jiní veseli býti přestali? však se jich na místo jednoho kolik zase narodí." Na to se řekl: "Záleží-liť v tom moudrost, tedyť já tomu zle rozumím;" a mlčel sem.

NEMOCÍ A SMRTI STRŮJCOVÉ SAMI SOBĚ LIDÉ. Necht' tohoto nezatajuji, že když sem tak nesčíslné létajících Smrti střel množství spatřil, na mysl mi přišlo: "Kde pak ta Smrt těch šípů tak mnoho bere, že se z nich nikdy nevystřílí?" I hledím a spatřím čistě patrně, že ona žádných svých šípů neměla, než luk toliko: šípy pak od lidí brala, každý od toho, kterého ním trefiti měla. A viděl sem, že lidé šípy takové sami strojili a připravovali, někteří je všetečně a opovázlivě i sami ji vstříc nosíce, takže ona sotva, co jich zhotovených viděla, bráti a do srdce jim vstřelovati postačovala. I zkríkl sem: "Již vidím, že pravé jest: Et mortis faber est qvilibet ipse suae; vidím již, že žádný neumírá, kdo by nestředností, nezdrželivostí, všetečností aneb naposledy nešetností hliz, pryskýřů, ran vnitřních i zevnitřních (nebo to sou šípové Smrti) sám na sebe nepřipravoval." Když pak já tak pilně na tu Smrt a její po lidech se shánění hledím, trhne mnou Mámil a dí: "Co pak, nemoudrý, mrtvých raději hledíš než živých? Kdo umře, ten tam: ty se živ býti stroj."

Vysvětlivky k textu:

zrostu, postavy;

křtalt, tvářnost, podoba;

čiře, úplně;

trety, pošetilsti;

tvor se skloňuje jako neživotné;

larvu, masku, škrabošku;

smyká, sundává;

tvárnost, zdání;

ulíčeného, vyzdobeného;

potvorství, nestvůrnosti; necnosti jsou symbolisovány částmi těla jednotlivých zvířat, jež jsou

pokládána za představitele těchto necností, svině necudnosti, pes nestoudnosti, vůl hlouposti,

oslice umíněnosti, bazilišek zloby, liška lstivosti, vlk dravosti, páv pýchy, dudek ješitnosti,

kůň bujnosti, opice napodobivosti;

dedkovým, dudkovým;
všetýčko, všetečný člověče;
bystré, pěkné;
leda pachtování, toliko pachtění;
kládí (hromadné ke "kláda");
škřipcích, kladkách;
hrkavkami, řehtačkami;
stonali, sténali;
srdnatostí, horlivostí;
nepřipadající na někoho, nehodící se pro někoho;
pořádně, podle řádu;
spletků, zmatků;
řádu, řady;
šafářům, představeným;
vydírali, vytrhovali;
hakmak, ledabyle;
příčkem, napříč;
zavazadel, překážek;
nezapravil, nezasypal, nezahradil;
mání, nazdařbůh;
ustrčil se, uhodil se;
nepamatoval, nezapomínal;
ježto, kdežto;
neustalostí, nestalostí (zde; jinak - neúnavnost);
nezopálali, nepomluvili;
znamenitou, velikou;
vzdělal, vystavěl;
trepkách (kothurnech, vysokých dřevěných střevících);
štencle, chůdy;
ani, jak;
vzhlédají se, prohlížejí se;
ckajíce, údivem pomlaskujíce, srkajíce;
kyšícími, hnisajícími;
traňky, nápoje;
živnost, zaměstnání;
se sobí a tuží, se zařizuje a vystrojuje;
stlal, strojil;
stroje, přípravy;
špatné, neumělé;
neznikne, neunikne;
čistě patrně, zcela zjevně;
Et mortis faber est qvilibet suae, I smrti své je každý strůjcem.

KAPITOLA VIII.

POUTNÍK PROHLÉDÁ STAV A ŘÁD MANŽELŮ

PRACNÉ A TESKLIVÉ DO TOHO STAVU SE VPRACOVÁNÍ. I vedou mne a přivedou k ulici, v níž pravili, že manželé bydlí, a toho rozkošného života způsob že mi pěkně ukáže. A aj, tu stála brána, o níž mi řekl, že slove Snoubení: před níž byl široký plac a na něm zástupové lidu obojího pohlaví, kteříž procházejíce se jeden druhému v oči nahlédali; a nejen to, ale ohledával jeden druhému uší, nosu, zubů, krků, jazyků, rukou, noh a jiných oudů; měřil také jeden druhého, jak dlouhý, široký, tlustý neb tenký jest. Tu jeden k druhému jednák přistupoval, jednák odstupoval, jednák po předu, jednák po zadu, jednák po pravém, jednák po levém boku naň sobě pohlédaje a všeho, což při něm viděl, ohleduje: zvláště pak (toho sem nejvíc viděl) měšců, vačků a tobol jeden druhému ohledoval, jak dlouhý, jak široký, jak odutý, jak tuhý neb slabý jest, měře a váže. Někdy sobě jich několik na jednu ukazovalo, z toho zase žádný; pakli jeden druhého odháněl, vadili se, tloukli, rvali; i vraždy sem tu spatřil. Některý jiného odstrče, hned zase od jiného odstrčen byl; některý jiné odežena, sám také pryč běžel. Někdo zase, nic se s examinováním nemeškaje, pochytil, co nejbliže mohl: pak se za ruce kams do té brány vedli. Takových já tu třetů plno vida, ptal sem se, co ti lidé dělají? Odpověděl mi tlumočník: "To jsou, kteříž by do ulice Manželské rádi: ale poněvadž tam skrze bránu žádný samotně nebývá puštěn, než po páru, musí sobě každý tovaryše vybrati. Pak to vybírání tu se děje, a každý, co by příhodného proň bylo, sobě hledá: kdo najde, jde, jakž vidíš, s pobočníkem svým k bráně." "A což to vybírání nějak snáze nemůže býti?" řekl sem; "jaks to hrubě pracno." Odpověděl: "Ne práce to, rozkoš. Či nevidíš, jak sobě při tom vesele počínají, smějí se, zpívají, výskají? Žádný života způsob není veselejší, věř mi, jako tento." Takž pohledím a vidím sic některé smáti se, výskati; ale vidím také jiné sklopě hlavu s kornelem choditi, vrtěti se, sem i tam potrhovati, zase coufati, trápiti se, nespáti, nejísti, třeštiti se také. I dím: "Co pak tito?" Odpověděl: "I to jest rozkoš." "Nechť jest tedy," řekl sem; "poďme, co se tamto dále dělá."

VELIKOU NEJISTOTU, JAK SEDNE. Takž skrze ty houfy se protlačíc, přijdeme k samé bráně, a aj, než se do ní vešlo, vidím zavěšené váhy jakési, ze dvou košů udělané, a okolo nich lidi stojící. I vsadili každý ten pár na váhu naproti sobě do košů a dívali se, rovná-li váha: kdež několikero bylo jich se sstupování a rozstupování, váh potřásání a ustanovování. Takž dlouho se s nimi navázic, teprv do brány dál pouštěli. Ale nekaždému se jednostejně svezlo. Nebo někteří propadnouc skrze koš, střápali smích a museli se s hanbou sbíratí a odtud kliditi, jimž ještě k tomu kuklu jakous či pytel na uši cpali a kratochvíl z nich měli. Na to já se dívaje, ptal sem se: "Co se pak to dělá?" Odpověděl mi: "Zasnoubení, když na jisto býti má. Ukáže-li váha, že by rovné za podobné stálo, pouštějí je k tomu stavu, jakž vidíš: pakli jinak, rozchází se." "I co se tu za rovnost šetří?" řekl sem. "Však já vidím, že některé věkem, stavem a jinak sobě všelijak podobné váha ukazuje, a oni předce jednoho skrze koš pouštějí; jiné zase převelmi nerovné, kmetě s mladici, jinocha s babou, sázejí, jeden stojí zhůru, druhý dolů, a předce praví, že můž býti: jak pak to?" Odpověděl: "Ne všechno ty vidíš. Pravdať jest, některý by kmet' neb babka za funt koudelce neuvážil: ale když při sobě buď mastný pytlík má neb klobouček, před kterýmž se jiní kloboučkové smykají, aneb podobného něco (nebo takové věci všechny také na váhu jdou), tím jest, že se to ne podle tvého soudu vyráží."

NEPROMĚNĚTĚLNOST MEZI TÍM, JAKKOLI SEDNE. Vejdouc my za těmi, kteréž do brány pouštěli, uzřím mezi branami kováře jakési, ani každý ten pár lidí do hrozných pout spínají a spjaté teprv dál pouštějí. Při kterémž jich zakovávání mnoho lidu bylo, naschvál (jakž pravili) k tomu sezvaných, aby svědkové byli: kteříž jim hráli, zpívali a dobré myslí býti veleli. Já pak hledě pilně, spatřil sem, že ta pouta ne jako na jiných vězních zámek zamykali, ale hned je skovali, svařili, zaletovali: tak aby, dokud jejich na světě života, ani se rozpítí, ani roztrhnouti nemohli. Čehož sem se ulekl a: "Ó ukrutnějšíhož vězení!" řekl, "do něhož kdo se jednou dostane, na věky k vysvobození naděje nemá." Odpověděl tlumočník: "Ovšem žeť jest toto svazek ze všech lidských svazků nejtěžší: ale není se ho proč báti. Nebo sladkost toho stavu ráda to jho podniká: spatříš to sám, jak to milý život jest." "Podmež tedy mezi ně, ať spatřím," řekl sem.

ŠPATNOU ROZKOŠ, I KDYŽ SE NEJLÉPE ZDAŘÍ. Vejdeme tedy do ulice: a aj, množství těch lidí, vše po páru, než mnoho, jakž mi se zdálo, velmi nerovné spřeže, hrubých s malými, pěkných s mrzkými, mladých s starými etc. A hledě já pilně, co pak dělají a v čem by taková ta toho stavu sladkost záležela, vidím, ani na sebe hledí, s sebou mluví, někdy jeden druhého pohladí, někdy i políbí. "To, hle, vidíš," dí mi tlumočník; "když se zdaří manželství, jak čistá věc jest!" "Tedy když se nejlép zdaří," dím já, "to summa všeho?" "Ovšem," řekl on. A já zase: "Dostit' to málo rozkoše, kteráž stojí-li za ta pouta, já nevím."

BÍDA A LOPOTOVÁNÍ VŠECHNĚCH VESMĚS MANŽELŮ. Hledím sobě mezitím na ně dále a vidím, jak mnoho ubozí práce a kvaltování měli. Měli zajisté na větším díle páteře plodu okolo sebe, uzdami k sobě spřipínaných, kteříž jim křičeli, vřeštěli, smradili, nešvařili, stonali a mřeli; ať mlčím, s jakými bolestmi, pláčem a nebezpečností vlastního života na svět jich dostávali. Odrostlo-li které, byla s nim dvoje práce: jedna, uzdou je při sobě zdržovati; druhá, ostrohou po sobě hnáti; an často ani uzdy, ani ostrohy netrpíc, divného pachtování natropili až do unavení a do pláče rodičům. Pakli je po vůli pouštěli, aneb se jim zodtrhovali, i hanba i smrt rodičům odtud pocházela. Což já tu i tam znamenaje, napomínati sem některých počal, jak rodičů, tak dítek, onyno od oslovského dítek milování a jim folkování vystříhaje; těchto k ctnostem nějakým napomínaje. Ale sem málo prospěl, kromě že na mne škaredě vzhledáno, ústípkami házino, a někteří i zabiti mne hrozili. I blažil sem neplodné, některé tu vida; ale oni tesknili, a že bez potěšení jsou, sobě stýskali: takž sem vyrozuměl, že i míti, i nemíti plodu v manželství bída jest. K tomu každý ten pár lidí teměř pro posloužení sobě a svým cizí při sobě a okolo sebe měl, jichž často víc než sebe a svých šetřiti a mezitím dosti s nimi nepohodlí pocítiti musel. Nadto bylo tu jako i v onom rynku mnoho zavazadel a ustrkadel, dříví, kamení, jam; zavadil-li jeden, potkl se, padl, ranil, druhý, od něho nemoha, s nim rovně osrkovati, plakati a bolesti nésti pomáhati musel: takže sem to poznal, že každý v stavu tomto místo jedné péče, starosti, nebezpečnosti, tolikernásobní péči, starost, nebezpečnosti má, s kolika spjatý chodí. I znelíbil mi se stav ten.

HROZNÁ TRAJEDIA V NEPODAŘILÉM MANŽELSTVÍ. Ovšem pak, když sem na některé v tom houfu pohleděl, trajedií sem spatřil. Byli zajisté nejedni spjatí nejednostejné vůle, jeden chtěl tak, a druhý onak; jeden sem, druhý tam: pak se nesdařili, vadili, hryzli. Tento žaloval mimo jdoucím to, onen ono: tož když nebyl, kdo by rozhodl, vpéřili se do sebe sami, pěstovali se a knytlovali škaredě; smířil-li je kdo, po chvíli byli v sobě zas. Někteří se dosti dlouho slovy táhali, hat-li či tihe; a když se každému, kam upřel, chtělo, tož se jeden

mocí na svou stranu vrhl, druhý také na svou: pak byla táhanice a divadlo, kdo koho přetáhne. Někud vítězil muž; a žena, ač se země, trávy, a čeho mohla, chytala, však za nim tažena byla předce; někud pak muž za ženou, čemuž se jiní smáli: ale mně se to politování věc hodnější nežli smíchu zdála. Zvláště když sem viděl, jak někteří v tom trápení slzeli, vzdychali, k nebi ruce spínali, že by se zlatem a stříbrem z té vazby vykoupili, se ohlašující. I řekl sem k tlumočnicku svému: "A což pak jim pomůže býti nemůže? Nemohou-liž rozvázáni a od sebe propuštěni býti, kteříž tak srovnávati se nemohou?" "Nemůž to býti," řekl on; "dokud živi, tak býti musejí." "Ach, ukrutnějšíž této vazby a poroby," řekl sem, "však to nad smrt horší!" A on zase: "A proč se takoví lépe nerozmyslili prvé? Nezhod na ně."

DOBROVOLNÉ OTROCTVÍ. Vtom pohledím, a aj, Smrt šípy svými některé zporáží a zporáží, a pouta hned se každému rozsmekla. I přál sem jim toho: mysle, že sobě toho i oni přejí a z toho vysvobození srdečně se radovati budou. Ale aj, on každý teměř v pláč a kvílení, jakéhož sem jinde v světě sotva slyšel, se vydávali, rukama lomíc a příhody své toužíc. O těchť, kteréž sem prvé pokojné spolu spatřil, rozuměl sem, že jich opravdu jednoho po druhém teskno; o druhých pak myslil sem: Tak se to oni pro lidi stavějí; než budouť se uměti káti, slíbil bych, a jiným, jak se pout vystříhati, raditi. A oni pak, než já zvím, protouc sobě oči, před bránu zas běželi a v poutech znovu se vraceli. I řekl sem s hněvem: "Ó potvorníci, nejste politování hodní!" a k svému vůdci: "Pod'me odsud: já v tomto stavu více marnosti než čeho vidím."

POUTNÍK SE TAKÉ DO POUT DOSTAL. Mezitím (ať příhod svých nezatajuji), když se k Bráně rozchodu vracíme, a já předce po světě spekulovati umysl mám, tožť vůdcové moji, jak Všudybud, tak Mámil, tuze mne namlouvati začnou, abych toho stavu sám také zkusil, že lépe, co jest, porozumím: já že sem mladý, že mne příkladové straší, že sem všeho ještě neprohlédl etc. Ale nic: přeloudili oni mne, že sem se jako z žertu na váhu a odtud do pout dostal a tudíž sám čtvrtý spjatý chodil; jiných pak (pravili, že k službě a pro počestnost) páteř mi přidali, že sem je sotva za sebou vláčetí mohl, dychtě a chroptě. Vtom nenadále jakýs udeřil vicher s blýskáním, hřímáním a krupobitím strašlivým: i rozprchá mi se všecko to pryč kromě spřipínaných mých, s nimiž já také v kout běže, toť šípové Smrti zporázejí mi všech mých tré, že sem žalostně osaměje a hrůzou zmámený jsa, co dělati nevěděl. Vůdcové moji, abych sobě toho na ten čas vážil, že mi snáze utíkati bude. A já: "Proč ste mi pak prvé radili?" Oni, že času k vazení se není, abych uhýbal. Takž sem pospíšil.

Soud jeho o tom stavu. Ale znikna toho, nic předce nevím, co vlastně o tom stavu pověditi: více-li potěšení v něm, když se zdaří (jakož se domnívám, že mně tak bylo sedlo), čili žalosti více, z přerozličných příčin. To pamatuji toliko, že i bez něho i v něm teskno bývá: a i když se nejlíp zdaří, sladké s hořkým se mísí.

Vysvětlivky k textu:

pobočníkem, manželem;
s kornelem choditi, o (dřínové) holi choditi;
sstupování, schůzek;

ustanovování, ustalování;
svezlo se, podařilo;
střápali, tropili;
rovné stojí za podobné, staročeské přísloví s významem "Rovné k rovnému se táhne";
za funt koudele neuvážil, nevážil jako libra;
klobouček (jako odznak důstojenství);
vyráží se, jde, děje se;
rozpítí se, rozepnouti se;
ó ukrutnějšíhož vězení, druhý stupeň ve významu třetího; bývá vedle genitivu zvolacího;
hrubých, velkých;
mrzkými, ošklivými;
čistá, pěkná;
páteře plodu, množství (růžence) potomstva;
pachtování natropili, navyváděli;
folkování, povolování;
prospěl, měl úspěch;
blažil, za šťastné vyhlašoval;
šetřiti, starati se o;
ustrkadel (nastražených věcí);
potkl se, klopýtł;
osrkovati, bolestí sykati;
nasnadnili, přeli;
vpéřili se, dali se do sebe;
pěšťovali se, bili se pěstmi;
knytlovali, bili se klacky;
tihe, vlevo;
někudy, někde;
se ohlašující, prohlašující;
nezhod na ně, ať se perou (?);
rozsmekla, rozevřela;
příhady, neštěstí;
toužíc, naříkajíc;
kátí se, výstrahu brátí;
slíbil bych, za to bych ručil;
potvorníci, podivní lidé;
namlouvati, přemlouvati;
přeloudili, svedli;
sám čtvrtý, se třemi (choť a dvě dítky);
dychtě, supě;
udeří vicher (počátek třicetileté války; vypálení Fulneku, smrt první manželky Mandaleny Vizovské a dvou synků za moru r. 1622 někde na Moravě);
toť, hle;
uhýbal, pospíšil;
znikna z toho, z toho uniknuv.

KAPITOLA IX.

POUTNÍK PROHLÉDÁ STAV ŘEMESLNÍKŮ.

CO TU VIDĚL VEŘEJNĚ. Takž jdouce dostaneme se do ulice, kde se živnosti provádí, kteráž zase na mnoho menších uliček a plácků rozdělená byla, a všudy rozličných síní, dílní, výhni, verštatů, krámů, boud, s přerozličným potvorným nádobím plno: okolo nichž se divně lidé zatáčeli, vše s třískáním, boucháním, vrzáním, škřípáním, hvízdáním, pískáním, foukáním, houkáním, chřestáním a šoustáním rozmanitým. Viděl sem tu, jak se někteří v zemi hrabali a kutali: buď po vrchu ji párajíce, aneb se skrze vnitřnosti její jako krtice prorývajíce. Jiní se máchali v vodě, na řekách i na moři; jiní párali v ohni; jiní zevlovali do povětří; jiní zápasili s zvěří; jiní s dřívím a kamením; jiní ledcos sem a tam přenášeli a převáželi. I dí mi tlumočnick: "Hle, jak to bystré a veselé práce! medle, coť se tu nejlíp líbí?" Já řekl: "Muž býti, že tu veselosti jest něco; já však mnoho při tom natáhání vidím, mnoho stonání slyším." "Ne všeckoť jest těžké," řekl; "nahlédněme blíž do těch některých věcí." I vodili mne skrze ně pořád a prohlédal sem všecko; a chytal se také po místech toho i jiného, pro zkušenou: ale všeho vypisovati na tomto místě ani nemohu, ani nechci. Než co sem tu veřejně vyšetřil, toho nezatajím.

VŠICKNI OBCHODOVÉ JSOU KVALTOVÁNÍ NEBEZPEČNÁ. Předně, spatřil sem, že všickni ti lidští obchodové jen práce jsou a kvaltování, a každý nějaké své nepohodlí a nebezpečství má. Viděl sem tu zajisté, že kteří zacházeli s ohněm, byli jako mouřenínové osmahlí a očadlí, jimž břinkot kladiv vždycky v uších vzněl a půl sluchu zaměstnával, záře ohně vždycky se jim v očích blyštěla a kůže s připálením tytýmž se poklávala. Kteří obchod vedli v zemi, s temnostmi a hrůzami bylo tovaryšství jejich: a ne jednou se přihodilo, že se zasuli. Kteří u vodách pracovali, mokli co doch, drkotali zimou co osika, vnitřnosti jim surověly, a nemalý jich díl hlubinám za podíl se dostával. Kteří se s dřívím, kamením a jinými hmotnostmi zaneprazdňovali, plní byli mozolů, stonání a ustání. Viděl sem zajisté, jak někteří oslovské práce měli, s nimiž se až do potu, a do ustání, a do upadu, a do urazu, a do přetržení natáhali a namáhali: ježto tím svým bídným pachtováním chleba sotvá obhájiti mohli. Vidělť sem jiné, takt' jest, že se lehčeji a zist'něji živili: ale zase, čím méně kvaltování, tím víc nepravosti a fortelů tu bylo.

KVALTOVÁNÍ USTAVIČNÁ. Druhé, viděl sem, že všecka práce člověka jest pro usta jeho. Nebo co kdo uhnal, vše to sobě a svým do ust vecpal; řídké vymíníc, kteříž ustům utrhájíce do pytlíků kladli. Ale ti, viděl sem opět, že aneb děraví byli, co se nasypalo, přšelo zas, a jiní sbírali; aneb někdo přijda utrhl mu jej; aneb sám někde zavadě jej sobě odčesl, neb protrhl; neb vždy jinou nějakou příhodou zmrhal. Takže sem to patrně viděl, že se těmi lidskými zaměstknáními jen voda přelívá: dobývají se peníze a odbývají zas; s tím toliko rozdílem, že snáze odcházejí než přicházejí, buď že se skrz usta aneb skrz truhly přehánějí. Protož sem také více všudy nuzných než možných spatřil.

KVALTOVÁNÍ TĚŽKÁ. Třetí, spatřil sem, že každá ta práce celého člověka vyhledává. Ohlédal-li se kdo a drobet váhavě sobě počínal, hned zustával vzadu, hned mu všechno z rukou lezlo, a než zvěděl, na korábu se octl.

KVALTOVÁNÍ NESNADNÁ. Čtvrté, všudy sem mnoho nesnadnosti znamenal. Než se kdo do obchodu vpravil, dobrý díl života mu minul; a vpravdě se, nedal-li velmi bedlivého na sebe pozor, hned mu zase všechno zpět šlo; nýbrž i při nejbedlivějších sem shlédl, že se tak často se škodou jako s ziskem potkávali.

KVALTOVÁNÍ ZÁVIST ROZNĚCUJÍCÍ. Páté, viděl sem všudy (zvláště mezi obchodem podobným) plno závisti a nepřízně. Navalovalo-li se komu víc práce, aneb že se od něho víc nosilo, sousedé hned škaredě hleděli, zuby škřipěli, a mohli-li jak, jemu to zkazili: odkudž různice, nevole, hřešení pocházelo; a někteří z netrpělivosti nádobí od sebe házejíc, v zahálku a dobrovolné korábniectví jiným navzdoru se dávali.

KVALTOVÁNÍ HRŠIŠNÁ. Šesté, shlédl sem mnoho všudy falše a šalby. Co kdo dělal, zvláště jinému, vše na odbyt, ledabylo dělal; práci svou mezitím, jak nejvýš mohl, velebě a nadsazuje.

KVALTOVÁNÍ MARNÁ I ZBYTEČNÁ. Sedmé, našel sem tu mnoho zbytečných marností; nýbrž větší díl těch zaměstnání že nejsou než sama pouhá marnost a neúčelné bláznovství, poznal sem jistotně. Poněvadž zajisté lidské tělo skrovničkým a prostičkým jídlem a pitím se přechovati; skrovničkým a prostičkým rouchem přiodíti; skrovničkým a prostičkým staveníčkem přichrániti dá: patrné jest, že maličké a skrovničké o ně péče a práce potřebí, tak jakž za starodávna bývalo. Toho pak tuto, shledal sem, že svět souditi neb neumí, neb nechce, poněvadž k vycpávání a nalívání břicha tak mnoho a tak neobyčejných věcí užívati zvykli, že k shledávání jich veliký lidu díl po zemi i po moři kvaltovati se a sílu i život v šanc sázeti musí: na kterýchž přestrojování opět obzvláštní mistři býti musejí. Podobně se s shledáváním k šatstvu a stavení rozličných materií a s dáváním jim rozmanitých potvorných křtaltů nemalý lidu díl zanepřazdňuje: což vše zbytečné a marné, často i hříšné jest. Tak podobně řemeslníky sem spatřil, jejichž všechno umění a práce jest, dětinské titěrky aneb také jiné hříčky k strojení kratochvilí a maření času dělati. Jiné nadto, jejichž práce byla, nástroje ukrutnosti, meče, tulichy, čekany, ručnice etc., vše na lidi, strojiti a množiti. Jakýchž všech živností s jakým lidé svědomím a s jak potěšenou myslí hleděti mohou, já nevím. Než to vím, kdyby se z těch jejich prací, co nepotřebného, zbytečného a hříšného v nich jest, vyníti a odmísiti mělo, že by větší díl lidských obchodů klesnouti musel. Protož pro tuto i výš připomenuté příčiny nic sobě tu oblíbiti nechtěla mysl má.

KVALTOVÁNÍ HOVADŮM VÍCE NEŽ LIDEM PŘIPADAJÍCÍ. Zvláště pak, naposledy když sem viděl, že se tu jen tělem a tělu pracuje: ježto by člověk, přednější věc v sobě máje, duši, tu nejpředněji v práci zavoditi, té zisků nejpředněji hledati měl.

Jednu věc zejména připomenouti se vidí, jak mi se mezi formany po zemi a mezi plavci na moři vedlo. Když sem tak, dílny řemeslníků přehlédaje, tesknil, řekl Mámilovi Všudybud: "Vidím já, že je toto cosí neposedavého, rtuť vždycky se mektati chtějí: protož mu žádné

jedno místo nevoní, k němuž by se přivázati dáti chtěl. Ukažme mu prostrannější, kupecký, kdež vždycky sem tam přes svět se přenáseti a jako ptáku létati volno." "Nejsem proti tomu," řekl sem, "i toho zkusiti." Šli sme tedy.

KVALTOVÁNÍ FORMANSKÉHO ŽIVOTA. A hned uzřím houf lidí sem tam se vrtících a všelijaké věci, až i třísky, prst, hnůj shledávajících, sbírajících, zdvíhajících a do břemen fasujících. Ptám se, co to? Oni, že "přes svět strojí". Já: "A proč ne bez těch tíhot? lehčeji by jeli." Oni: "Bloud si ty. Jakž by jeli? To jejich křídla." "Křídla?" řku já. "Křídla arci. Nebo to jim dává i umysl, i dobrou při tom mysl, i pas a glejt všudy. Či mníš, že se darmo po světě toulati volno? z toho oni musejí vyživení, přízeň i všecko bráti." Hledím tedy: a aj, oni, co kdo nejvíc břemen těch shledati mohl, navázíc, na šráky jakés s poddělanými koly váleli a šroubovali; pak spřipínajíc k nim hovada, tak se se vším tím přes vrchy, hory, doly, zmoly šrotovali a pachtovali, že to znamenitě veselý život, sobě libující. Jakož se i mně zprvopočátku zdálo. Ale jakž sem je tu i tam v blatě váznouti, káleti se a máchati, natáhati a namáhati, též od dešťů, snihů, slot, metelic, zim, hork rozličná nepohodlí snášeti viděl; jako i na pasích všudy na ně cíhati, všecko jim přetrásati, vačky vyprazdňovati (an nic k zniknutí toho hněv, trhání a sapání nepomáhal); tolikéž loupežnou po silnicích sběř outoky na ně činiti a duši jejich vždycky na šancích státi sem spatřil, zodnechtělo mi se toho.

PLAVECKÉHO ŽIVOTA NEPOHODLÍ. Pravili tedy, že jiný jest pohodlnější po světě létání způsob, plavbami: tu že se člověk neztrase, nezkalí, neuvázne, ale od jednoho kraje světa k druhému sebou stříletí můž, všudy nového, nevidaného a neslýchaného něco nalézaje. I vedli mne k krajům země, kdež sme před sebou nic neviděli než nebe a vodu.

VYPSÁNÍ LODÍ. Tu mi do jakés chaloupky vstoupiti kázali, z prken zhlobené. A ta nestála na zemi, aniž byla podezděná neb podvalami jakými, sloupy a podporami utvrzená: ale stála na vodě a viklala se sem tam, takže i vstoupiti do ní s rozmyslem bylo. Však když jiní tam šli, šel sem, abych se nesmělým nezdál, i já: nebo pravili, že to náš vůz. Mysle pak já, že již pojedem, aneb, jakž pravili, poletíme: anť my tu den, druhý, třetí, desátý stojíme. "I co pak to?" dím já; "však ste pravili, že sebou stříletí budeme od jednoho kraje světa k druhému, a my nemůžeme z místa nikam." Oni, že až nám tahouni přijdou: a vypravují mi, že oni tahouny mají, kterýmž ani hospody, ani maštale, ani obroku, ani ostrohy a biče netřeba, než jen zapřáhnouti a jeti; jen abych počkal, že uhlédám. A ukazují mi mezitím opratě, provazy, šle, váhy, brdce, oje, nápravy, rozvory, klanice a sochory rozličné; vše jinak než při formanském fasuňku. Byl zajisté toto vůz ležatý, hřbetem znak, ojem (ze dvou nejdelších jedlí udělaným) zhůru do povětří strmicí: od jehož špice provazové se rozbíhali k bitům vůkol s mřežováním a žebřováním rozličným. Náprava toho vozu byla vzadu, u níž sedě jediný člověk chlubil se, že všecku tu bohopustu obrátí, kam chce.

VYPSÁNÍ PLAVBY. Vtom zavane vítr. Nuž chasa naše zhůru, běhati, skákati, křičeti, výskati začnou: jeden se chytá toho, jiný jiného; někteří po těchto provazích zhůru a dolů co veverky sebou házejí, bidla spouštějí, rohože jakési svinuté rozpouštějí, a co víc toho. Já: "Co pak to?" Oni, že zapřáhají. I hledím, a aj, ty rohože se nám vydmou jako stodoly (oni pravili, že to naše křídla) a všecko to počne nad námi fičeti, a pod námi se voda stříhati a stříkati: a než já zvím, anť se nám břeh, i země, i všecko z očí ztratí. Já: "Kam sme se pak děli? Co tu bude?" Oni, že letíme. "Inu, tedy leťmež ve jméno Boží," řekl sem; a dívám se, jak to s námi

prudce jde, ne bez líbosti sic, však také ne bez strachu. Nebo vyšel-li sem ven, dívati se, závrat mne podjímal; vlezl-li sem na dno, strach od šustící násilně okolo stěn vody obstupoval mne. A tu mi na mysl jíti počalo: "Není-li to předce těžká opovážlivost, tak vzteklým živlům, vodě a větru, život svůj svěřiti a tak zumyslně smrti v hrdlo lézti, od níž tu nic dále nejsme než na dva prsty; jak totiž tlusté jest prkno to mezi mnou a strašlivou propastí." Však umíniv strachu na sobě nedati znáti, mlčel sem.

NECHUTENSTVÍ NA MOŘI. Vtom mne puch jakýsi surový zarážeti počne, a mozk i všecky vnitřnosti mi projma, povalí mne. Tu já se (jako i jiní způsobu tomu nepřivykli) válím, říčím, rady sobě nevím, všecko se ve mně rozplývá a ze mne leje: že se nejinak zdálo, než že jak hlemejžd' na slunci, tak my tu na té vodě se rozplyneme. Tu naříkati na sebe i vůdce své počnu, nevěře, aby živu zustati možné bylo: ale od nich všech místo politování smích sem měl. Věděti zajisté zkušením (čehož sem já nevěděl), že ten způsob nebude leč některý den trvati: jakož tak bylo a síla má pomalu se vracela zase, a poznal sem, že vzteklé to moře toliko mne tak přivítalo.

UTIŠENÍ NA MOŘI. Ale což? Těžší oněch věci hned přišly. Opustil nás vítr, křídla nám ochlípěla, my stanuli, na vlas nikam nemohouce. Já opět se vraštiti, co to bude: "Zanešení sme tu do těch pustin mořských, ach, vyjdeme-liž zase? ach, uhlédáme-liž ještě zemi živých? Ó matko milá, země, země, matko milá, kde jsi? Vodu rybám, tebe nám dal Stvořitel Bůh. Ryby se bydliště svého, ach, rozšafně drží: my pak nesmyslní své opouštíme. Nepřispěje-liť nám nebe na pomoc, jižť nám v smutné té propasti zahynouti." Takovými kormutlivými myšlenkami trápení se nepřestal duch můj; až teď plavci křičeti začnou. Já vyběhna: "Co to?" Oni, že vítr jde. I hledím, a nevidím nic: oni předce rozpínají. I přijde, pochyť nás a nese zas. Což všechněm přineslo radost: ale kteráž nám hned zhořkla.

BOUŘE MOŘSKÁ. Rozmáhalo se zajisté to vání tak násilně, že nejen námi, ale i těmi pod námi hlubinami zmítáno bylo, až hrůza k srdci šla. Nebo moře vlnami takovými odevšad se válelo, že sme jako po vysokých horách a hlubokých udolích jednak zhůru, jednak dolů chodili. Někdy námi zhůru střelilo, že sme sobě měsíce dosáhnouti moci zdáli; z toho zase zstupovali sme jako do propasti. Tu se zdálo, že nás proti nám jdoucí neb poboční vlna přikváčí a hned na místě potopí: ona pak podnesla vždycky, toliko že náš ten prkenný koráb sem tam odráží a od jedné vlny druhé podáván jsa, jednak na ten, jednak na druhý bok dopadal, jednak předkem kolmo zhůru, jednak dolů strměl. Odkudž nejen vodou vždycky na nás a přes nás do povětří stříkáno, ale my ani státi, ani ležeti nemohouc, z boku na bok sme přemítáni, jednak na nohy, jednak na hlavu staveni. Z čehož závrat a všeho všudy s nimi se podvracení pocházelo. Což když dnem nocí trvalo, každému souditi snadno, jakých se tu hrůz a strachů pocítiti musilo. I myslil sem sobě: "Ach, titot' lidé mimo všecky, co jich svět má, pobožnými býti příčinu mají, po tu hodinu životem svým jisti nejsouce." A ohlédaje se po nich, jak nábožní jsou, vidím, že jednostejně předce jako v krčmě žerou, pijí, hrají, chechtají se, oplzle mluví, zlořečí a všelikou prostopašnost provodí. Nad čímž se zkormoutě, napomínati jich počnu i prositi, aby, kde jsme, pamatovali, a takových věcí přestanouce, k Bohu volali. Než co platno? jedni mne vysmáli, druzí na mne fukali, třetí opráhali, čtvrtí vyhoditi strojili. Mámil můj, abych mlčel a hostem se v cizím domě býti pamatoval, kdež hluchým a slepým býti nejlépe jest. "Ach, nemožné jest," dím já, "aby ta věc na dobré vyšla s těmi obyčejí." Tu oni opět v smíchy. Já nezbednost takou vida, mlčeti sem musil, prasku však nějakého při nich se boje.

LODÍ POTOPENÍ. Vtom se bouře ssílí a proti nám vichr strašlivý strhne. Tu se teprv moře vlnami až k nebi kouřiti začne, tu nás sobě vlny jako miče podávají, tu se hlubiny odvírají a nás jednak sehlití pohrožují, jednak zhůru zase vymítají; tu nás vítr v kolo bere a jednak sem, jednak tam námi hází, až praštělo všecko, jako by se na statisíce kusů roztříštilo mělo. Tu já zmrtněl všecek, nic již před sebou nevidá než zahynutí. Onino násilí již odolati nemohouc a na skály neb mělčiny vehnání se bojíc, křídla strhovali a háky jakési veliké železné na přetlustých provazích vyhazovali: tak se na místě zdržeti, až by bouře pominula, troufajíc. Ale nadarmo. Někteří zajisté z oněch po provazích lezoucích prudkostí větru jako housenky zházíni a do moře vmetáni; těmto týmž násilím kotvy se zutrhovaly a v hlubinách ztonuly. A tu teprv lodí naše s námi již beze vší obrany, jako na proudě řeky tříšťka, zmítati se počala. Obrům pak oněm železným svévolným teprv také srdce se tratilo: bledli, trnuli, co sobě počítí nevěděli, na Boha teprv zpomínali, k modlitbám napomínali, i sami ruce spínali. Tu lodí s námi jednak na dně moře usedati, jednak o skryté pod vodou skálí se bítí a skrže to padati a pukati začne. Tu se voda rozštípeninami těmi k nám leje: kterouž ač vylévati, čím a jak kdo pro starost pro mladost mohl, poroučino, platno však nic nebylo, tlačila se násilím k nám a nás v sebe. Tu pláč, křik, upění nesmírné, žádný nic před očima neviděl než ukrutnou smrt. Avšak že život milý, chytal se, čeho kdo mohl, tabulí, desek, holí, zda by se tím od potopení ubrániti a snad někam vždy vyplouti mohl. Až i já, když se naposledy lodí rozsmekla a všecko potonulo, čehosi se chytě, vyšel sem s nemnohými na břeh jakýsi; jiné sehltila všecky strašlivá ta propast. Kdež od zděšení a hrůzy sotvá se probrav, svým vůdcům domlouvati začnu, že mne v to uvedli. Oni, že to neškodí mi: když sme jen vybědli, abych byl mysli dobré. Věru mysli dobré: do nejdelší smrti na nic podobného navěsti se nedám.

Hledě pak, vidím, že ti se mnou vychvácení zase tam běží a znovu do korábů sedají. "I jdětež na všecko neštěstí," řekl se, "opovázliví lidé: ani se víc dívati na to nechci." Tlumočnick můj: "Ne každý jest tak rozmazaný," dí; "pěknát' jest, milý brachu, statek a zboží! pro nahnání jeho musí se člověk i života odvážiti." Na to já: "Co jsem hovado, abych pro tělo toliko a tělu naháněje život v šanc sázel? Bá, však toho ani hovado nečiní, člověk ovšem, přednější věc v sobě maje, duši, té by zisků a rozkoši hledati měl."

Vysvětlivky k textu:

veřejně, povšechně;
verštatů, dílen;
nádobím, náradím;
párajíce, rypajíce;
krtice, krtkové;
pálali, planuli;
bystré, pěkné;
natáhání, dření;
stonání, sténání;
pořád, po pořádku;

obchodové, zaměstnání;
tytýmž, stejným;
se poklávala, se proděravovala;
doch, došek;
ustání, únavy;
fortel, lest;
uhnal, vyzískal;
vymíníc, vyjímaje;
přšelo, padalo;
odčesl, uškubl;
odbývají, utrácení;
přehánějí, prohánějí;
možných, zámožných;
vyhledává, vyžaduje;
na korábu, na mizině (koráby byly útočištěm ztroskotaných existencí);
nýbrž, nadto, ba i;
korábnictví, nuzotu;
na odbyt, ledabyle;
přechovati, udržeti;
přichrániti, ochrániti;
přestrojování, strojení, zpracovávání;
tulichy, dýky;
čekany, kladiva na holi;
vyníti, vyjmout;
zavoditi v práci, přidržovati k práci;
mektati se, sem tam se pohybovati;
prostrannější, volnější. -Odstavec 9. až 18. byl připojen až ve vydání 1663 po zkušenostech na cestách, hlavně na plavbě do Anglie r. 1641. Tato část se odchyluje i slohově. až, i, ba dokonce;
do břemen fasujících, svazujících do nákladů;
tíhot, břemen;
šráky, podstavce;
šroubovali, zdvíhali šroubem, tj. heverem;
zmoly, výmoly;
šrotovali, namáhavě táhli;
slot, plískanic;
na pasích, na úžinách cest (kde bylo mýto);
na šancích, "v zákopech" (v nebezpečí života);
stříletí, létati;
zhlobené, sbité;
podvalami, podklady, podsadami;
šle, chomouty;
váhy, závěs na oji, na jehož konci jsou upevněny postraňky;
brdce, rozporoky (část vah);
bitům, dílům;
mřežováním, mřížovím;
bohopustu, obludu;
rohože, plachty;
stříhati, propážeti, prořezávati;
projma, prostoupiv;

zkušením, ze zkušenosti;
ochlípěla, schlípla;
jednak-jednak, hned-hned;
přikváčí, zaleje;
přemítáni, přehazováni;
fukali, osopovali se;
opřáhali, napřahovali;
prasku, výprasku;
vymítají, vyhazují;
troufajíc, doufajíce;
skálí, skaliska (hromadné);
vždy, přece;
vychvácení, záchráněni;
nahnání, získání.

KAPITOLA X.

POUTNÍK STAV UČENÝCH PROHLÉDÁ, NEJPRV VEŘEJNĚ.

I řekl ke mně vůdce můj: "Již já myslí tvé rozumím, kam tě táhne: mezi učené s tebou, mezi učené, to pro tebe vnada, to lehčejší, to pokojnější, to myslí užitečnější život." "Ba, tomuť jest tak," dí tlumočník. "Nebo co rozkošnějšího býti může, jako aby člověk, nechaje a nedbaje hmotného toho těla kvaltování, s samým všelijakých ušlechtilých věcí zpytováním zacházel? Toť vpravdě jest, což smrtedlné lidi nesmrtedlnému Bohu podobné a teměř rovné činí, aby jako vševědoucí byli, co na nebi, na zemi, v propastech jest, neb bylo, neb bude, všecko stíhající, všecko znajíce; ač ne všechněm v jednostejné dokonalosti, pravdať jest, toho se dostává." "Ved'ěž mne tam, proč meškáte?" řekl sem.

TUHÝ NAPŘED EXÁMEN. I přijdeme k bráně, kterouž mi Disciplinam jmenovali: a ta byla dlouhá, uzká a tmavá, plná zbrojných strážných, kterýmž se každý, kdo do ulice Učených chtěl, opověditi a průvodu žádati musel. I viděl sem, že houfové lidu, zvláště mladého, přicházeli a byli hned na rozličné trpké exámeny bráni. Nejprvnější exámen při každém byl, jaký měšec, jaký zadek, jakou hlavu, jaký mozek (což z vozhera soudili) a jakou kůži přináší. Byla-li hlava ocelivá a mozek v ní ze rtuti, zadek olověnný, kůže železná a měšec zlatý, chválili a hned ochotně dále vedli: neměl-li kdo toho paterého, aneb mu kázali zpět, aneb špatně tušíc tak na zdařbuh přijímali. I řekl sem divě se: "Co pak jim tu na tom paterém kovu záleží, že se tak pilně na to vše dobývají?" "Ba mnoho," dí tlumočník. "Nemá-li kdo ocelivé hlavy, rozpuke se mu; nemá-li v ní tekutého mozku, nebude z něho míti zrcadla; nemá-li plechové kůže, nevytrpí formací; nemá-li olověnného sedadla, nevysedí nic, roztrousí všecko; a bez zlatého měšce, kde by nabral času, kde mistrů, živých i mrtvých? Či mníš, že tak veliké věci darmo přicházeti mohou?" I porozuměl sem, kam se to směřuje, že se k tomu stavu zdraví, vtip, ustavičnost, trpnost a náklad přináseti musejí; a řekl sem: "Takt' se tedy opravdu říci můž: Non cuivis contingit adire Corinthum. Ne každému se dřevu dostane býti fladrem."

NESNADNÉ A BOLESTNÉ K NIM VCHÁZENÍ. MEMORIA ARTIFICIALIS. I vejdeme dále do brány, a vidím, an každý ten strážný, jednoho neb více jich na práci vezma a s nim se veda, do uší mu cos dmýchá, oči protírá, nos a chřípě, jazyk vytahuje a obkrajuje, ruce a prsty skládá a rozkládá, a nevím, co víc nedělá. Někteří se i hlav provrtovati a cos nalévati pokoušeli. Nad čímž tlumočník zděšeného mne vida: "Nediv se," řekl; "učení ruce, jazyk, oči, uši, mozek a všecky vnitřní i zevnitřní smysly jinakší než hloupý lidu obor míti musejí: protož se tu přeformovávají, a to bez práce a odporosti býti nemůž." Vtom pohledím a spatřím, jak nebozí mnoho od toho přeformování dávati museli. Ne o měšci, než o kůži, již museli nastavovati, pravím. Tytýž zajisté pěst, rafije, ferule, metla na líci, na lebu, na hřbetě, pod sedadly se octla, až krvavou cedili, a teměř napořád prouhů, šrámů, modřin, mozolů plní byli. Což někteří vidouc, dřív než se jim dali, jen do brány nahlédnouc, coufali; jiní, formovatelům těm z rukou se vydrouc, zutíkali tolikéž. Menší jich počet dotrval, až na prostranno puštění; až i já také, do toho stavu chut maje, formací tu sem, ač ne bez nesnadností a trpkostí, vystál.

HESLO KAŽDÉMU UČENÉMU DANÉ. Z brány když vycházíme, vidím, že každému tomu ponabroušenému cejch dávají, po němž by, že mezi učence přináleží, poznán býti mohl, kalamář za pás, za ucho péro a do ruky prázdnou knihu k shledávání umění: i dostal sem toho také. Tu pak dí mi Všeživ: "Nu, již tu máme čtvero rozcestí, do filozofie, medicíny, juris prudentie a theologie: kam nejdřív chceme?" "Jak soudíš," řekl sem. On zase: "Dojděme nejprv na plac, kdež se všickni scházejí, aby se na ně zespolka podíval; potom auditoria po různu procházeti budeme."

I MEZI UČENÝMI NEDOSTATKY. I uvede mne na nějaký rynek, a aj, tu oblakové studentů, mistrů, doktorů, kněží, mládenců i šedivců! Z nichž někteří po hromadách se drželi, spolu rozmlouvajíc i disputujíc; jiní se do koutů tiskli, jiným z očí. Někteří (což sem dobře vyšetřil, ale sem jim toho tam mluvití nesměl) měli oči, a neměli jazyka; jiní měli jazyk, a neměli očí, někteří toliko uši, bez očí a jazyka etc.; takž sem porozuměl, že i tu nedostatkové přebývají. Vida pak já, že všickni tito odkuds vycházejí, a zase tam vcházejíce, jako včely z oule a do oule se motají, pobídnou, abychom také vešli.

VYPSÁNÍ BIBLIOTÉKY. Takž vejde: a aj, tu síň veliká, již sem ani konce neznamenal, a v ní po všech stranách plno polic, příhrad, škatulí a krabic, že by jich na sta tisících vozů neodvozil, a každá měla svůj nápis a titul. I řekl sem: "Do jakéž sme toto pak apatéky vešli?" "Do apatéky," řekl tlumočník, "kdež se lékové proti neduhům mysli chovají: a ta vlastním jménem bibliotéka slove. Pohleď, jací tu neskonali skladové moudrosti!" Hledě tedy já, vidím učenců páteře přicházejících rozličně se okolo toho zatáčeti. Někteří, nejpěknější a nejsubtylnější vybírajíce, po kusu z nich vytahovali a do sebe přijímali, povlovně sobě žvýkajíce a zažívajíce. Já, přistoupě k jednomu, táži se, co to dělá? Odpověděl mi: "Prospívám." "A jaká v tom chuť?" díím já. On zase: "Dokud se to v ustech žvýká, náhořkost neb nákyselost čítí, potom se obrací v sladkost." "A nač pak to?" řekl sem. Odpověděl: "Lehčeji mi to přichází vnitř nositi a jsem tím jistší: a co užitku nevidíš?" I hledím na něj pilněji a vidím jej tlustého a tučného, barvy krásné, oči se mu jako svíce stkvěly, řeč byla pozorná a všecko při něm čilé. I dí mi tlumočník: "Ovšem pak tito."

NEŘÁD V ŠTUDOVÁNÍ. I pohledím, a aj, někteří tu velmi lakotně s tím zacházejí, pořád, co jim k rukám přišlo, do sebe cpajíce. Na něž pilněji hledě, nevidím nic, aby jim barvy, neb těla, neb tuku co přibývalo, kromě samého břicha oduť a rozecpání: a vidím, že co do sebe nacpali, zase to vrchem i spodkem nezažité z nich lezlo. Někteří z těch takových i v závrat upadali a s smyslem se pomíjeli; někteří od toho bledli, schli i mřeli. Což jiní vidouc, na ně sobě ukazovali, a jak nebezpečno s knihami (nebo tak krabicím těm říkali) zacházeti, sobě vypravovali; někteří prchali pryč; jiní, aby jen opatrně s nimi zacházeli, napomínali se. Protož toho do vnitř nepřijímali, než z předu i zadu pytlíků a mošen sobě navěsíc, do těch ty škatule (nejvíc, na kterých napsáno viděli Vokabulář, Dikcionář, Lexicon, Promtuarium, Florilegium, Loci communes, Postille, Konkordancí, Herbář etc., každý jak k své věci býti soudil) cpali: a ty nosíc, když co promluvití neb napsatí bylo, z kapsí vytahovali a odtud do ust a péra brali. Já znamenaje to, řekl sem: "Tito tuším v kapsích umění nosí?" Odpověděl tlumočník: "Memoriae to subsidia; čis neslychal?" Slyšel sem pak od některých ten způsob chváliti, že ti pry jen usezené věci vynášejí. A můžet' býti: než já sem jiné tu nepohodlí znamenal. Přihodilo se při mé přítomnosti, že někteří své škatule roztrousili, a některým, když jich poodložili, oheň zejma se popálil. Ach, jakého tu běhání, rukama lomení, naříkání, na retu volání! nechtěl žádný po tu chvíli víc disputovati, psátí, kázati; než zvěsa hlavu chodil, choulil se, rděl, u

koho věděl, prosbou i penězi zase nádobičko shledávají: ješto, kteří vnitř zachystáníčko měli, takové příhody ne tak se báli.

ŠTUDENTI BEZ ŠTUDOVÁNÍ. Já mezi tím opět jiné spatřím, kteříž ani ne do kapsí sobě ty škatule dávali, než nosili do pokojíků kamsi: za nimiž vejda, vidím, ani pěkná na ně pouzdra strojí, rozličnými barvami líčí, někteří i stříbrem a zlatem obkládají, do polic pořádají a zase vytahujíc na ně hledí; pak zase skládají a rozkládají, přistupujíce a odstupujíce, sobě i jiným, jak to pěkně stojí, ukazují, vše povrchu; někteří také časem na titule, aby jmenovati uměli, nazírali. I dím: "Co pak tito laškují?" Odpoví tlumočnick: "Milý brachu, pěkná věc jest pěknou míti bibliotéku." "I když se ji neužívá?" dím já. A on: "I ti, kdož bibliotéky milují, mezi učené se počítají." Já sobě na mysl: "Jako někdo kladiv a klíští hromady maje, a k čemu jich užívati nevěda, mezi kováře." Říci však toho, abych sobě něco neutržil, nesměl sem.

NEŘÁD V KNIH SPISOVÁNÍ. Než vyjdouc my zase na síň, uzřím já, že těch apatekářských nádob vždy víc a víc po všech stranách přibývá, a hledím, odkud je pak nosí? I vidím, že z jakéhos zastření: za kteréž já také vejda, spatřím mnoho soustružníků, ani teď jeden na druhého pilněji a křtaltovněji z dřeva, kostí, kamení a rozličných materiál škatule ty formují, a mastí či dryákem naplníc, k obecnému užívání dávají. A tlumočnick mi dí: "Tito sou ti chvály a všelikého zvelebování hodní lidé, kteříž nejužitečnějšími věcmi pokolení svému slouží, že pro rozmnožení moudrosti a umění žádné práce, žádného usilí nelitujíce, slavnými dary svými s jinými se sdělují." I udělá mi se chut podívati se, z čeho a jak se to (co tak dary a moudrosti nazval) dělá a strojí. A spatřím jednoho tuším či dva, kteříž vonná koření a byliny shledávajíce, krájeli, třeli, vařili, distillovali, rozkošné dryáky, lektváře, syrúpy a jiná životu užitečná lékařství strojíce. Naproti tomu jiné spatřím, že jen z jiných nádob vybírali a do svých překládali: a těch bylo na sta. I řekl sem: "Titot' vodu přelévají." Odpověděl mi tlumočnick: "I tak se umění množí. Nebo zdaž se jedno a též jinak a jinak přístrojiti nemůž? A k prvnějším věcem vždy se něco přidati a přiopraviti můž." "A zkaziti také," řekl sem já s hněvem, vida patrně, že se faleš provodí. Některý zajisté, cizí nádobky dopadna, aby svých několik naplnil, rozřídil, jak mohl, leda pomýjí přiléváním; jiný zase přidáváním lecjakés matlaniny, třeba prachu a smetí, zahustil, jen aby se také nové zadělání zdálo. Mezitím nápisy nádhernější než onino přivěšovali, a nestydatě jako jiní dryáčníci každý své velebil. Kdež mi i divno, i hněvno bylo, že (jakž sem prv navrhl) řídký kdo vnitřní podstatu examinoval, než všecko napořád aneb aspoň bez rozdílu brali; a pakli kteří vybírali, jen zevnitřního křtaltu a nápisů hleděli. A tu sem porozuměl, čím to jest, že jich tak málo k vnitřní čerstvosti myslí přichází: nýbrž čím kdo těch léků více do sebe hltal, tím že se více dával, bledl, vadl a chřadl. Spatřil sem pak převeliký díl milých těch dryáků, jimž se nikdý k žádnému lidskému užívání přijíti nedostalo, než jen molům a červům, pavoukům a mouchám, prachu a plesnivosti, naposledy smetným škřinkám a zadním koutům za podíl byly. Čehož bojíce se někteří, jak brzy dryák svůj dostrojili (ba někteří dřív, než strojiti dobře začali), hned po sousedech praefací, veršů, anagrammat prosíce běhali; hned patrony, kteříž by novým strojům jména a měšce půjčili, shledávali; hned titule a nápisy jak nejzodbněji líčili; hned rozličných figur a kupřestyků květováním jak nejkadeřavěji premovali; sami to také lidem vstříc nosili, podávali a jako řka bezděk cpali. Ale viděl sem, že naposledy ani to již nepomáhalo: protože to přespříliš přemnoženo bylo. I litoval sem nejedněch, že mohouc čistý míti pokoj, beze vsí potřeby a užitku, nýbrž v šanc sázením jména svého a se škodou bližních v to dryáčnictví se dávají. O čež když sem návěští dával, nenávist sem získal, jako bych obecnému dobrému překážel. Mlčím již, jak někteří z věcí naprosto jedovatých ty své confekty strojili: takže tak

mnoho se trávenin jako lékařství prodávalo, a nelibě sem ten neřád nesl; ale nebyl kdo toho napravit.

NEVOLE A RŮZNICE. Takž zase na plac Učených výjdeme: a aj, svády, různice, rvačky, shon mezi nimi. Řídký tu byl, kdož by s někým táhanice neměl: nejen mladí (což by se nedospělého věka drzosti přičísti mohlo), než i ti starci vespolek se drancujíce. Nýbrž čím kdo za učenějšího aneb sám sebe držel, aneb od jiných jmín byl, tím více různic začínal a na jiné vůkol šermoval, sekal, házel a střílel, až hleděti hrozno bylo; pochvalu a slovoutnost v tom sobě zakládaje. I řekl sem: "Ale což to pro milý Bůh? však sem já myslil, a takt' mi od vás slibováno, že toto nejpokojnější stav jest: já pak tak mnoho různic nacházím." Odpověděl tlumočnick: "Synu, nerozumíš ty tomu: však se to oni brousí." "Co brousí?" řekl sem. "An já rány vidím, a krev, a hněv, a vražednou jedněch k druhým nenávisť. Však sem podobného nic v žádném stavu řemeslníků nespátřil." "Bezpochyby," řekl on, "oněch umění jsou řemeslná, otrocká, těchto svobodná. Protož čeho se oněm nedovoluje, aniž by se při nich trpělo, toho těmto plná svoboda." "Ale jak to řádem slouti má," řekl sem, "já nevím." Zbroj sic jejich na pohledění strašného se nezdálo nic. Nebo kopí, kordy a tulichy, jimiž na sebe sekali a bodli, koženní byli: jichž nedrželi v rukou, než v ustech. Střelba pak jejich byla z třtin a písku, kteréž prachem vodou rozpuštěným nabíjejíce, papírovými štáfy na sebe házeli. Nic, pravím, to, po vrchu hledě, hrozného se nezdálo: já však vida, jak, když někdo mírně trefen byl, sebou trhal, křičel, vinul, utíkal, snadně mi porozuměti bylo, že to ne žert, než opravdový boj jest. Na někoho jich mnoho dotíralo, až všecko od mečů okolo uší břiňkalo, a kulí papírových jako krupobití naň padalo; někdo, statečně se bráně, obrátil se a všecky odbůjce své rozebral; jiný, ranami jsa přemožen, padl. A viděl sem tu neobyčejnou jinde ukrutnost, že ani poraženým již a mrtvým neodpouštěli, nýbrž tím víc a nelitostivěji na ně sekali a flekali, každý na tom, který se mu již nebránil, nejraději rekovství dokazuje. Někteří s sebou mírněji zacházeli, však hádky a nedorozumění prázdní nebyli. Nebo sotvá kdo co promluvil, aby mu hned jiný někdo naodpor nevstoupil, i o snih, bílý-li jest či černý; i o oheň, horký-li jest či studený, hadruňky byly.

VELIKÁ JEJICH ZAPLETENOST. Vtom se někteří v ty nesvornosti vkládali a ku pokoji raditi začali: čemuž sem já se zradoval. Povstala i pověst, že všecky rozeprě k porovnání přijítí mají: a byla otázka, kdo to konati bude? Odpovědíno, že povolením královny Moudrosti ze všech stavů nejsoudnější vybráni býti mají, jimž se moc dá, aby vyslychajíce odporných stran, při každé věci smysly rozeznání činili, a co pravějšího jest, vyhlašovali. I shluklo se nemálo těch, kteříž soudcové býti měli a chtěli: a shluklo se předně těch, kteříž mezi sebou pro smyslů rozdílnost různice měli, množství veliké. Mezi nimiž sem také viděl Aristotelesa s Platonem, Cicerona s Sallustiem, Scota s Aqvinatem, Bartola s Baldem, Erasma s sorbonisty, Rama a Campanellu s peripatetiky, Copernika s Ptolomeem, Theophrasta s Galenem, Husa, Lutéra a jiné s papežem a jezuíty, Brentia s Bézou, Bodina s Wierem, Sleidana s Suriem, Šmidlina s calvinisty, Gomara s Arminiem, Fratres Rosaeos s filozofastry a jiných bez počtu. Jimž když conciliatores žaloby a stížnosti, důvody a odvody co v nejkratší slova pojaté psané sobě podati poručili, oni takové haldy knih nakladli, že by k přehlédnutí jich šest tisíc let nestačovalo: žádajíce, aby to summovní smyslu jejich ponavržení na ten čas přijato bylo; dále pak potom, jak by potřeba ukazovala, šířeji svou vysvětlovati a provozovati aby jednomu každému plná svoboda zustávala. I začali nahlédati do těch knih: a kam kdo nahlédl, hned se odtud napiv, toho zastávati počal, a vznikly mezi pány ubrmány a smlouvci veliké roztržitosti, když ten toho, onen onoho zastával. A tak nespravíc nic rozprchli se; a učení k hadruňkům svým se navrátili. Čehož mi do pláče líto bylo.

Vysvětlivky k textu:

veřejně, povšechně;

Disciplinam, učení;

z vozhera, z nosního výměšku (podle staré představy výměšku mozku);

špatně tušíc, špatné vyhlídky dávající;

formací, přetváření, vzdělání;

ustavičnost, vytrvalost;

trpnost, trpělivost;

Non cuivis contingit adire Corinthum, Ne každému se podaří dostat do Korinta, města bohatého a nádherného; Horatiův překlad řeckého přísloví;

Memoria artificialis, umělá paměť;

vyparuje, vyčišťuje;

obor, houf;

odpornosti, nepříjemnosti;

tytýž, často;

ferule, rákoska;

vydrouc, vytrhnuvše;

juris prudentie, práva;

zespolka, společně;

oblakové, zástupy;

šedivců, starců;

neznamenal, nezpozoroval;

páteře, řady;

nejsubtylnější, zde nejdůvtipnější;

čítí, cítiti;

pozorná, jasná;

Vokabulář, Dikcionář a Lexicon, různé druhy slovníků;

Promptuarium, sbírka příkladů a citátů pro kazatele;

Florilegium, sbírka úsloví a obrátů pro ty, kdož latinsky básnili;

Loci communes, sbírka citátů;

Postille, výklad epištol a evangelií;

Konkordancí, slovník biblický, zaznamenávající všechna místa, kde se vyskytují v bibli táz slova;

kapsí, brašen;

memoriae subsidia, pomůcky paměti;

usezené věci, uznané věci;

zejma se, vzňav se;

na retu, na pomoc;

po tu chvíli, od té chvíle;

nádobíčko, náradí;

zachystáníčko, zásobičku;

zastření, místa za oponou;

křtaltovněji, ozdobněji;

dryákem (původně lék proti uštknutí, pak vůbec léky z utřených bylinných součástí);

lektváře (kašovitě léky);

lékařství, léky;

těž, totěž;

rozřídil, rozředil;

navrhl, podotkl;
řidký kdo, málokdo;
čerstvosti, svěžesti;
praefací, doporučujících předmluv;
anagrammat (básnické hříčky hlavně se jmény);
strojům, výtvorům;
titule a nápisy, bývaly v této době velmi obšírné, zastupující obsah i reklamu;
kupřstyků, mědirytin;
premovali, okrašlovali;
bezděk, proti vůli;
confekty (husté lékárnické lektvary);
trávenin, jedů;
střelba, střelné zbraně (třtina jest pero, písek posypátko);
štáfy, koulemi;
mírně trefen, správně zasažen;
vinul, křivil;
odbůjce, protivníky;
flekali, bili;
hadruňky, spory;
rozeznání, rozhodnutí;
pravějšího, nejsprávnějšího.

Aristoteles, Předvádějí se zde dvojice známé svými rozpory: Aristoteles a Platon, také boj jejich škol v středověku, nominalistů a realistů; republikán Cicero a přítel Caesarův Sallustius; Tomáš Aquinský, typický scholastik, a Duns Scotus, skeptik (XIII. st.); Bartolo de Sassoferato a Baldus de Ubaldis, odborníci v římském právu (XIV. st.), lišící se mírou, v níž dovoľovali další vývoj. Další jsou ze století XVI.: Desiderius Erasmus Rotterdamský (1465 až 1536) byl trnem v očích zkostnatělým scholastikům na Sorbonně; Petrus Ramus (umřel 1572) a Tomáš Campanella (1568 až 1639) obraceli se proti "peripatetickému" omezování se na Aristotela a žádali přímé studium přírody; Mikuláš Kopernik - Nicolaus Copernicus (1473 - 1543) proti Ptolomeově (70 - 147) soustavě geocentrické vybudoval soustavu heliocentrickou; Theophrastus Paracelsus (umřel 1541) pokoušel se o nové způsoby léčení proti dosavad platnému léčení podle Galena (131 - 201). V ostatních jde o spory náboženské: Johann Brenz (1498 - 1570), švábský reformátor, luterán, proti Theodorovi de Bèze (1519 - 1605, nástupci Kalvínovu; Jean Bodin (1530 - 1596), obhájce středověkých názorů proti Johannesovi Wierovi (1515 - 1588), potírajícímu čarodějnické procesy; Johannes Sleidan (1506 - 1556), významný dějepisec reformace, proti konvertitovi Vavřinci Suriovi (1522 - 1578); Jakub Andreae, zvaný Schmiedlein (1528 - 1590) se ve snaze o sjednocení evangelíků držel s pravověrnými luterány; Frant. Gomar (1563 - 1641), holandský profesor theologie, nenávisťně potíral svého kolegu Jak. Arminia (1560 - 1609) pro učení o potřebnosti milosti Boží; o Fratres Rosaei viz kap. XIII.;

filozofastry, lžimudrce;
conciliatores, prostředníci, smírčí soudcové;
důvody a odvody, důkazy a protidůkazy;
summovní smyslu ponavržení, úhrnné vylíčení jejich názorů;
provozovati, dokazovati;
ubrmány, rozhodčími;
roztržitosti, roztržky.

KAPITOLA XI.

POUTNÍK PŘIŠEL MEZI FILOZOFY

VEŘEJNĚ. I dí mi tlumočník: "Nu již tě ale mezi samy filozofy, jejichž práce jest k napravení nedostatků lidských prostředků vyhledávati, a v čem pravá moudrost záleží, ukazovati, uvedu." A já řekl: "Tuť se snad bohdá jistému něčemu naučím." On řekl: "Ovšem: nebo to sou lidé, kteříž pravdu každé věci znají, mimo jejichž vědomí ani nebe nic nedělá, ani propast ničeho neskrývá; kteříž život lidský k ctnostem ušlechtilé formují, kteříž obce a krajiny osvěcují, kteříž Boha přítele mají, moudrostí svou k jeho tajnostem dosahující." "I podměž," řekl sem, "podme mezi ně, prosím, tím spíše." Ale jakž mne tam uvedl a já množství starců a divně jejich trety spatřil, strnul sem. Tu zajisté Bion tiše seděl, Anacharsis se procházel, Thales létal, Hesiodus oral, Platon v povětrí ideas honil, Homerus zpíval, Aristoteles disputoval, Pythagoras mlčel, Epimenides spal, Archimedes zemi odstrkoval, Solon práva a Galenus recepty spisoval, Euclides měřil síň, Cleobulus budoucí věci zpytoval, Periander povinnosti rozměřoval, Pittacus válčil, Bias žebřal, Epictetus sloužil, Seneca mezi tunami zlata sedě chudobu vychvaloval, Socrates o sobě každému, že nic neumí, povídal, Xenophon naproti tomu každého všemu naučiti sliboval, Diogenes z sudu vykukaje všecky mimo jdoucí haněl, Timon všechněm zlořečil, Democritus všemu tomu se smál, Heraclitus naproti tomu plakal, Zeno se postil, Epicurus hodoval, Anaxarchus pravil, že to všecko nic není, jen že se to tak zdá. Jiných drobnějších filozůfků mnoho bylo, a každý obzvláštního něco provodil: čehož sem ani nespamatoval všeho, aniž mi se připomínati chce. Dívaje se pak na to řekl sem: "Ale toto-liž sou ti mudrcové, světlo světa? ach, ach, jáť sem se jinakších věcí nadál. Však tu jako sedláci v krčmě, každý vyje, a každý jináč." Řekl mi tlumočník: "Tys bloud, ty těm tajemstvím nerozumíš." Já slyše, že tajemství jsou, počnu o nich bedlivě přemýšlovati, a tlumočník počne mi je vykládati. V tom, aj, přistoupí jakýsi také v filozofském habitu (jmenoval se Pavlem Tarsenským), pošeptal mi do ucha: "Zdá-li se sobě kdo moudrým býti v tomto světě, budiž bláznem, aby moudrým učiněn byl. Moudrost zajisté světa tohoto bláznovství jest u Boha. Nebo psáno jest: Zná Pán přemýšlování moudrých, že jsou marná." (I. Cor. 3, 18. 19. 20.) S kterouž řečí, poněvadž sem viděl, že co mé oči a uši vidí a slyší, se srovnává, ochotně sem na tom přestal a: "Podme někam jinam" řekl. Tlumočník pak můj bláznů mi nadal, že maje já se od moudrých něčemu naučiti, od nich utíkám. Ale já šel mlče předce.

PŘIŠEL MEZI GRAMMATIKY. I vešli sme do auditorium jakéhosi, kdež, aj, plno s rafíčkami, mladých i starých, malujících litery, čárky a puňktíky: a když jeden jinak než druhý napsal aneb vyslovil, jedná se sobě vysmívali, jedná vadili. Za tím rozvěšovali po stěnách slova a hádali se o ně, co které kterému přijde etc., a tu je skládali, rozkládali, přestavovali rozličně. Načež já nadívající se a nic mimo to nevida, řekl sem: "Toť jsou dětinské věci. Podme jinam."

MEZI RETORIKY. Vešli sme tedy do jiné síně, kdež, aj, mnoho jich stálo s penžlíky, smlouvajících se, jak by slova buď napsána aneb z ust do povětrí puštěná na zeleno, červeno, černo, bílo, a jak by kdo chtěl, barvena býti mohla. I ptal sem se: "Nač by to bylo?" Odpovědíno mi: "Aby se poslouchajícím tak i jinak mozek zabarviti mohl." A já zase: "K

líčení-li pak pravdy či lži těch ličidel se užívá?" On: "Co přijde," řekl. "Tak mnoho tedy tu falše a marnosti, jak pravdy a užiteků," dím já: a jdu odtud.

MEZI POÉTY. Takž vstoupíme jinam: a aj, tu houf křepkých jakýchsi jonáčků, na vážkách odvažujících a na pídí odměřujících syllaby a plésajících okolo toho a skáčících. I divím se, co to jest; a tlumočník mi dí: "Ze všech umění, která z liter povstávají, není řemeslnějšího a veselejšího nad toto." "A co pak jest?" dím já. Odpověděl: "Co se prostým slov uličením spraviti nemůž, to se tímto jich sfaldováním spraví." Vida pak já, že ti, kteří se tomu slov faldování učí, do jakýchsi knih nahlédají, nahlédnu i já a vidím tam: de Culice; de Passere; de Lesbia; de Priapo; de Arte Amandi; Metamorphoses; Encomia; Satirae; summou, frašky, básně, freje a všelikou bůjnost. Což mi všecku tu věc jaksi zošklivilo. Zvláště vida já, že kdo těm syllaboměrcům pochleboval, všecko umění na zvelebování jeho vynakládali; kdo se jim vhod neučinil, všelijakými naň odevšad uštípkami házeli: takže se toho umění jen aneb k pochlebování, aneb k štípání užívalo. Znamenav tedy já, jak to vášniví lidé, pospíšil sem od nich chutně.

MEZI DIALEKTIKY. Jdouce tedy, vkročíme do jiného stavení, kdež dělali a prodávali perspicilla. I ptám se: "Co to jest?" a odpovídá mi, že sou Notiones secundae, kdo je má, že všecko uhlédá nejen po vrchu, ale do vnitř věci: zvláště pak do mozku jeden druhému nahlédati a v rozumu jemu se přebíratí že můž. I přicházeli mnozí a kupovali ty brylle, a mistři je učili, jak nastrkovati, a kde potřebí, nakrucovati mají. Mistři pak, kteříž je dělali, obzvláštní na to byli, dílny své po koutech majíce: ale nedělali jednostejných. Někdo dělal hrubé, jiný malé; někdo okrouhlé, jiný hranaté; a každý své chválil a kupce vábil, a hádali se neukojitedlně i házeli na sebe. Některý od každého koupil a všecky sobě nosu spřipínal, někdo jen jedny vybral a přilepil. Tu pak někteří pravili, že předce nemohou viděti tak hluboko; jiní pravili, že vidí, a ukazovali sobě až za mozk ještě a za všecky rozumy. Ale z těch nejedny sem viděl, že když postupovati začali, hned přes kamení a špalky a do dolů (o nichž sem prv pověděl, že jich všudy plno bylo) padali. I ptal sem se: "Jak pak to, poněvadž se skrze ty brylle všecko vidí, že těm ustrkům nevyhýbají?" Odpovědino mi, že ne brylle, než ti, kdo jich užívati neumějí, vinni sou. Mistři pak pravili, že není dosti brylle dialektiky míti, než že se zrak jasným collyrium z fyziky a matematiky vyčistiti musí. Protož aby do jiných auditorií šli a zrak sobě propravili. Šli tedy, jeden sem, druhý tam. A já svým vůdcům: "Podmež i my" řekl. Ale toho sem neobdržel dříve, než až sem také ponoukáním Všežvěda nekolikery ty brylle sobě zjednal a spřipínal: a zdáloť mi se, pravda jest, že cosi víc vidím, a některá věc nekolikerým způsobem vidína býti mohla. Ale sem vždy, abychom dále šli, že já toho collyrium, o němž tu mluvili, zkusiti chci, dotíral.

MEZI FYZIKY. I šli sme, a uvedli mne na nějaký plac, uprostřed něhož uzřím veliký rozložitý strom, na němž všelijaké listí a všelijaké ovoce (v škořepinách všecko) rostlo: pravili mu Natura. Filozofů vůkol něho zástup byl, vzhledajících a ukazujících sobě, jak které ratolesti, listu a ovoci říkají. I řekl sem: "Tito, slyším, že se jmenovati těch věcí učí, ale aby přirození stíhati měli, ještě nevidím." Odpověděl mi tlumočník: "S to ne každý býti můž; než hled' na tyto." I vidím některé větvoví ulamovati a listí i ovoce rozvínati, a kde na ořech přišlo, zuby hrýzti, až jimi třeskotali; ale oni pravili, že to škořepiny praští; a přebírajíce se v nich chlubil se, že jádro mají, tajně jedni druhým, ale řídkým ukazující. Já pak, nahlédaje také mezi ně pilně, patrně sem viděl, že zevnitřní sic šupinu a kůru zhmožděnou a rozmačkanou měli, nejtvrdsí však škořepina, v níž zavínuté jádro leželo, ještě byla celá. Vida

já tu tedy i marnou honosnost, i daremné kvatování (viděl sem zajisté, jak někteří i oči sobě vyhleděli i zuby vylámali), pobídl sem, abychom jinam šli.

MEZI METAFYZIKY. Takž vstoupíme do nějaké síně, a aj, tu páni filozofové krávy, osly, vlky, hady a všelijakou zvěř; ptactvo, zeměplazy; též dříví, kamení, vodu, oheň, oblaky, hvězdy a planéty, až i anjely před sebou majíce, disputovali, jak by se každému tomu tvorů, co od jiných rozdílného má, odjít mohlo, tak aby všickni sobě podobní učinění byli. I svlékali z nich nejprv formu, pak materii, naposledy všecky případnosti, až holé Ens zustalo. UNUM, VERUM, BONUM. A tu se hádali, jsou-li všecky ty věci jedno a též; jsou-li všecky dobré a jsou-li všecky vpravdě tím, čím jsou; a podobných na sebe víc otázek dávali. Kterýchž pozorujíc někteří, začali se diviti a vypravovati, jak lidský vtip vysoko vyšel, že, hle, všecku bytnost přesáhnouti a všech tělesných věcí tělesnost odlouštiti může a umí: až sem se i já v subtýlnostech těch kochati počal. P. RAMUS. Ale v tom jeden vystoupě volal, že to jen jsou fantazie, aby toho nechali. I potáhl některé po sobě; a jiní byli zhůru, za haeretiky je odsuzující, že od filozofie nejvyšší umění a jako hlavu artium odtítí chtějí. Kterýchž hadruňků já naposlouchaje se, šel sem odtud.

MEZI ARITHMETIKY. Vtom jdouce, trefíme mezi jakési, kteříž plnou síň cifer majíce, přebírali se v nich. Někteří berouc z hromady, rozsazovali je; jiní zase přehršlím shrňujíc, na hromádky kladli; jiní opět z těch hromádek díl ubírali a obzvlášť sypali; jiní opět ty díly v jedno snášeli; a jiní zase to dělili a roznášeli, až sem se tomu jejich dílu podivil. Oni mezi tím vypravovali, jak v celé filozofii jistšího umění nad toto jejich není, tu že nic chybiti, nic ujíti, nic nadbýti nemůž. "Nač pak to umění jest?" řekl sem. Oni mé hlouposti se podivíc, hned jeden přes druhého divy mi vypravovati začnou. Jeden, že mi poví, kolik husí v stádě letí, nepočítaje jich; druhý, že mi poví, v kolika hodinách čisterna pěti rourkami vyteče. Třetí, že mi poví, kolik v měsíci grošů mám, nenahlédaje tam etc., až se jeden našel, kterýž se písek mořský v počet uvéstí podvoloval a o tom hned knihu sepsal (Archimedes.) Jiný příkladem jeho (ale větší subtýlnosti dokázati chtěje) dal se v počítání v slunci létajícího prášku (Euclides.) I užásl sem se: a oni mi k srozumění posloužití chtějí, ukazovali své regule, Trium, Societatis, Alligationis, Falsi; kterýmž sem jakž takž vyrozuměl. Než když mne do nejzadnější, jenž Algebra aneb Cossa slove, uvéstí chtěli, takových sem tam divokých jakýchsi klik a háků hromady uhlédal, že mne o málo závrat nepopadl: a zavra já oči, prosil sem, aby mne odtud vedli.

MEZI GEOMETRY. I přijdeme k jinému auditorium, nad nímž Ούδεις ἄγεωμέτρητος εἰσίτω napsáno bylo; a já zastavě se: "Budem-liž tam moci?" řekl sem, "poněvadž tam geometry toliko pouštějí?" "Pod' předce," řekl Všudybud. I vejdem: a aj, tu jich množství, kteříž čáry, háky, kříže, kola, quadráty, puňky psali, každý sobě sám tiše. Pak jeden k druhému přicházel a ukazovali sobě: některý pravil, že jinak býti má, a tento, že dobře; tož se vadili. Vynalezl-li kdo novou nějakou čáru neb kliku, výskal radostí, a svolaje jiné ukazoval; kteříž ckali, prsty a hlavami točili, a v svůj kout každý běže, také sobě takovou dělal; jeden trefil, jiný ne; takže všecka ta síň po zemi, po stěnách, po stropě plná byla čar, a nedali sobě na ně šlapati, ani se jich dotýkati.

PRAECIPUA APUD GEOMETRAS CONTROVERSA, DE QVADRANDO CIRCULO. Kteří mezi nimi nejučenější byli, sstupovali se doprostřed a pokoušeli se očsi velmi usilně,

načež viděl sem, že jiní všickni s otevřenými usty očekávají: a bylo o tom řečí mnoho, jak by to nade všeho světa subtylnosti divnější bylo, a kdyby se vynalezlo, že by již nic nebylo nemožného. Já tedy, co to jest, věděti žádostiv jsa, přistoupil sem a spatřil, že kolo mezi sebou mají, o něž otázka jest, jak by z něho quadrát udělán býti mohl. A když se toho s nevypravitedlnou prací vyhledávalo, rozstoupili se zase, aby každý o tom přemýšlel, sobě poručíc. JOH. SALIGER. Tožť po malé chvíli nenadále jeden vyskočí volaje: "Mám, mám, tajemství odkryté, mám." I shlukli se k němu všickni, viděti a diviti se chvátajíce. A on, vynesla velikou knihu in folio, ukazoval jim. I stali se hlasové a prokřikování, jakéž po vítězství bývá. JOH. CLAVIUS. Ale tomu plésání jiný hned brzo přítrž učinil, co hlasu měl křiče, aby se mámiti nedali, že quadrát není: a postaviv ještě větší knihu, všechny onoho domnělé quadráty zase v kola obrátil, mocně to provodě, že oč se onen pokusil, toho dověsti člověku možné není. I sklopili všickni hlavy a navrátili se k čárám a klikám svým.

MEZI GEODÉTY. My pak odtud do jiné síně sme přišli, kdež prsty, pídi, lokty, sáhy, váhy, míry, sochory, hevery, škrípce a podobné nádoby prodávali a plno bylo měřících a vážících. Někteří samu tu síň měřili, a každý teměř jinák naměřil: pak se nesnadnili a měřili znovu. Někteří měřili stín, na dyl, na šíř, na tloušť: jiní jej na váhu vážili. Summou pravili, že nic není v tom světě, ani krom světa, čeho by se oni doměřiti nemohli. Ale já, trochu se na to jejich řemeslo podívaje, poznal sem, že více pochluby než potřeby bylo. Protož sem hlavou pokyna odtud, šel.

MEZI MUZIKY. I přijdem do jiného pokoje, kdež plno hudeb a zpěvů, břinkání a hlučení rozličných nástrojů spatřím; a některé okolo nich stojící a z vrchu, z důlu, po stranách nazírající a uch nastavující, co to, kde, kudy a kam zní, jak a proč se čím zní neb nezní, vystihnouti chtějí. Někteří pravili, že již vědí, a plésali, pravice tu Božského cosi býti a tajemství nad tajemství: protož to s velikou chutí a poskakováním rozbírali, skládali, překládali. Ale k tomu se jeden z tisíce nevydařil: jiní jen hleděli. Pakli kdo také ruky přičiniti chtěl, škrípalo to a vrzalo, jako i mně. Takž já vida některé dosti, jakž se zdálo, vzácné lidi za hříčku a maření času to míti, šel sem odtud.

MEZI ASTRONOMY. Tehdy vede mne Všudybud po schodech na jakés pavlače, kdež hromady uzmím lidí žebříky dělajících a k obloze přistavujících: pak lezoucích zhůru a lapajících hvězdy a roztahujících přes ně šňůry, pravidla, závaží, kružidla, a cesty běhů jejich měřících. O čemž někteří usadíc se regule psali, kdy, kde a jak se které scházeti neb rozcházeti mají, vyměřujíce. I podivil sem se opovážlivosti lidské, že až do nebe se zpínati a hvězdám regule dávati smějí; a zachutnav sobě to tak slavné umění, živě sem se ho i sám také chápati počal. Ale poobírav se s tím, čistě sem spatřil, že hvězdy jinák, než jim tito houdli, tancovaly. Což i oni sami znamenavše, na anomalitatem coeli naříkali, vždy jinák a jinák v řád je sobě uvěsti se pokoušejíce, až i místa jim měníce, některé dolů na zem strhujíce, Zemi pak zhůru mezi ně sázejíce: summou tak i jinák hypotheses vymýšleli, an dokonále nic se netrefovati nechtělo.

MEZI ASTROLOGY. Někteří tedy nelezli tam více, než zdůlu toliko na ně vzhledajíce, k čemu se která strojila, šetřili: a spořádajíc trigóny, quadráty, sextíle, conjunccí, opposicí a jiné aspecty, vyhlašovali budoucí, buď veřejně světu, nebo soukromě jistým osobám, štěstí a neštěstí, nativitéty a pranostiky pišíc a mezi lidi pouštějíc. Z čehož nejednou na lidech bázeň a

strach, nejednou veselost se dělala, zvláště některých: jiní nedbali nic, házeli tím v kout, spílali zhvězdlhářů, pravíc, že oni i bez pranostiky dosti se najísti, napiti, naspáti mohou. Na kterýž však postranní soud, zdálo mi se, že dbáti nesluší, jestliže jen umění samo v sobě jisté jest; ale čím sem na ně víc šetřil, tím sem jistoty méně znamenal: trefilo-li předpovídání jednou, pětkrát zato chybil. Rozuměje já tedy, že tu i bez hvězd hádati nenesnadno, kdež uhodnouti pochvalu, chybiti výmluvu má, za marnost sem položil déle se s tím meškati.

MEZI HISTORIKY. I vyjdeme opět na jiný plac, kdež, aj, novou věc spatřím. Nebo tu nemálo jich stálo s jakými křivými, ohnutými trubami, jejichž jeden konec k očím sobě cpali a druhý přes rameno za hřbet sobě stavěli. Což co by bylo, když sem se ptal, odpověděl mi tlumočník, že jsou perspicille, kterýmiž se za hřbet hledí. Nebo pry kdo člověkem býti chce, musí nejen, co před nohama leží, viděti, ale i na to, co již přešlo a za hřbetem jest, se ohlédati, aby z minulého přítomnému a budoucímu se učil. Takž já za novou to věc maje (nevěděl sem zajisté předtím, aby takové oklikovaté perspicille býti mohly), prosil sem jednoho, aby mi trošku na pohlednutí zapůjčil. I podali mi jich několik: a aj, potvorná věc! skrze každé jináč a jináč viděti bylo. Skrze jedno věc některá daleko se zdála; skrze druhé tatáž blíž; skrze jedno té, skrze jiné jiné barvy; skrz třetí toho třeba ani nebylo; takže sem to vypruboval, že se tu nač ubezpečiti není, že by tak, jakž se ukazuje, bylo, než jak které perspicillum přistrojeno, tak že věc očím barví. Z nich pak viděl sem, že každý své perspectivě věří; protož se o lecos dosti trpce hádali. Což mi se nelíbilo.

MEZI ETHIKY A POLITIKY. Když mne jinam vésti počnou, ptám se: "Brzy-li pak těm učeným konec bude? však již až teskně mezi nimi se motati." "Nejlepší pozůstává," řekl Všudybud. I vkročíme na nějakou síň, kteráž plná byla obrazů, po jedné straně pěkných a libých velice, po druhé straně mrzutých a přepotvorných: okolo nichž chodili filozofí, nejen na ně vzhlédajíce, ale i což oněm k kráse, těmto k mrzutosti barvami přidati mohli, přidávající. I ptal sem se: "Co to jest?" A tlumočník mi dí: "Co nevidíš nápisů na čelích?" A vodě mne ukazuje mi ty nápisy, Fortitudo, Temperantia, Justitia, Concordia, Regnum etc. a z druhé strany, Superbia, Gula, Libido, Discordia, Tyrannis etc. Filozofí pak prosili a napomínali všech přicházejících, ty pěkné aby milovali, škaredé v nenávist brali, ony, jak nejvíc mohli, schvalující, tyto jak nejvíc mohli, hanějící a hyzdící. Což mi se dobře líbilo a řekl sem: "Nu, tutoť již aspoň lidi nacházím, kteříž hodnou věc pokolení svého činí." Mezitím uhlédám já, že ti milí napominatelé nic více sami k pěkným těm kontrfektům než k druhým nelnují, ani se těchto co víc než oněch ostýchali: nýbrž nejedni velmi chutně okolo nich se oměťali; a jiní to vidouc také se tam obraceli a s těmi potvorami laškování a kratochvíle sobě strojili. I řekl sem s hněvem: "Tutoť já vidím, že lidé (jakž Ezopů vlk řekl) jiné mluví a jiné činí: co usty chválí, od toho jim mysl letí, a co sobě jazykem oškliví, k tomu jim srdce lne." "A ty tuším anjelů mezi nimi hledáš?" řekl ofukna se tlumočník. "Také-li pak se tobě kdy co líbiti bude? všudy ty uhonu najdeš." Takž sem umlkl a hlavu sklopil: zvláště vida, že i jiní všickni, kteří, že jich pozorují, rozuměli, nelibě na mne vzhlédali. I šel sem, nechaje jich tu, ven.

Vysvětlivky k textu:

Bion, kynický filosof učil, že klid je základem štěstí. Anacharsis, rovněž jeden ze sedmi mudrců, mnoho cestoval, Thales je prvním z miletské školy, Hesiodos básník, autor díla "Práce a dnové", kde básní také o orbě, adeptům pythagorského učení bylo prý nařízeno cvičit se v mlčení, Epimenides byl básník a filozof, kněz Diův a Apollonův, který prožil více než 50 let ve spánku v jeskyni diktajské. Archimedes, slavný matematik a fyzik III. stol. př. n. l. když našel zákon o páce, prý prohlásil: "Dejte mi pevný bod, kde bych stanul a já pohnu zemí."

Solon (VII. st. př. n. l.) byl athenským zákonodárcem, tvůrcem Solonovy ústavy. Galenus byl slavný lékař starověký, zakladatel lékařské školy. Eukleides (306 - 283) slavný matematik, zakladatel geometrie. Kleobulos, Periandros, Pittakos, Bias patřili k sedmi mudrcům.

Epiktetos, stoik, byl otrokem, Seneca, rovněž římský stoik, patřil k největším římským boháčům, Timon byl známý misantrop v Athénách. Demokritos býval označován jako filozof "usměvavý", Herakleitos jako "plačtivý". Zeno byl filozof stoický, zakladatel tohoto směru, Anaxarchos, byl filozofem demokritovské školy.

provodil, provozoval;

Pavlem Tarsenským (sv. Pavlem z Tarsu v maloasijské Cilicii);

rafičkami, písátky;

co které kterému přijde, jak se co k čemu hodí;

co přijde, jak právě třeba;

řemeslnějšího, umělejšího;

ulíčením, vyzdobením;

de Culice atd. latinské básně volného obsahu, hlavně A. Val. Catulla (De passere, De Lesbia)

a P. Ovidia Nasona (De arte amandi, Metamorphoses);

frašky, tatrmanství;

básně, smyšlenky;

freje, milkování;

chutně, ochotně;

dialektiky (dialektika je v středověku pojímána jako návod k disputaci, ars bene disserendi);

perspicilla, kukátka;

Notiones secundae (notiones primae, první pojmy, pojmy věcí samých o sobě; notiones

secundae, pojmy věcí, jak je vnímá lidská mysl);

neukojitelně, nesmířitelně;

do dolů, jam;

collyrium, oční mast;

propravili, vyčistili;

fyziky, zkoumateli přírody;

rozdávati, rozbalovati;

dříví, stromy;

odjíti, odejmouti;

forma, materia atd.: jde o aristotelsko-scholastické chápání jsoucná;

případnosti (akcidence) jsou nepodstatné znaky, které mohou býti odňaty, aniž se tím podstata věci poruší, na př. barva;

Ens je nejzákladnější znak věcí, totiž, že jsou; dalšími znaky jsou hmota, z níž věc je, a forma, v níž se hmota projevuje;

odlouštiti, odděliti;

Petrus Ramus, Pierre de la Ramée, 1515 až 1572, byl ve svém mládí prudkým odpůrcem aristotelovské logiky; proti její umělkovanosti tvořil v "Dialecticae partitiones" 1543 novou, "přirozenou logiku"; o Rama byly dlouhé boje mezi učenci;

potáhl, získal, slákal;
haeretiky, kacíře;
artium, umění;
přehršlím (spojením obou dlaní);
ujíti, ztratiti se;
čisterna, kašna;
Archimedes (287 - 212 př. Kr.) ve zvláštním spise, Psammités, vyvrátil názor, že není možno spočítati počet zrn mořských;
Euclides (kol 300 př. Kr.), svými Elementa tvůrce geometrie;
Trium, trojčlenka;
Societatis, počet spolkový, úměrné dělení jisté veličiny podle daných podmínek;
Alligationis, zjišťuje hodnotu směsi ze složek různých kvalit;
Falsi hledá řešení zkusmo;
Cossa, libovolná věc, x;
o málo ne - skoro;
Oudeis ageómetrétos eisitó, Nikdo nevcházej, kdo neznáš geometrii; nápis nad vchodem do filosofické školy Platonovy v Athénách;
ani se jich dotýkati, narážka na Archimedovo: Nedotýkej se mých kruhů;
Praecipua apud geometras atd., hlavní rozpor mezi geometry o kvadraturu kruhu; tj. úlohu, jak proměnit kruh v stejnoplochý čtverec pravítkem a kružítkem;
Jos. Just. Scaliger, filolog, pokusil se r. 1594 v "Cyclometriae elementa duo" o řešení kvadratury kruhu; jeho názory vyvrátil jesuita Christophorus Clavius;
in folio, velikého formátu;
Christophorus Clavius (1537 - 1612): Refutatio Cyclometriae Jos. Scaligeri;
mocně, přesvědčivě;
provodě, dokazuje;
nesnadnili, svářili;
vzácné, slavné;
cesty běhů hvězd, vzájemný poměr planet a hvězd, stále se měnící, byl vysvětlován velmi složitými domněnkami;
čistě, dobře;
anomalitatem coeli, nepravidelnost nebeskou;
Astrologie vycházela pro své věšty ze vzájemné polohy (aspektů) planet, mezi něž se počítaly i slunce a měsíc a z nichž každá měla svou povahu a vliv na jistý obor lidských věcí: jsou-li od sebe o 60 stupňů, tvoří sextile, o 90 stupňů kvadrát, o 120 trigón, o 180 oposici; konjukce, sextile a trigón jsou aspekty příznivé, kvadrát a oposice nepříznivé;
nativitety se vystavovaly dětem při narození;
pranostiky, prognostiky, vlastně věštění z hvězd;
šetřil, dával pozor;
oklikovaté, zakřivené;
ubezpečiti se, spolehnouti se;
perspectivě, způsobu nazírání;
mrzutosti, ošklivosti;
Fortitudo atd.: Statečnost, Střídmost, Spravedlnost, Svornost, Řádná vláda - Pýcha, Obžerství, Zvůle, Nesvornost, Tyranie;
kontrfektům, obrazům;
Ezopů vlk, Ezopův : v bajce :Vlk a baba" - ve vydání Jana Albína z roku 1557 č. CXXXVI. - baba jednak hrozí vlkem dítěti, jednak je těší, že vlka zabije;
ofukna se, osopiv se.

KAPITOLA XII.

POUTNÍK PROHLÉDÁ ALCHYMIÍ

A Všudybud dí: "Nyní aspoň pod, uvedu tě tam, kdež vrch jest vtipu lidského a tak rozkošná práce, že kdo se k ní jednou obrátí, dokud živ, pustiti ji pro ušlechtilé kochání, kteréž myslí přináší, nemůže." I prosil sem, aby nedlil ukázati mi toho. Takž mne uvede do jakýchsi sklepů, a aj, tu několika řady stálo ohnišť, pícek, kotlů a sklenných věcí, až se všecko blyštělo. Lidé pak chodíc snášeli a podkládali roždí: tož dmýchali, pak hasili zas, nalévajíce cosi a přelévajíce rozličně. I ptal sem se: "Kdo sou to a co dělají?" Odpověděl mi:

"Nejsubtylnější filozofi, kteříž, co slunce nebeské horkostí svou v střevách země za několik let spraviti nemůž, dopravují, kovy všelijaké na nejvyšší stupeň vyvodíce, to jest na zlato." "A načiž je to?" řekl sem; "však se víc železa a jiných kovů než zlata užívá." "Cos ty bloud!" řekl on. "Vždyť jest zlato nejvzácnější věc, kdo je má, chudoby se nebojí."

LAPIS PHILOSOPHICUS. "Nadto věc ta, kteráž kovy v zlato mění, má jiné také předivné moci: jako i tu, že zdraví lidské až do smrti v celosti zachovává a smrti (leč po dvou neb třech stech letech) nepřipustí. Nýbrž, kdyby kdo užívati toho uměl, nesmrtného by se učiniti mohl. Není zajisté lapis ten jiného nic než símě života, jádro a výtah všeho světa, z něhož zvířata, zrostliny, kovové i sami živlové bytnost berou." I ulekl sem se, tak divné věci slyše, a: "Tedy tito nesmrtní jsou?" řekl jsem. Odpověděl: "Ne všechnem se toho najíti dostává. A i kteří dostávají, ne vždycky s tím dokonale zacházeti umějí." "Já bych se přičinil," řekl sem, "kdybych ten kámen měl, tak s nim zacházeti, aby ke mně Smrt nemohla, a zlata bych pro sebe i jiné dosti míti chtěl. A kde pak se ten kámen bere?" Odpověděl: "Tu se strojí." "V těchto kotlících?" řekl sem. "Ano."

PŘÍHODY ALCHYMISTŮ. Takž já žádostivě sobě chodím, na všecko pohlédaje, co a jak se tu dělá: a vidím, že se jim ne všechnem jednoduše daří. Některý udělal příliš studený oheň, nedovařilo se mu. Jiný měl příliš prudký, rozpučly se mu nádoby a cosi vydmýchlo ven: on pravil, že mu azoth vyletěl, a plakal. Jiný přelévaje rozlil aneb zle stemperoval. Jiný sobě vyčadil oči, nemohl k kalcinování a fixací dohlédati; aneb napustě je sobě kouřem, než je zase protřel, azoth mu vtom uletěl. Někteří také, dymu se nalkajíc, mřeli. A nejvíc jich bylo, kterýmž uhlí v měšci nestávalo, musili jinam vypůjčovati běhati; vtom vystydlo, a všecko v nic přišlo. A ta příhoda velmi tu byla častá a teměř ustavičná. Neb ač žádného mezi sebe, leč s plným měšcem, nepouštěli, každému však velmi rychle jaksi vypráhl, že v něm nic nezustalo: a on aneb operací tak nechati, aneb o vypůjčku jinam běhati musil.

I řekl sem, na ně se nadívaje: "Těch já tuto, kteří nadarmo pracují, dosti vidím: kteří by pak kamene dostávali, žádného nevidím. Zlato, vidím, že tito vaříc a život škvaříc, oboje promaňují a proškvaňují: kde pak jsou ti s hromadami zlata a nesmrtností?" Odpověděl mi: "Ved se ti nezjeví, aniž bych jim radil: musí se taková drahá věc v tajnosti chovati. Sic kdyby se o kterém z potentátů někdo dověděl, chtěl by jej míti, a byl by tak mnoho jako věznem věčným: protož se tajiti musejí."

Vtom vidím, že se někteří z těch uškvařených sstupují; a já nastavě uší, slyším, že nedaření svého příčin mezi sebou vyhledávají. Jeden na filozofy, že příliš zavínutě umění to popisují, vinu kladl; druhý na křehkost sklených nádob naříkal; třetí na nečasné a nevhodné planét aspekty ukazoval; čtvrtý na zemské kalnaté při merkuriášovi přímisky se hněval; pátý na nedostatek nákladu žaloval. Summou příčin těch tak bylo mnoho, že nevěděli, umění svému jak spomoci, viděl sem to. A tak, když jeden za druhým ven vycházeli, šel sem i já.

Vysvětlivky k textu:

nedlil, neváhal;
sklepů, klenutých místností;
dopravují, provádějí;
lapis philosophicus, kámen mudrců;
výtah všeho světa, quinta essentia, prapodstata;
azoth, původně rtuť, u Paracelsa universální léčivo a prostředek k výrobě drahých kovů;
stemperoval, smíchal;
kalcinování, převádění nerostů (kovů) na calx, tj. jejich essenci;
nalkajíc, napolykajíc;
ved, však, vždyť;
zavínutě, nesrozumitelně;
planét aspekty, postavení;
Merkuriáši, rtuť.

KAPITOLA XIII.

POUTNÍK SE NA ROSE-CRUCIOS DÍVÁ

FAMA FRATERNITATIS, ANNO 1612 LATINÈ AC GERMANICÈ EDITA. A hned tu na placu uslyším trouby zvuk, po němž ohlédná se, vidím jezdícího na koni a svolávajícího filozofy. Kteříž když se stádně odevšad valili, začal jim pěti jazyky o nedokonalosti svobodných umění a celé filozofie vypravovati: a kterak někteří slavní, od Boha na to vzbuzení mužů takové všecky nedostatky již vyšetřili a doplnili a moudrost lidskou na ten stupeň, na kterémž v ráji před pádem byla, přivedli. Zlato dělají že mezi sta kusy nejmenší u nich jest: proto že celá natura jim nahá již a odkrytá jest, kterému tvorů formu odnítí aneb dáti chtějí, že mohou dle libosti. Jazyky všech národů že umějí, co se po všem okružku zemském i na Novém světě děje, všecko vědí a s sebou, i vzdáleni jsouce, by na tisíc míl bylo, rozmlouvati umějí. Lapidem že mají a ním všelijaké nemoci dokonale hojí i dlouhověkost dávají. Neb Hugo Alverda, jejich praepositus, že již 562 let stáří jest, a collegové jeho ne mnoho níž. A až po tolik set let se tajili, sami toliko (sedm jich) v napravování filozofie pracující, nyní však, poněvadž již k dokonalosti vše přivedeno, a nad to vědí, že všemu světu reformati nastává, déle již tajiti že se nechtějí: nýbrž zjevně se ohlašující, s jedním každým drahými tajemstvími svými se sděliti hotovi jsou, kohož by jen hodného seznali. Ohlásí-li se jim kdo v jakémkoli jazyku a národu, že jich všecko dojde, a žádný bez laskavé odpovědi zanechán nebude. Pakli kdo nehodný bude, kterýž by z lakomství toliko neb z všetečnosti dojíti jich žádostiv byl, ten že se nedotáhá nic.

VARIA DE FAMA JUDICIA. To vypověda, poštyř ten, zmizel; já pak po učencích těch hledě, všecky je teměř novinou tou zděšeně vidím. Počínají mezitím pomalu hlavy snášeti a jedni pošepmo, jiní hlasem soud o tom vynášeti. Takž já, tu i tam přistoupě, poslouchám: a aj, jedni náramně plésali, radostí kam se dít, nevědouce. Litovali předků svých, jimž se za jejich věku podobného nic nedostalo; sebe pak blahoslavili, jimž dokonalá filozofia již se plně podává. Takže bez omylu všecko věděti, bez nedostatku všeho dosti míti, bez nemocí a šedin kolik set let živ býti moci bude, kdo jen chtíti bude. A vždycky opětovali: "Šťastný, přešťastný náš věk." Jakýchž řečí já doslýchaje, počal sem i sám vesel býti, a že se i mně bohdá toho, nač se jiní brousí, dostane, naději sobě činiti. Ale spatřil sem jiné v hlubokých myšleních, kteříž, co o tom smýšleti, hrubě na rozpacích byli. A by pravé bylo to, což hlásati slyšeli, byli by rádi: ale se věci zatemnělé a rozum převyšující býti zdály. Jiní zjevně odpírali, šalbou a podvodem to býti pravice: Byli-li pry od tolika set let, proč se prv nezjevili? jsou-li věcmi svými jisti, proč směle na světlo nevystoupí? než z kouta jen odkuds ze tmy, co netopýřové, hvízdají. Filozofia že jest dobře ustanovená a reformati nepotřebuje: dají-li sobě tu z rukou vyraziti, že nebudou míti žádné. Jiní nadto hrozně na ně láli a klnuli, za věštce, čarodějníky a vtělené d'ábly je vyhlašující.

FRATERNITATEM AMBIENTES. Summou, hluk byl na celém placu, a každý teměř žádostí dojíti jich hořel. Protož nemálo jich supplikací spisovalo (jedni tajně, jiní zjevně) a odsílali jim: plésající radostí, že již také do spolku přijati budou. Ale viděl sem, že každému supplikací jeho, všecky zběhavše kouty, bez odpovědi se vrátila, a veselá naděje obracela se v tesknost: nýbrž od nedověrců oněch smích měli. Někteří psali znovu, po druhé, třetí, i víc,

skrze všechny Musas, jak nehlouběji kdo mohl a uměl, prose, ba zaklínaje, aby duše umění žádostivé nezdržovali. Někteří odkladu netrpěliví sami osobně od jednoho kraje světa k druhému běhali, na své neštěstí naříkajíce, že šťastných těch lidí najítí nemohou. Čehož vinu jeden nehodnosti své, jiný nevhodnosti oněch připisoval: a odtud jeden sobě zoufal, druhý se ohlédaje a k vyslídění jich nových cest ohleduje, znovu se trápil, až mne samého konce se dočkati nemohoucího tesknou bylo.

CONTINUATIO FAMAE ROSAEORUM. Vtom, aj, opět začne se troubení: za kterýmž zvukem když jich mnoho běží, i já také, spatřím jakéhos, an krám rozkládaje, lidí k spatřování a kupování předivných tajemství nabízí, kteráž pry z pokladů nové filozofie vzata jsou a všechněm tajné moudrosti žádostivým zadosti učiní. I byla radost, že tu již svatě Růžové bratrstvo zjevně se a štědře poklady svými sděluje; přistupovali a kupovali mnozí. Všecko pak to, což se prodávalo, zavinuté bylo v škatulích, kteréž malované byly a s všelijakými pěknými nápisy: Porta Sapientiae; Fortalitium Scientiae; Gymnasium Universitatis; Bonum Macro-micro-cosmicum; Harmonia utriusque Cosmi; Christiano-cabalisticum; Antrum Naturae; Arx Primaterialis; Divino-magicum; Tertrinum Catholicum; Pyramis Triumphalis; Hallelujah etc. Každému pak, kdo kupoval, zapovědělo se odvírati. Nebo tajné té moudrosti že taková jest moc, že pronikáním operuje: ale kdyby se odevřela, že by vypáchla. Nicméně všetečnější někteří nezdrželi se, aby odevřítí neměli: a nalezše škatule své naprosto prázdné, ukazovali jiným; kteříž když také své zodvírali, nenašel žádný nic. I křičeli: "Podvod, podvod," a zuřivě člověku tomu mluvili: ale on je pokojil, to nejtajnější tajemství býti pravě, že věci ty, kromě Filiis scientiae, nespatriedlné jsou, čehož jednomu z tisíce že se nedostává, on že tím vinen není.

EVENTUS FAMAE. I dali se tím na větším díle všickni upokojiti; za tím se on sklidil, a diváci s nejednostejnými humory, jeden sem, druhý tam, se rozcházel: z nichž doptal-li se kdo tajemství těch nových či nedoptal, nic posavad věděti nemohu. To vím toliko, že se všecko potom jaksi tišilo, i kteréž sem zprvu nejvíce běhati a těkati viděl, ty sem potom leckdes v koutě jako s zamčenými usty seděti viděl: buď že k tajemstvem jsouce přípuštění (jakž se o nich někteří domýšleli), přísahu mlčelivosti byli vykonati museli, aneb že (jakž se mně mimo brylle hledícimu zdálo) za nadějí a vynaloženou svou práci se hanbili. Takž se tedy všecko to rozcházel a tišilo, jako když se po bouři bez deště mračna rozcházejí. A já k průvodčím svým řekl: "A což z toho všeho nic býti má? ach mé naděje! jáť sem se, tu takové trošty vida, těšil, že příhodnou myslí své pastvu najdu!" Odpověděl tlumočník: "Kdo ví, ještěť se toho dostati můž: snad oni hodiny své vědí, kdy se komu zjeviti mají?" "Já-li na to čekati mám?" řekl sem, "nevěda, aby se z tolika tisíc učenějších, než sem já, komu zdařilo, jedinkého příkladu. Nechci po tom déle zevlovati. Pod'me odtud."

Vysvětlivky k textu:

Rosae-Crucii, Bratrstvo růžového kříže (symbol: růže - vzkříšení, kříž - vykoupení); veliká mystifikace z počátku XVII. století; účast J. Val. Andreae, oblíbeného autora Komenského, při této mystifikaci není dost jasná;

Lapidem, kámen mudrců;

praepositus, představený;

Varia de Fama iudicia, různé úsudky o Famě;

poštýř, posel;

snášeti, dohromady dávat;

brousí, strojí;

Fraternitatem ambientes, uchazeči o přijetí do bratrstva;

skrže Musas, při bohyních věd a umění;

nevhodnosti, nevlídnosti;

Continuatio Famae Rosaeorum, Pokračování o Famě Růžových bratří;

nadpisy knih: Brána moudrosti; Tvrz vědy; Učiliště veškerenstva; Dobro makrokosmu i

mikrokosmu (velkého i malého světa); Souzvuk obojího světa; O křesťanské tajné nauce;

Jeskyně Přírody; Hrad prvotní hmoty; O božské magii; Trojnásobná trojice obecná; Vítězná

pyramida; Aleluja;

operuje, působí;

Filiis scientiae, synům vědy;

Eventus Famae, výsledek Famy;

s humory, v náladě;

trošty, slibné věci.

KAPITOLA XIV.

POUTNÍK MEDICINU PROHLÉDÁ

Takž mne mezi fyzickým a chymickým auditorium uličkami jakýmis provedouc, postaví na jiném placu, kdež sem hrozné divadlo spatřil. ANATOMIA. Rozpjali sobě člověka, a řežíc jeden oud za druhým, párali se mu ve všech vnitřnostech, s chutí sobě, co kde našli, ukazujíce. I řekl sem: "Ale což toto za ukrutnost, s člověkem jako s hovadem zacházeti?" "Musí to býti," dí tlumočnick, "to jejich škola."

BOTHANOGRAPHIA. Oni mezitím nechajíc toho, rozběhli se po zahradách, lukách, polích a horách, a co tam kde rostoucích věcí našli, šklubali to a nanесли takové hromady, že by k přebírání a přehlédání toliko toho mnoho let nestačilo. A každý již z hromady, co se mu vidělo aneb trefilo, uchytě, běžel k rozpáranému onomu tělu: a nad oudy jeho roztahujíc, jedno s druhým na dýl, na šíř, na tloušť měřil. Ten pravil, že se toto k tomu trefuje, onen že netrefuje: pak se o to s velikým křikem hádali; ba i o sama jména travin těch veliké byly nesnáze. Kdo jich nejvíc znal, měřiti a vážiti uměl, tomu z nich věnec upletouc, korunovali ho a kázali doktorem toho umění jmenovati.

PRAXIS MEDENDI. Vtom spatřím, an teď k nim všelijaké vnitř i zevnitř poraněné, hnijící a kyšící nosí a vodí: k nimž oni přistupujíc, do shnilin jim nahlédali, puchu od nich jdoucího čeníchali, v nečistotách vrchem i spodkem odcházejících se párali, až ošklivo; a tomu pravili průba. Pak vařili teprv, pařili, pražili, škvařili, prudili, studili, pálili, sekali, řezali, bodli, šili zas, vázali, mazali, tvrdili, měkčili, zakrývali, zalévali a nevím co víc nedělali. Mezi tím pacienti mezi rukama předce jim hynuli: nemalý díl s naříkáním na ně, že od jejich buď neumělosti, buď nedbálnivosti scházejí. Summou, viděl sem, že ač milým těm hojičům umění jejich zisku něco přinášelo, přinášelo však také (ač chtěli-li povolání za dosti činiti) mnoho a velmi mnoho usilné a na díle i ošklivé práce: naposledy nelíbosti tak mnoho jako přízně. I nelíbilo mi se to.

Vysvětlivky k textu:

rozpjali, natáhli (v době Komenského byla Janem Jesenským zavedena pitva na pražskou universitu);

bothanographia, rostlinopis (léky starší doby byly napořád bylinné);

vidělo aneb trefilo, zdálo se nebo hodilo;

praxis medendi, lékařská praxe;

kyšící, hnisající;

průba, diagnosa;

prudili, pálili.

KAPITOLA XV.

POUTNÍK SPATŘUJE JURIS PRUDENTIAM

FINIS JURIS. Naposledy tedy vedli mne do jednoho ještě širokého auditorium, v němž sem víc než kde znamenitých lidí uhlédal. Ti vůkol po stěnách malované měli zdi, sruby, ploty, parkany, šraňky, příhrady a přívory; a zase skrze ně ty i jiné mezery a díry, dvěře i vrata, závory a zámky, a rozličné k nim klíče, klíčky a háky. Na to vše oni ukazujíc sobě, kde se a jak přejíti muž neb nemůž, rozměřovali. I ptám se: "Co pak ti lidé dělají?" Odpovědino mi, že vyhlédají, jak by jedenkaždý v světě při svém ostáti, aneb také z jiného na sebe něco pokojně převéstí mohl, pro zachování řádu a svornosti. Řekl sem: "To je pěkná věc;" ale podívaje se trochu, zošklivil sem ji sobě.

JUS CIRCA QUID VERSETUR. A to předně proto, že do těch šraňků, jakž sem znamenal, ani duše, ani mysl, ani tělo člověka se nezavírá, než statek toliko, příbytná při člověku věc, na níž tak mnoho přenesnadné práce vážiti, jakouž sem tu viděl, nezdálo mi se, aby za to stálo.

FUNDAMENTUM JURIS. K tomu viděl sem, že všecko to umění jen na chuti některých založeno bylo, že se tomu neb onomu to neb ono za právo ustanoviti vidělo, tak toho jiní šetří; aneb (znamenal sem to tu) jak se kterému mozku zavrtí, tak hradby neb mezeru dělá a boří. PERPLEXITAS JURIS. Protož tu mnoho bylo jednoho druhému právě na odpor; čehož k spravení a srovnání jiní divného subtylného hlav lámání užívati musili: až sem se divil, že nad ledadrobnými věcmi, z nichž se některá v tisíci sotva letech přihází a za velmi málo stojí, tak se hřili a potili; a to s nemalou hrdostí. Nebo čím kdo více hradbu probořovati, leckdes mezeru protrhnouti a zase zatarasovati uměl, tím více sobě se líbil, a jiní naň ckali. Někteří však (i oni vtíp protírajíce) vstupovali oněm na odpor, že tak a ne onak se hraditi aneb mezeřiti má, volajíce. Tož byly roztržitosti a hádky, a rozstoupíce se maloval ten tak, onen onak, každý k sobě diváky vábě. A já laškování tomu se nadívaje a hlavou zatřasa, "Pospěšme odtud, již mne tu teskno," řekl sem. A tlumočnick mi s hněvem: "Také-li se pak tobě v tom světě co líbiti bude? i nejušlechtilejším ty věcem, vrtkého mozku člověče, hanu najdeš." Všudybud mu odpoví: "Zdá mi se, že mu mysl nábožností zapáchá; poved' me ho, snad sobě ale tam vnađu najde."

Vysvětlivky k textu:

Finis juris, účel práva;
znamenitých, slovutných;
parkany, prkenné ohrady;
příhrady, přehrady;
přívory, závory;
Jus circa quid versetur, čím se zabývá právo;
příbytná, vedlejší, akcidens;
šetří, zachovávají;?BR: se zavrtí, uzdá se;
perplexitas, spleťtost;
ledadrobnými, nepatrnými;
hřili, rozpalovali;
protírajíce, brousíce;
roztržitosti, roztržky;
vrtkého mozku, nestálé mysli;
ale tam, aspoň tam.

KAPITOLA XVI.

POUTNÍK SE NA PROMOCÍ MISTRŮ A DOKTORŮ DÍVÁ

Ale aj, vtom trouby zvuk zavzní, jako svolávajících se k slavnosti; a Všeživ srozuměje, co bude, dí: "Navraťme se ještě medle, tu se bude nač podívati." "I což to bude?" dí já. On: "Academia bude korunovati ty, kteříž nad jiné byvše pilnější, vrchu umění dosáhli: ti, pravím, jiným na příklad korunováni budou." Já tedy věc tak zvláštní viděti žádostiv jsa a houfy sbíhajících se vida, vejdu za jinými také: a aj, tu pod filozofickým nebem jakýsi stál s papírovým sceptrum, k němuž zprostřed houfu někteří přistupovali, svědectví vysokého umění žádající. On žádost jejich, že slušná jest, schváliv, poručil, aby, co umějí a nač stvrzení žádají, na cedulce poznamenané dali. I odvozovali jeden filozofie summu, jiný medicíny, jiný jurisprudentiae: měšcem přítom, aby to hladčeji šlo, podmazující.

On tedy jednoho za druhým bera, každému na čelo titul: Toto jest svobodných umění mistr; toto medicíny doktor; toto práv obojích licenciát etc. přilepil a pečeti přitvrdil, pod nemilostí bohyně Pallady všechněm přítomným i nepřítomným poroučeje, aby jich na setkání žádný jinak nejmenoval. A s tím je i zástupy rozpustil. I řekl sem: "Bude-liž co více?" "A což tobě ještě dosti není?" dí tlumočník. "Či nevidíš, jak jim všickni ustupují?" Jakož pak ustupovali.

Nicméně já, chtěje vždy, co pak dále z nich bude, viděti, hledím po jednom tom umění mistru, anť mu teď počítati cos poroučejí, on neuměl; poroučejí měřiti, neuměl; poroučejí hvězdy jmenovati, neuměl; poroučejí syllogismy dělati, neuměl; poroučejí cizími jazyky mluvíti, neuměl; poroučejí svým jazykem řečňovati, neuměl; poroučejí naposledy čísti a psáti, neuměl. "Ký pak hřích," řekl sem já, "mistrem sedmerého umění se psáti, a žádného neuměti?" Tlumočník odpověděl: "Neumí-li ten, umí druhý, třetí, čtvrtý; nemůž všudy plně býti." "Tedy já rozumím," řekl sem, "že po strávení v školách věku, po vynaložení na to statku, po přivěšení titulů a pečeti naposledy zeptati se potřebí, učil-li se čemu? Bopomozi té správy." "Ty muderlantství nepřestaneš," dí on, "leč sobě něco utržíš, žvi jen předce, přísahámť, že se s něčím potkáš." "I nu tedy," řekl sem, "necht' sou třeba sedmdesatera sedmera umění mistří a doktorí, a nech třeba všecka umějí aneb žádného, říkati nic víc nechci: jen pod' me odtud."

Vysvětlivky k textu:

Academia, vysoké učení;
pod filozofickým nebem, na rektorském trůně;
sceptrum, množné číslo latinské sceptra, jinak nesklonné, žezlo, jinde vláda;
slušná, spravedlivá;
odvozovali, dovozovali;
práv obojích, církevního i civilního;
licenciát, hodnost universitní nižší než doktorská;
Pallady, Athény, ochránkyně učenců;
sedmera umění, jde o znalost sedmera umění: aritmetiky (počítati), geometrie (měřiti),
astronomie (hvězdy jmenovati), dialektiky (syllogismy dělati), gramatiky (cizími jazyky
mluviti), rétoriky (řečňovati), místo muziky je však čísti a psáti;
syllogismy, úsudky, předepsané postupy usuzování;
bopomozi, pomáhej Pán Bůh, citoslovce;
správy, pořádku;
žvi jen předce, jen žvaň déle.

KAPITOLA XVII.

POUTNÍK PROHLÉDÁ STAV NÁBOŽNÍKŮ

POHANÉ. I provedou mne průchody jakýmis, a přijdeme na ryňk, kdež množství na rozličnou formu stavených chrámů a kaplic stálo, a vycházejících a vcházejících zástupové. I vkročíme do nejbližšího, a aj, tu po všech stranách rytiny a slitiny mužů a žen, též všelijakých zvířat, ptactva, zeměplazů, stromoví a zrostlin; tolikéž slunce, měsíce a hvězd; až i d'áblů mrzutých plno. Z přicházejících pak každý sobě, co se mu vidělo, vybera, před tím klekl, líbal, kadil, páčil. Kdež ač mi divná byla všech tu svornost, že každý takměř svou věc jinak konaje, trpěli sobě to, a pokojně každý každého při jeho smyslu nechával (čehož sem jinde potom nespatriil); a však mne i puch jakýsi smrdutý tu zarážel i hrůza podjímala: takže sem ven pospíšil.

ŽIDÉ. Vejdem tedy do jiného chrámu, bílého a čistotného, v němž žádných kromě živých obrazů nebylo: ale ti jedná hlavami klátíc tiše cos breptali, jedná se vstyčíc a uši zacpajíc huby do kořen zodvírali, hlas vlčímu vytí nenepodobný vydávajíce. TALMUDI FIGMENTA. V tom sstupujíce se do hromady, nahlédali do jakýchsi knih: k nimž přistoupě i já, vidím divná malování. Ku příkladu peřenou a křídlatou zvěř, nepeřené a bez křídel ptactvo; hovada s lidskými a lidi s hovadými oudy; jedno tělo s mnoha hlavami, a zase jednu hlavu s mnoha těly. Některá potvora měla místo ocasu hlavu, a místo hlavy ocas; některá oči pod břichem, a nohy na hřbetě. Některá očí, uší, ust, noh bez počtu, jiná nic toho: a vše to divně zpřestavované, stočené, zpřehýbané, zkřivené a v veliké nerovnosti; jeden oud pídí, druhý sáhy zdýlí; jeden prstu, druhý sudu ztlouští; summou, potvorně všecko, víc než se věřiti můž. Oni však pravili, že to historie sou, a chválíce, jak to vše ušlechtilé jest, ukazovali starší mladším za tajemství. A já řekl: "Ale kdož by se nadál, aby lidé byli, kteříž sobě takové nechutné věci chutnati mohou. Nechme jich, jděme jinam." A vyjda, spatřím je mezi jinými také se procházeti: tak však, že všechněm omrzalí byli, a jen smích a hříčku z nich sobě strojili. Což mne, abych jim pohrdl, přionuklo.

MAHOMETANI. Takž vkročíme do jiného chrámu, kterýž okrouhlý byl a neméně onoho vnitř švárný, bez ozdoby? kromě některých po stěnách liter a po podlaze koberců. Lidé pak v něm byli tiše a nábožně sobě počínající, bíle přistřeni a čistoty velice milovní, nebo se vždycky umývali a almužny dávali, takže mi se tvárností tou milost k nim dělati počala. A řekl sem: "Jaký pak oni těch věcí základ mají?" Odpověděl mi Všežvěd: "Onino jej pod sukni schovaný nosí." I přistoupím a viděti žádám. Oni, že toho jiným kromě vykladačů viděti nesluší. Já předce viděti chci, dovolení od pana Osuda předstíraje.

SUMMA ALKORÁNU. I dobytá jest a ukázána mi tabule, na níž stál strom kořenem zhůru do povětří se pnoucí, ratolestmi pak v zemi strmící: okolo kterýchž množství krtic rylo a jeden veliký krt vůkol chodě jiné svolával a v práci tu zavodil. I povídali mi, že na ratolestech toho stromu pod zemí všelijaké libé ovoce roste, kteréhož pry ti tiší a pracovití životčíškové dobývají. "A to jest," dí Všežvěd, "summa náboženství toho." I porozuměl sem, že základ

jeho na větru domnění jest; cíl a ovoce jeho, pýskati se v zemi a troštovati se neviditedlnými, kdež nerostou, rozkošemi, a slepě hledati, nevěda čeho.

MAHOMETANSTVÍ NÁSILÍM STOJÍ. A odejda odtud dím vůdci svému: "Čím pak oni, že to jistý jest a pravý náboženství základ, dovodí?" Odpověděl mi: "Pod' a viz." I vejdeme za kostel na plac; a aj, tu bílí ti a umytí lidé, ohrňující lokty, jiskříce očima, hryzouce pysky a řvouce strašlivě, běhají, koho potkají, šavlují a ve krvi lidské se máchají. Čehož já zlekaje se a zpátkem běže, řekl sem: "I což pak to oni dělají?" Odpovědino mi: "Disputují o náboženství a dovodí, že Alkorán pravá jest kniha."

MEZI PERSANY A TURKY O ALKORÁN ROZTRŽITOST. I vejdeme do kostela zase, a aj, tu mezi těmi, kteříž onu tabuli nosili, také hádka o toho, jakž sem srozuměl, nejpřednějšího krta. Jedni zajisté pravili, že sám on drobnější ty krtice spravuje; jiní, že má dva pomocníky. O kterouž věc tak se neukojitedlně táhali, že naposledy tak rovně tu s sebou, jako vně s jinými železem a ohněm disputovali, až hrozno.

Vysvětlivky k textu:

Nábožníci, duchovenstvo;
zrostlin, rostlin;
mrzutých, ošklivých;
kadil, kadidlem podkuřoval;
pálil (přinášel zápalné oběti);
smyslu, názoru;
Talmudi figmenta, výmysly Talmudu, jde o mystické partie Talmudu;
Summa Alkorámu, souhrn koránu;
dobyta, vyňata;
v práci zavodil, přidržoval k práci;
pýskati se, rýpati se;
šavlují, sekají šavlí;
sám spravuje, pravověrní sunnité, Turci a Arabové, uznávají jen Mohameda jako proroka;
dva pomocníky, sektáři šiité, Peršané, uznávají vedle Mohameda také čtvrtého kalifa Alího a jeho syna Husaina;
neukojitedlně, neusmiřitelně;
tak rovně, stejně.

KAPITOLA XVIII.

PROHLÉDÁ NÁBOŽENSTVÍ KŘESŤANSKÉ

I vida mne vůdce můj děsiti se, dí mi: "Nu, podme, ukážit' křesťanské náboženství, kteréž na jistých Božích zjeveních založeno jsuc a nejsprostnějším i nejvtipnějším dosti činíc, jakož pravdu nebeskou jasně na světlo staví, tak zase odporné bludy poráží, a jehož ozdoba jest svornost a láska, a kteréž v nesčíslných protivenstvích nepřemožené posavád zustalo a stojí. Z čehož rozuměti snadně můžeš, že původ jeho z Boha býti musí a potěšení pravého tu že se doptati budeš moci." I zradoval sem se těm řečem, a šli sme.

KŘEST. A když přicházíme, vidím, že bránu mají, skrze níž se k nim musí. Ta brána stála u vodě, kterouž musil každý přebřísti a umyti se a vzíti heslo jejich, bílou a červenou barvu: s přísahou, že k právům a řádům jejich státi chce, tak jako oni věřiti, tak jako oni se modliti, týchž jako oni nařízení ostříhati. I líbilo mi se to jakožto ušlechtilého nějakého řádu začátek.

KÁZANÍ SLOVA. Projdouc skrze bránu, spatřím zástupy lidu veliké: mezi nimiž někteří, habitem od jiných rozdílní, zde onde na výstupcích stojíce, ukazovali jim obraz jakýsi tak uměle vymalovaný, že čím víc kdo naň hleděl, tím víc nač se dívati měl: než že nebyl zlatem aneb blýskavými nějakými barvami hrubě okrášlený, nebyl zdaleka příliš patrný. Protož sem viděl, že kteří zdaleka stáli, méně krásou jeho jímání byli: kteří blíže, nasytiti se hleděním nemohli.

OBRAZ KRISTŮV. Ti pak, kteříž ten kontrfekt nosili, velebili jej náramně, nazývajíc jej Synem Božím a pravíce, že v něm všelijaké ušlechtilosti vyobraženy jsou: a že z nebe na zem poslán jest, aby lidé, jak při sobě ctnosti pořádati mají, z něho mustr brali. I byla radost a plésání, a padajíce na kolena, spínali k nebi ruce a Boha chválili: a já to vida, připojil sem hlas svůj také a Pána Boha, že mi na ta místa přijíti dal, pochválil.

KŘESŤANŮ DUCHOVNÍ HODY. Mezitím slyším mnohá a rozličná napomínání, každý aby se k obrazu tomu formoval: a spatřím, že se po místech sstupují, a ti, kterýmž obraz svěšen byl, maličké kontrfekty z něho dělajíce, v zavnutí jakémsi všechněm rozdávají, a oni je s nábožností do ust berou. Ptám se tedy, co se to tu dělá? Odpovědino mi, že není dosti na často jmenovaný obraz zevnitřně toliko hleděti, než že se do vnitřku přijíti musí, aby se člověk v krásu jeho proměnití mohl. Nebo tak pry nebeskému tomu lékařství hříchové ustupovati musejí. Na kteréž zprávě já přestav, křesťany sem za blahoslavené lidi, kteří k zahánění zlého takové prostředky a pomoci mají, sám u sebe velebil.

KŘESŤANŮ ROZPUSTILOST. Mezitím však hledě já po některých, kteříž málo předtím Boha k sobě (jakž pravili) přijali, vidím, ani jeden za druhým do pitek, různic, nečistot, krádeží a loupeží se dávají: ale nevěře já očím svým, hledím pilněji, a vidím v pravdivé pravdě, že pijí a blijí, vadí se a bijí, lstí i mocí jední druhým berou a derou, bůjností řehcí a

skáčí, výskají a pískají, smilní a cizoloží, hůř než sem které jiné viděl; summou, že všechno na opak proti tomu, jakž napomínání byli a slibovali, činí. Protož zkormoutiv se, lítostivě sem řekl: "Ale pro Pána Boha, což se toto děje? Jáť sem tu jiného hledal." "Nediv se tak hrubě," odpověděl tlumočník. "Co se lidem k následování předstírá, jest stupeň dokonalosti, na kterýž vystoupiti nekaždému dá mdloba lidská: kteří jiné vedou, dokonalejší jsou; ale za nimi obecný člověk, který v příčinách jest, netak stačiti můž." "Pod'mež tedy mezi ty vůdce," řekl sem, "ať se na ně podívám."

KAZATELŮ JALOVOST. I přivede mne k těm na výstupcích stojícím: kteříž napomínali sic lidu k milování krásy obrazu toho, ale to slabě jaksí, jakž mi se zdálo, dělali. Nebo poslechl-li kdo a následoval, dobře: pakli nic, také. Někteří chřestali jakýmisi klíči, pravíc se moc míti, kdo neposlechne, fortnu jemu, kudy se k Bohu chodí, zavřítí, a mezi tím nezavírali žádnému. Pakli to činili, jako z žertu činili. A sic viděl sem, že ne hrubě směli směle toho dělali. Nebo když některý trochu ostriti chtěl, láli naň, že na osoby káže. Protož někteří, ustně nesmějíc, psaně na hříchy zehrali; ale i na ty křičeli, že paškvile roztrušují: protož se aneb od nich odvraceli, aby neposlouchali, aneb je z stupňů zhazovali, mírnější sobě vystavující. Což vida, řekl sem: "Toť jest bláznovství, že tito z vůdců a rádců svých následovníky a pochlebňiky míti chtějí." "Tak jest světa běh," řekl tlumočník; "a neškodí to. Kdyby volavcům těm všechno volno bylo, kdo ví, čeho by sobě oni neosvobodili? Musí se i jim vyměřiti, pokud čára."

DUCHOVNÍCH LIDÍ MEZI KŘESŤANY TĚLESNOST. "Pod'me tedy," řekl sem, "ať já se na ně samy, jak doma krom katedry věci své spořádané mají, podívám: vím, že jim tam aspoň žádný nevyměřuje a nepřekází." I vstoupíme tam, kdež sami kněži bydleli, a já mysle, že je modlící se a zpytující tajemství najdu, nalezl sem pohřichu, ani teď po peřinách rozválení chrápí; tamto za tabulemi rozsázení hodují, až do němoty do sebe cpajíce a lejíce; jiní provodí rejry a skoky; někteří měšce, truhly, komory vycpávají; jiní se s freji a bůjnostmi obírají; někteří s připínáním ostroh, tulichů, kordů, ručnic zacházejí; někteří s psy a zajíci se honí; takže nejmenší čas s biblí trávili, někteří sotva ji kdy do rukou brali, učitelé však Písem se jmenují. Což spatřiv já, řekl sem: "Ach, nastojte mého hoře, toto-liž ti vůdcové do nebe a příkladové k ctnostem býti mají? Ale najdu-liž pak co v světě, v čemž by šalby a podvodu nebylo?" To uslyšavše někteří z nich, a že na jejich irregulární život naříkám, porozuměvše, šilhavě na mne hleděti a reptati začali: hledám-li pokrytců a povrchních nějakých svatáčků, abych jich jinde hledal, oni že vědí, jak i v kostele povinnost svou konati, i doma a mezi lidmi lidsky se chovati. Takž sem mlčeti musil, patrně sic vida, že to potvorství jest, na komži pancíř, na birýtě lebku; v jedné ruce Zákon, v druhé meč, po předu Petrovy klíče, po zadu Jidášův měsíc nositi; mysl v Písmě vybroušenou, srdce v praktikách vycvičené; a jazyk plný nábožnosti, oči plné bůjnosti míti.

A JINÝM NEBESKÝMI DARY PŘISLUHOVÁNÍ, NE SOBĚ. Vida pak některé obzvláště, kteříž na kázáních velice uměle a nábožně řečnujíce, sobě i jiným nejinak než jako z nebe spadlí anjelé se líbili, života pak rovně jako jiní rozpásaného byli, nemohl sem se předce zdržeti, abych neřekl: "Hle, trouby, skrze něž věci dobré plynou, samých se nechytají!" Tlumočník dí: "I to jest dar Boží, o věcech Božích pěkně mluvíti uměti." "Jest dar Boží," díím já; "ale na slovích-liž se stavovati má?"

BISKUPŮ NEŘÁDOVÉ. Mezitím vida já, že všickni tito nad sebou starší své (biskupi, arcibiskupi, opatové, proboštové, děkanové, superintendenti, inspectores etc. nazvané) mají, muže vážné a vzácné, jimž všickni poctivost činili, myslil sem: "Proč pak oni těchto nižších v řádu nedrží?" A chtěje příčině vyrozuměti, vejdu za jedním do pokojíka jeho, potom za druhým, třetím, čtvrtým etc. a vidím je zaměstnané hrubě, že neměli kdy k oněm dohlédati. Zaměstknání pak jejich (mimo nejedny věci s oněmi společné) bylo s registry důchodů a pokladů (jakž pravili) církevních. I řekl sem: "Omylem jim tuším duchovní otcové říkají: duchovní otcové slouti by měli." Odpověděl tlumočnick: "Musíť o to péče býti, aby církev v tom, co jí Pán Bůh přeje a od pobožných předků nadáno, nehynula." Vtom vystoupě z nich jeden, na pasu dva visuté klíče mající (jmenovali ho Petrem), řekl: "Muži bratří, není slušné, abychom my, opouštějíc slovo Boží, přísluhovali stolům a truhlám. Vyberme muže dobropověstné a poručme jim tu práci; sami pak pilní buďme modliteb a služby slova." (Skut. 6.) Což já slyše, zradoval sem se, protože to podlé zdání mého dobrá rada byla. Ale z nich žádný tomu rozuměti nechtěl: počítali, přijímali, vydávali předce sami, modlitby a službu slova jiným poroučejíce, aneb běžně odbývajíce.

Umřel-li z nich který a péče prvotnosti na jiného přijíti měla, spatřil sem nemalo obcházení, nahlédání, přímluv shledávání, každý se k té pořadce, dřív než by místo vychládlo, tlačil. Ten pak, který prázdné místo osaditi měl, bral od nich a o nich hlasy; kteříž velmi rozdílní byli. Jeden se hlásal býti krevným přítelem; druhý po ženě příbuzným; třetí, že dávno již starším sloužil, odměny se nadál; čtvrtý, že slib měl, tím se troštoval; pátý pro své z poctivých rodičů zplození na poctivé místo posazení čekal; šestý schválení sebe odjinud vyžádané předstíral; sedmý dárky podstrkoval; osmý, hlubokých, vysokých a širokých smyslů jsa, místa sobě, kde by se rozprostříti mohl, žádal: a nevím co toho víc. Což já spatře, řekl sem: "Toť snad není rád, tříti se na taková místa, však by se tu na zavolání čekati mělo." Tlumočnick odpoví: "A což by bezděčných volali? Musíť se, kdo k tomu umysl má, ohlásiti." "Já sem opravdu myslil," dím já, "že se tu na Boží zavolání čekati musí." On zase: "A co mníš, že Bůh někoho z nebe zavolá? Boží zavolání jest přízeň starších, kteréž sobě každému, kdo se k zavolání hotoví, dobývati volno jest." "Vidím tedy," řekl sem, "že tuto k službě církve žádného hledati a doháněti netřeba, odháněti spíše. Mezi tím, má-li se vždy přízně hledati, tak by se hledati ji mělo, aby každý pokorou, tichostí, pracovitostí církvi milým činiti se hleděl, a ne, jakž já tu vidím a slyším. Necht' je, co chce, neřádové jsou toto."

KŘESŤANŮ TROŠTY NA VÍRU BEZ SKUTKŮ. Na tom když mne státi viděl tlumočnick můj, řekl mi: "Pravdať jest, že v životě křesťanském i samých theologů něco více nerovnosti jest než jinde: ale zase toto jest pravé, že křesťané, i zle živi jsouce, dobře umírají. Protože spasení lidské ne na skutcích, než na víře záleží: kteráž když pravá jest, nemůže spasení chybiti. Nehorš se tedy, že život při křesťanech nejistý jest, když jen víra jest jistá, dostiť jest."

I O VÍRU HÁDKY. "Srovnávají-liž se tedy aspoň u víře všickni?" řekl sem. Odpověděl: "Jestíť i tu trošičku rozdílnosti: ale co na tom? Základ mají všickni jeden." I uvedou mne za jakés mříže uprostřed kostela toho velikého, kdež já okrouhlý, veliký, na řetěze visící kamen spatřím: pravili mu prubýřský kamen. PÍSMO SV. PRUBÝŘSKÝ KÁMEN. K tomu přistupovali lidé přední, každý v ruce něco nesa, ku příkladu kus zlata, stříbra, železa, olova, písku, plev etc., pak otíral každý o ten kámen to, co přinesl, a chválil, že průbu drží: jiní dívající se pravili, že nedrží. Tož na sebe křikali, žádný sobě svého haněti nedal, žádný také

druhému jeho věci potvrzovati nechtěl: pak na sebe láli, klnuli, za kápě, za uši, a kde mohli, se chytajíc a táhajíc. Jiní hádali se o sám ten kámen, jaké jest barvy: někteří pravili, že modrý, jiní, že zelený, jiní, že bílý, někteří, že černý; až se našli, kteříž pravili, že jest proměnných barev, jaká se věc přistrčí, takový že se i on zdá. Někteří radili, aby ho rozbili, a na prach zetrouc, jaký bude, pohleděli: jiní nedali. Někteří nadto výš pravili, že ten kámen jen různice tropí, aby ho sňali a přeč dali, že se snáze porovnajíc; k čemuž jich veliký díl, a nejpřednějších, přistupovalo; jiní toho zase bránili, pravíce, že životy raději složí, než tomu dopustí: jakož pak nejedni, když se různice a šarvatka rozmohla, i zbiti jsou, kámen pak zustal předce. Nebo byl okrouhlý a velmi hladký, kdo na něj sahal, ujíti ho nemohl, vyklouzl se mu hned a uprostřed šraňků těch předce se točil.

KŘESŤANŮ NA SEKTY ROZTRHÁNÍ. Z těch šraňků já vyjda, spatřím, aj, kostel ten mnoho má vůkol kaplic, do nichž se ti, kteříž se při prubýřském tom kamenu srovnati nemohli, rozcházejí, a za každým jistý lidu díl se táhne; kterýmž oni, jak a čím se od jiných dělití mají, regule dávali. Tito, aby se vodou i ohněm znamenali; jiní, aby znamení kříže v hrsti a v kapsi vždycky pohotově měli; jiní, aby vedlé hlavního onoho kontrfektu, v němž se všickni vzhledati mají, pro větší dokonalost jiných drobnějších co nejvíc při sobě nosili; jiní, aby modléc se neklekali, že to farizejská věc; jiní, aby muziky, jakožto věci bujné, mezi sebou netrpěli; jiní, aby se žádnému, na vnitřním Ducha zjevování dosti majíce, učiti nedali. Summou, všudy obzvláštní nějaké nařízení, kaply ty prohlédaje, viděl sem.

NEJNÁDHERNĚJŠÍ MEZI NIMI JEDNA. Jedna z nich největší byla a nejozdobnější, třpytící se zlatem a kamením drahým, a v níž hluk veselých nástrojů slyšán. Do té sem obzvlášť uveden a pobízín, abych hleděl, že tu pěknější než kde náboženství. A aj, po stěnách tu plno bylo figúr jakýchsi, jak se do nebe dostávají, ukazujících. Tu někteří namalování stáli, dělající sobě žebříky, přistavující k nebi a lezoucí po nich. Jiní snášeli na hromadu vrchy a kopce, aby po nich zhůru mohli; jiní sobě křídla strojili a připínali; jiní křídlatých tvorů nalapajíce a několik spolu sepnouce, k nim se přivazovali, vedle nich zhůru vyletětí sobě troufajíce etc. Kněží pak rozličných křtaltů mnoho bylo, kteříž ty figúry lidem ukazovali a schvalovali; rozmanitým je při tom ceremoniím, jak se od jiných dělití mají, vyučujíce. Jeden pak zlatem a šarlatem přioděný seděl na vysoké stolici, poslušným a řádům těm dověrně obcujícím znamenité dary rozděljuje. I zdál mi se tu pěkný řád, a veseleji než kde. Ale když sem jiné sekty přebíhati, na ně hrozně dotírati a jejich ty všecky věci haněti a stíhati viděl, vzal sem to v podezření. Zvlášť vida při těchto nasmělé odpovídání a sebe zastávání, leč kamením, vodou, ohněm a mečem z strany jedné, z strany pak druhé zlatem podvodné lidi k sobě vábení. Nýbrž spatřil sem mezi nimi samými mnohé roztržitosti, svády, závisti, z míst sebe strkání a jiné neřády: protož sem odtud šel na jiné, kteříž se obnovenými jmenovali, podívati se.

JINÉ SE O SJEDNOCENÍ DAREMNĚ SMLOUVAJÍ. Kdež vidím, že některé ty kaply (dvě, tři, bližší sebe jsou), aby za jedno byly, se smlouvaly: mezitím však žádnou měrou, jak by se mezi sebou porovnaly, trefiti nemohly, každý, co v hlavu zavzal, na tom stál, jiné na to též naraziti usiluje. Někteří hloupější, co se jim namátlo, toho se drželi: jiní chytřejší, jak kde fortel viděli, tak přistupovali a odstupovali, až sem nad tím mizerným milých křesťanů matením a motáním velice horlil.

SKUTEČNÍ KŘESŤANÉ. Mezitím byli tu někteří, kteříž se nic do těch roztržitostí nemítí pravili, chodili mlčíc, tiše, jako v přemýšlování, a vzhledajíc tytýž k nebi a přívětivě se majíc ke všechněm: a byli nepatrní, ošklubaní, postem a žizní vyschlí. Z nichž jiní jen smích měli, povolávali a pohvizdovali za nimi, drbali a trhali, vidliček podávali, nohy podráželi a zlořečili jim: oni pak všecko trpíc, jako slepí, hluší, němí mezi jinými chodili. Kteréž když sem z jakéhoz v kůru zastření vycházeti a vcházeti viděl, chtěl sem vjíti a pohleděti, co tam mají. JICHŽ POUTNÍK NEPOZNAL. Ale mnou tlumočnick trhl. "Co" pry "tam dělati chceš? či chceš také z sebe smích udělati? máš tam proč dychtiti." Takž sem nechal. Ale ach, tu sem přehlédli, od nešťastného svého Mámila zmámen byv: tu sem centrum nebe i země a cesty k sytosti potěšení vedoucí chybil, a do motanin labyrintu světa zase uveden, dokudž mne Bůh můj neretoval a na pochybenou na tomto místě cestu zase neuvedl. Což kdy a jak se stalo, níže povím. Ale sem já toho tehdáž nesoudil, nýbrž zevnitřního jen pokoje a pohodlí hledaje, jinam zevlovati dospíchal.

PŘÍHODA JEHO V TOM STAVU. Nepominu mlčením, co mne ještě víc v té ulici potkalo. Namlouval mne můj Všudybud, abych se mezi duchovníky dal, jistě mi to, že já osudem do toho stavu náležím: jakož přiznám se, že mi to k mysli bylo, jakkoli sem obyčejů jejich ne všech liboval. I dám se navésti, vezmu kápi a kuklu, vstoupím tu i tam vedle jiných na výstupek, až mi i vlastní ukázán. Ale hledě já po nich, vidím, že mi jedni hřbet obracejí, druzí hlavami kroutí, třetí na mne okem mhourají, čtvrtí prstem hrozí, pátí vidličky ukazují. Naposledy někteří se oboříc, seženou mne a vstaví jiného, hrozíc, že na tom dosti nebude. Já lekna se běžím pryč, k svým vůdcům řka: "Ale bídnějšíhož toho světa! však se pak s jedním všecko trhá!" "Bezpochyby," řekl tlumočnick, "proč se nemáš na pozor, aby sobě lidí nedráždil? Kdo s lidmi býti chce, k lidem se formovati musí: ne tak jako ty všudy z hloupa tesati." "Jižť já nevím," řekl sem; "tedyť ale všeho tak nechati." "Ne tak, ne tak," dí Všudybud; "nemusíme zoufati. Nebude-li z tebe to, bude něco jiného. Pod' jen, hled' me dál;" a ujma mne za ruku, vede.

Vysvětlivky k textu:

nejsprostnějším, nejprostějším;
nejvtipnějším, nejrozumnějším;
dosti činíc, vyhovujíc;
kontrfekt, obraz;
se formoval, se přizpůsoboval;
v zavnutí, v obalu;
přijítí, přijmouti;
v příčinách jest, v těžkých poměrech;
chřestati, chřestiti;
sic, jinde;
ostřiti, ostře mluvíti;
na osoby káže, útočí proti jednotlivcům;
volavcům, vyvolavačům;
sobě neosvobodili, si nedovolili;

rejry, tance;
svatáčků, svatoušků;
na birytě lebku, na biretě (kvadrátku) přilbu;
Jidášů, Jidášův;
9. - 11. odstavce nejsou v původním rukopise;
obzvláště, jednotlivě;
rozpásaného, nevázaného;
stavovati na ..., zůstávati při ...;
inspectores, církevní dozorcové;
pocitivost činili, čest prokazovali;
rejstry, knihami;
Skutkové apoštolů 6, 2-4;
poroučejíce, svěřujíce;
péče prvotnosti, péče o nadřizený úřad, jeho zastávání;
k pořádku, k úřadu (pořadím obsazovanému);
krevným přítelem, pokrevním příbuzným;
ohlásiti, přihlásiti;
trošty na víru bez skutků, spoléhání na spásu z víry (v dogmatice luterské; Bratří s tím nesouhlasili);
průbu drží, obstál při zkoušce;
ujíti = ujmouti, uchopiti;
šraňků, mříží;
náboženství, bohoslužba;
figúr, obrazů a soch;
stíhati, odsuzovati;
daremně, bez úspěchu;
žádnou měrou, nijak;
naraziti, navésti;
fortel, užitek, zisk;
drbali, haněli;
vidliček podávali, vidličky ukazovali (výsměšný posunek nataženým ukazováčkem a prostředníčkem ruky);
neretoval, nezachránil;
namlouval, přemlouval;
aby nedráždil, abys ...;
z hloupa tesati, hloupě si počínati.

KAPITOLA XIX.

POUTNÍK STAV VRCHNOSTÍ SPATŘUJE

VRCHNOSTÍ ROZDÍLNÍ STUPŇOVÉ. Přišli sme tedy do jiné ulice, kdež po všech stranách plno vidím vyšších i nižších stolic: na nichž sedícím "pane rychtáři, pane purgmistře, pane úředníče, pane rejente, pane purkrabí, pane kanclíři, pane místodržící, páni soudcové, milostiví králi, kníže, pane" etc. říkali. I dí mi tlumočnick: "Nu, tu máš ty lidi, kteříž soudy a výpovědi v rozepřech konajíce, zlé trescíce, dobrých přichraňující, řád v světě zdržují." "Toť jest ovšem pěkná, a mám za to, nevyhnutelná v lidském pokolení věc," řekl sem. "Odkud se pak takoví lidé berou?" Odpověděl mi: "Někteří se k tomu rodí; jiní od nich, aneb od obce vybráni bývají, tí, kteříž by za nejmoudřejší ze všech a nejzkušenější a spravedlnosti a práv nejpopovědomější uznáni byli." "I to pěkně," dím já.

V tom mi se pohleděti udá, a spatřím, an se někteří do stolic vkupují, jiní vprošují, jiní vpochlebují, jiní sami sázejí; a vida to, "Hle, hle, neřád!" zkríkl sem. "I mlč, vřetýčko," dí tlumočnick; "zlým toho zaživeš, uslyší-li." "A proč nečekají," dím já, "až by zvoleni byli?" Odpověděl: "Herež, oni sebe bezpochyby povědomi jsou, s tu práci se býti znají: když je za ty jiní přijímají, co tobě do toho?"

Já tedy umlknu, a přiopravě sobě bryllí, hledím pilně po nich a uzřím věc nenadálou, že jmenovitě řídko který z nich všecky oudy měl, každému teměř něčeho potřebného se nedostávalo. Někteří neměli uší, jimiž by stížnosti poddaných vyslychati; jiní očí, jimiž by neřády před sebou znamenati; jiní nosu, kterýmž by šibalů proti právu uklady čenichati, jiní jazyku, kterýmž by za němě utištěné promlouvati; jiní rukou, kterýmiž by usudky spravedlnosti vykonávati mohli; mnozí ani srdce neměli, aby, co spravedlnost káže, konati směli.

Kteří pak všecko to měli, viděl sem je utrápené lidi býti: nebo na ně ustavičně nabíháno, ani pojísti, ani pospáti pokojně nemohli. Ježto ti druzí víc než odpolu zahálivý život vedli. I řekl sem: "Ale proč pak takovým těmto soudy a práva svěřují, kteří potřebných k tomu oudů nemají?" Odpověděl tlumočnick, že toho není, než že se mně tak zdá. Nebo pry: Qvi nescit simulare, nescit regnare. Kdo jiné spravuje, musí často neviděti, neslyšeti, nerozuměti, byť i viděl, slyšel a rozuměl. Čemuž ty, jakožto ve věcech politických neprošlý, nerozumíš." "A vždyť já vidím na mou věru," řekl sem, "že při nich toho, což by býti mělo, není." "A já tobě radím," dí on, "mlč: slibujit' sic, nepřestaneš-li mudrování, octneš se, kde by neřád. Co nevíš, že soudce poříkati k hrdlu sahá?" Takž sem umlkl a tiše se na všecko díval. Než nevidí mi se, co sem na které stolič obzvlášť spatřil, všecko vyčítati: dvojího toliko dotknu.

SOUDCŮ OBECNÍCH ČASTÁ NESPRÁVA A KŘIVDY. Zastavil sem se nejpilněji při soudu senátorském, kdež sem jména panů soudců tato spatřil: Atheus, Svárurád, Sluchosud, Stranobij, Osobolib, Zlatomíl, Darober, Nezkus, Malověd, Nedbal, Kvapil, Ledabyl; všech pak president a nejvyšší sudí aneb prímás byl pak Takhcimít'. Z kterýchž jmén hned sem se,

jací tu soudcové bývají, dovtipovati začal: avšak příklad se v mé přítomnosti trefil. Sprostnost obžalována byla od Soka, že by některé dobré lidi zhaněla, lichevníkům lakomců, pijanům ožralců spílající a nevím co víc přemluvivši. Svědkové vedeni byli Kleveta, Lež, Podhled; prokurátorem ku právu byl Pochleba z jedné strany, z druhé Darmotlach, kteréhož však Sprostnost pravila se nepotřebovati; a tázána byvši, zná-li se k tomu, co na ní prožalováno, řekla: "Znám, milí páni soudcové," a přidala: "Teď stojím, jinak mluvit nemohu; Pán Bůh mi pomáhej!" Tu soudcové shlukše se, sbírali hlasy. Atheus řekl: "Takt' jest sic, jak to žensko praví; ale co ona to třápati má? necháme-li ji tak, pokusí se i o nás třeba hubou tlouci, přimlouvám se, ať jest ztrestána." Svárurád řekl: "Ovšem. Nebo kdyby to jednomu prošlo, jiní by také chtěli, aby se jim promíjelo." Sluchosud řekl: "Já sic nevím vlastně, jak to bylo: než poněvadž sobě Sok tu věc tak vysoce vede, rozumím, žeť ho opravdu bolí; nechť jest ztrestána." Stranobij řekl: "Já jsem již prvé věděl, že ta drchta všecko, co ví, vypleští: potřebí ji hubu zacpati." Osobolib dí: "Uražený jest můj dobrý přítel, mělat' ho pro mne aspoň ušetřiti, a ne tak špincovati: hodná jest potrestání." Zlatomil dí: "Však víte, jak se onen štědře ukázal, hoden jest zastání." Darober: "Tak jest, nevděční bychom byli, kdyby pře jeho zespod měla zustati." Nezkus dí: "Já podobného příkladu nevím: co zasloužila, nechť trpí." Malověd: "Já tomu nerozumím, jak usoudíte, dávám své povolení." Ledabyl: "Jakkoli, já ke všemu přistupuji." Nedbal: "Pakli té pře odložití chceme? snad se to dále potom samo ukáže?" Kvapil: "Nic, za chuti ať jest ortel." Pan sudí: "Ovšem: na koho se nám třeba ohlédati? co právo chce mít', to musí jít'." A vyvstav učinil výpověď: "Poněvadž ta štěbetná žena v tak neslušné věci se dává, že všelijak o lidi dobré se otírá, k zkrocení nevážného jejího jazyka, a na příklad jiným, ať se jí 40 poličků bez jednoho dá, ta se jí výpověď činí." Tu Sok s prokurátorem a svědky poklonivše se, z spravedlivého nálezu poděkování učinili: a Sprostnosti to též poručeno. Ale ona v pláč a spínání rukou se vydala. Protož, že práva neuctila, přiostriti ji rozkázali, a pochyťic k kázní vedli. Kterouž ji stalou křivdu já vida a zdržeti se nemoha, zkrík sem hlasem: "Ach, jestližeť takoví všecko v světě soudové bývají, pomozíť mi, Bože všemohoucí, ať já ani soudcem nejsem, ani se z žádným nesoudím!" "I mlč, zřeštěnče!" řekl, vlože mi na usta pěst, tlumočník; "přisahámť, že se téhož, ne horšího-li něčeho domluvíš." A aj, Sok s Pochlebou svědky proti mně obváděti začnou; a já to znamená a lekna se, nevím, jak sem odtud, sotva ducha popadaje, vyletěl.

PROKURÁTORŮ PŘEVŘÁCENOST. Když pak sobě tu před tou soudnicí vydychuji a oči protírám, vidím mnohé s rozepří k soudu přicházeti, an každému ihned prokurátoři (Darmotlach, Pochleba, Křivoved, Právotah a jiní) vstříc běžíc, ku posloužení se ofěrovali, ne jakou kdo má při nejprv, než jaký vaček, nahlédajíce. Každý pak svůj zákon (čehož sem mezi teology nebyl spatřil) při sobě pilně nosil a do něho tytýž nahlédal. Na nichž na některých exemplářích nápis sem viděl: "Žravá hryzení zemská"; na některých zase: "Dravá šizení zemská". Ale se již více na to hleděti nechtělo, šel sem vzdychaje odtud.

KNÍŽAT PLNOMOCNÉ PANOVÁNÍ; A UŘEDNÍKŮ JEJICH LSTI. Všežvěd mi dí: "Ještě nejlepší zustává. Pod', podíváš se na správu králů, knížat a jiných dědičně nad poddanými panujících: snadť se to zalíbí." I vejdeme opět kamsi, a aj, tu na tak vysokých a širokých stolicích seděli, že řídký k nim přistoupiti a dosáhnouti mohl, kromě po nástrojích. Měl zajisté každý dlouhé jakési místo uší s obou strán trouby, do nichž když kdo co mluvit chtěl, šeptati musil. Ale byly oklikovaté a děravé, mnoho slov, než se hlavy doneslo, mimo ven vybíhalo: a která došla, na větším díle změněná docházela. Což sem odtud znamenal, že se ne vždycky mluvícím odpověď dávala, někdo, i dosti tuze volaje, dovolati se do mozku nemohl: někdy se dávala odpověď, ale nic k věci. Podobně místo očí a jazyku trouby byly, skrze něž se často

jinák, než věc byla, vidělo, a jinak, než sám třeba pán mínil, odpovídalo. Čemuž srozuměv, řekl sem: "Ale proč pak těch trub neodloží a jako jiní lidé prostě vlastníma očima, ušima, jazykem nehledí, neposlouchají, neodpovídají?" "Pro vzácnost osoby a důstojnost místa," dí mi tlumočnick, "takové okolování býti musí: či se tobě to sedláci zdají, aby se jim každý o oči, uši, jazyk otírali měl?"

RADDY MUSETI MÍTI JAKÉ NEPOHODLÍ. V tom vidím některé vůkol trůnu obcházezi, z nichž jedni pánu do uší vedlé těch trub cos dmýchají; jiní na oči jedná té, jedná oné barvy brylle sázejí; jiní pod nos cosi kouří; jiní ruce skládají a překládají; jiní nohy spínají a zase popouštějí; někteří pod nim stolicí opravují a hlobí, a tak dále. To vida já, ptám se: "Kdo sou to, a co dělají?" Odpoví mi tlumočnick: "Jsou tajné raddy, krále a veliké pány informující." "Jáť bych jim toho nevytrpěl," řekl sem, "kdybych na tom místě byl: nýbrž bych sobě svými oudy a činy volen býti chtěl." "Nemusí jediný člověk," dí on, "na sobě zakládati, ani se toho jemu dopouštěti má." "Tedyť sou," dí já zase, "velicí tito páni nad sedláky bídňější, tak svázaní jsouce, aby se ani hnouti, leč po vůli jiných, nemohli." "Ale sou sebou tak," dí on, "jistší. Pohled' na tyto."

A BEZ NICH JEŠTĚ HŮŘEJI. I obhlédnu se, a aj, někteří na těch stolicích nedali se mustrovati, rozhánějice ty informovatele od sebe pryč: což k mému vinši bylo. Než hned sem tu jiné nepohodlí uhlédal. Místo zajisté těch kolikasi odehnaných mnoho jiných přicházelo, kteříž jemu do uší, do nosu, do ust dmýchati, oči rozličné zakrývati a odkrývati, ruce pak a nohy sem tam roztahovati se pokoušeli: každý jmenovitě, kdo přišel, nač sobě upřel, na to ho navésti a natáhnouti chtěl: až některý ten nebohý pan nevěděl, co činiti, komu povoliti, neb komu se brániti, a jak všechněm odolávati má. I řekl sem: "Již vidím, že lépe jest některým vybraným se svěřiti, než tak všechněm na rvačku býti. A co se to pak vždy nějak jinak zaopatřiti nemůž?" řekl sem. "Jakž by se opatřilo?" dí on. "Povolání to s sebou to nese, ode všech stížnosti, žaloby, prosby, volání, důvody a odvody přijímati a všechněm za spravedlivé činiti. Leč by tak, jako tito jsou."

LHOSTEJNÍ PÁNI. I ukáže mi jich koliks, kteříž žádnému k sobě nablíž nedali, kromě kteří pohodlí obmýšleli a strojili. U těch sem viděl lidi vůkol obskakující, pohlazující, polštáře podkládající, zrcadla před oči stavějící, fochrováním větříček dělající, peří a smeti sbírající, sukni a třevíce líbající, vše po předu; někteří i vyhozenou od pána slinu a ozher lízali, že sladké, chválíce. Ale to mi se opět nic nelíbilo: zvláště že sem viděl, jak se každému teměř takovému stolice jaksi zviklala a s ním, než se nadál, se zvrátila, když oněch věrnějších podpůrců nebylo.

POUTNÍKOVA NEBEZPEČNÁ PŘÍHODA. Stalo se v mé přítomnosti, zviklala se také jednomu i rozsmekla; i vypadl na zemi. A aj, udělal se hluk lidu, za nimž já se ohlédaje spatřím, an sobě jiného vedou a sázejí, výskajíce, že tu jinak bude, než bývalo: a obskakující, hlobí pod ním a tvrdí, kdo můž. I maje já za to, že obecnému dobrému napomáhati sluší (nebo tak pravili), také přistoupě klín či dva přistrčím: což mi někteří chválili, jiní škaředě hleděli. Vtom onen s svými sebera se a s kyjem mezi nás vpadna, pere do houfu, až se všechno to rozprchá, a některým krky spadají. Já strachem zděšený byv, ani se upamatovati nemohu, až Všezvěd můj, slyše, že se: "Kdo víc sázeti a tvrditi pomáhal?" ptají, mnou trhne, abych prchal také. Mámil, že netřeba: načež já rozmýšleje se, kterého poslechnouti, toť zavádím o

šermující okolo mne kýj, z lupě se teprv běžím v kout. A tak sem porozuměl, že i na těch stolicích seděti, i okolo nich bývati, i jich se dotýkati tím i jiným způsobem nebezpečno. Protož sem tím raději odtud šel, s pomyšlenou toho maje, abych se tam kdy víc vraceti měl. Jakož sem i řekl vůdcům svým: "Necht' se, kdo chce, těch hor dotýká, ne já."

LIDSKÁ VŠUDY NESPRÁVA. Zvláště, poněvadž sem i to vyšetřil, že ač světa správcové jmenováni býti chtěli všickni ti, nesprávy však všudy plno bylo. Nebo buď že poddané sám pán, neb po trubách k sobě pouštěl; sám neb s nadmychováním jiných výpovědi činil: tak mnoho sem křivd jako práva viděl, tak mnoho vzdychání a upění jako veselosti slyšel, a že se spravedlnost s bezprávím a moc s soudem mísí; rathouzové, soudnice, kanceláře tak nepravosti, jak spravedlnosti verštatové že jsou, a kteří se obhájcové v světě řádů titulují, že tak mnoho neřádu, jak řádu (a často víc) bývají, patrně sem vyrozuměl. A podivě se, jak ten stav mnoho marnosti a blýštící se bídy v sobě kryje, požehnal sem jich tu a šel odtud.

Vysvětlivky k textu:

rejente, vladaři;
kanclíři (nejvyšší písaři);
výpovědi, rozsudky;
zdržují, udržují;
udá, přihodí se;
zaživeš, odpykáš;
herež, at';
úsudky, rozsudky;
nabíháno, běhalo se za tím;
ježto, kdežto;
Qvi nescit simulare, nescit regnare, Kdo se neumí přetvařovati, neumí vládnouti;
neprošlý, nezkušený;
poříkati, pomlouvati;
k hrdlu sahá, je věc hrdelní;
nespráva, zlořád;
Atheus (Bezboh);
Sprostnost, Upřímnost;
Sok, Donašeč, Pomlouvač;
lichevníkům (půjčujícím peníze na úroky);
přemluvivši, nakleветivši;
Podhled, Podezření;
teď, zde;
žensko, ženština;
třápati, tlachati;
vysoce věc vede, takovou váhu jí přikládá;
drchta, tlachavá ženská;
vypleští, vyleskne;
špincovati, špiniti;

zespod zustati, býti zanedbána;
kázni, potrestání;
hlasem, nahlas;
se domluvíš, mluvením si přivodíš;
obváděti, předváděti;
soudnicí, soudním domem;
Žravá hryzení zemská, posměšný název pro "Práva a zřízení zemská;
Dravá šizení zemská, posměšný název pro "Práva a zřízení zemská;
plnomocné (absolutistické);
hlobí, upevňují;
k mému vinši, po mém přání;
nač sobě upřel, co si vzal do hlavy;
navésti, přemluviti;
na rvačku, na dračku;
důvody a odvody, důkazy a protidůkazy;
fochrováním, ovíváním;
ozher, nosní výměšek;
věrnějších, nejvěrnějších;
Stalo se v mé..., jde o povstání proti Ferdinandovi II. a zvolení Fridricha Falckého;
hlobí a tvrdí, upevňují a utvrzují;
zlupě se, vzchopiv se;
s promyšlenou toho maje, o tom pochybuje;
nespráva, zlořád;
buď...neb, ať...ať;
verštatové, dílny;
požehnal jsem, rozloučil jsem se.

KAPITOLA XX.

STAV SOLDÁTSKÝ

UKRUTNOST LIDSKÁ. Takž vejdemo do poslední ulice, kdež hned v prvním placu ne málo lidí stojí červeně přioděných: k nimž přistoupě slyším, že se smlouvají, jak by se Smrti křídla dáti mohla, aby tak z daleka jako z blízka v okamžení mohla pronikati. Item, jak by se, co po mnohá léta staveno, za hodinu rozmetati mohlo. I uleknou se řečí těch: nebo až posavád, co sem kde z lidských činů viděl, o vzdělávání a rozšiřování lidí a pohodlí lidského života toliko bývaly řeči a práce; tito pak o zhoubu životů a pohodlí lidských se radili. Odpověděl tlumočnick: "I těchto usilování totěž jest, ale jinakší drobet cestou, skrze odklizení jmenovitě toho, což ku překážce jest. Potom tomu vyrozumíš."

VERBUŇKY. V tom přistoupíme k bráně: kdež místo vrátných jakési s bubny státi spatřím, každého vjíti chtěcího se tážící, má-li tobolu. Když ukázal a odevřel, nasypali mu peněz a řekli: "Kůže ta zaplacená buď;" a pustíc jej do jakéhos sklepu, vyváděli zase odtud železem a ohněm obloženého a kázali dále do placu jíti.

ZEUGHAUSS ANEB ZBROJNICE. Ale já, co v tom sklepe jest, spatřiti jsa žádostiv, také tam nejprv vstoupím; a aj, tu po všech stranách, až konce viděti nebylo, tolikéž po zemi, hromady jako největší hranice, že by na množství tisíce vozích neodvozil, všelijakých ukrutných k bodení, sekání, řezání, pichání, roubání, štípání, tínání, trhání, pálení, summou k odjímání života nástrojů od železa, olova, dříví a kamení, až mne hrůza podjímala, a řekl sem: "Na kterýž toto divoký tvor takové přípravy?" "Na lidi," odpověděl mi tlumočnick. "Na lidi?" díím já; "ach, jáť sem myslil, že na nějakou vzteklou zvěř a divoké lité šelmy. Ale pro Boha, jakáž to ukrutnost, jestliže lidé na lidi takové tyto hrozné věci vymýšlejí!" "Cos tak choulostivý?" dí on a směje se.

ŽIVOT SOLDÁTSKÝ PROSTOPÁŠNÝ. Vyjdouce odtud, jdeme hlouběji tam a až na ryňk, kdež aj, lidí těch železem přioděných, rohy a pazoury majících a houfně jedněch k druhým zpřipínaných stáda vidím, ležících u jakýchs koryt a dčberů, do nichž se jim jísti a píti sypalo a lílo, a oni jeden přes druhého chlemtali a slopali. I řekl sem: "Co se pak tu vepřové na jatku krmí? vidím sic lidskou tvárnost, než sviňské činy." "To jest pohodlí toho stavu," dí tlumočnick. Oni vtom od koryt vstanouc, dají se v rejry a skoky, křepčení a výskání. A tlumočnick: "Hle, vidíš-li rozkoše života tohoto? oč se ti starají? není-liž tu býti veselo?" "Počkám, co dál bude," řekl sem. Oni mezitím dají se v honění a šacování jiného stavu lidí, koho napadnou. Za tím rozválejíc se páchají sodomství a hanebnost beze všeho studu a bázně Boží, až sem se pýřil, a řekl: "Ej, tohoť by se jim trpěti nemělo." "Trpěti se musí," dí tlumočnick. "Nebo ten stav všeliké svobodě chce." Oni pak usadíc se chlemtali zase: a naperouc a nalejíc se do němoty, pak se pokáceli a chrápali. Potom je vyvedli na plac, kdež na ně dešť, sníh, kroupy, mráz, slota, žízeň, hlad a všeliké neřesti přšely, že se ne jeden třásl, drkotal, chřadl, scepenal, všem, psům, krkavcům na pokrm: jiní však nedbali nic, hýřili předce.

VYPSÁNÍ BITVY. Vtom se cos na buben udeří, a zavzní trouba, a udělá se hřmot a křik! a aj, vztyčíc se každý a zchápajíc řezáky, tesáky, bodáky a co kdo měl, strkají to beze vší lítosti do sebe vespolek, až krev stříká, sekají a flekají na sebe huř než nejlítější šelmy. Tu se hřmot na

všecky strany rozmáhá, tu slyšeti dusot koní, chřest pancířů, břinkot mečů, rochání střelby, fičení okolo uší létajících střel a kulí, zvuk trub, třeskot bubnů, křik ponoukajících k boji, křik vítězících, křik zraněných a umírajících; tu viděti olověnné hrozné krupobiti; tu ohnivé strašlivé blýskání a hřímání slyšeti; tu jednáku tomu, jednáku onomu ruka, hlava, noha přeč létá; tu jeden přes druhého se kácí a všechno ve krvi splývá. "Ach, všemohoucí Bože, což se toto děje?" řekl sem, "zahynouti-liž má ten svět?" A sotva se upamatovav, z toho placu, nic nevím jak a kam, sem vypadl, a trošičku sobě vydchna, avšak se všecken třesa, průvodčím svým řekl: "Kamž ste mne ale uvedli?" Odpověděl tlumočník: "Rozmazanějšíhož tebe! to jest býti člověkem, smítí dotřítí." "I což sobě pak udělali?" řekl sem. Odpověděl: "Páni se pohodli, pak se ta věc porovnatí musila." "A což se to oni rovnají?" dím já. Odpověděl: "Ovšem. Nebo kdo by veliké pány, krále a království, kteříž nad sebou soudce nemají, rovnal? sami to mezi sebou mečem rozhodnouti musejí. Kdo lépe druhému železem zašermuje a ohněm zakouří, ten svou postaví na vrchu." "Ó barbarství! ó hovadství!" dím já; "nebylo-liž by jiných k míření se cest? divokým šelmám, ne lidem tak se mířiti sluší."

POZUSTALÍ PO BITVĚ. Vtom uzřím, an teď z bojoviště nejedny s odštípenýma rukama, nohama, hlavou, nosem; s zvrtaným tělem, střápenou kůží, vše krví zohavené, vedou a nesou; na něž když lítostí sotvá hleděti mohu, tlumočník mi dí: "Všecko se to zhojí, soldát musí otrlý býti." "A co pak," dím já, "kteří tam krků nechali?" Odpověděl: "Již ta kůže zaplacená byla." "Jak to?" dím já. "A cos neviděl, jakého se jim prvé pohodlí přálo?" "A jakého také nepohodlí," řekl sem, "pojměti museli? Mezitím byť pak pouhé rozkoše předešly, bídнат jest to věc člověku, proto se krmiti dáti, aby hned na jatku musil. Ošklivýť jest ten stav, co ho koli, nechci, nechci ho, poďme odtud."

Vysvětlivky k textu:

Soldátský, vojenský;
červeně přioděných (císařská vojska měla v době třicetileté války červené uniformy);
item, rovněž, dále;
ohněm (střelnými zbraněmi);
roubání, rubání;
slopali, chlastali;
v rejry, do tanců;
šacování, vydírání;
za tím, potom;
sloa, metelice;
flekají, bijí;
rochání střelby, rachot děl;
dotřítí, ukázati moc;
se pohodli, povadili se;
ten svou postaví na vrchu, ten zvítězí;
míření se, smiřování;
zvrtaným, proděravěným;
střápenou, roztřepenou;
co ho koli, ať je jakýkoli.

KAPITOLA XXI.

STAV RYTÍŘSKÝ

ŠLECHETSTVÍ A ERBY ZAČ SE DÁVAJÍ. "Podívej se aspoň," dí tlumočnick, "jaká počestnost, kdo se tu hrdinsky chová a skrze meče, oštípy, šípy a koule probije." Takž mne vedou na jakýs palác, kdež uzřím sedícího pod majestátem a některých, ježto sobě zmužileji počínali, před sebe povolávajícího. I přicházeli mnozí, nesouce s sebou leby, hnáty, žebra, pěsti, měšce a vačky, nepřátelům zotřinané a zodjímané, což jim chváleno bylo, a ten pod majestátem dával jim za to cosi malovaného a zvláštní jakési před jinými svobody; což oni na žerd' nastrčice, tak na odivu všechněm nosili.

JINÝCH TAKÉ SE DO TOHO STAVU TŘENÍ. To vidouce jiní, nejen z bojovníků, jako před časy, ale nejedni i z řemesel a od knih, také přistupovali; a nemajíc jako onino šrámu aneb nepřátelům zodjímaných nábytků, kteréž by ukazovali, vytahovali a předstírali své vlastní měšce aneb štrichy, kterých nadělali v knihách. I dávala se jim také taková jako oněm, a obyčejně nádhernější znamení, a pouštini byli na vyšší síň.

OZDOBY RYTÍŘŮ. Za nimiž já vejda, spatřím jich hromady se procházeti s podpěřenými hlavami, zaostřenými patami a přiocelenými boky. I nesměl sem blízko přistoupiti, a udělal sem dobře. Nebo sem hned uhlédal, jak se jiným mezi ně pletoucím ne všechněm švárně vedlo. Někteří zajisté příliš se jim blízko k boku plichtíce, někteří dosti v stranu nevyhýbajíce, někteří dosti nízce kolen neohybující, někteří titulů dosti pořádně vyřikovati neumějící, s pěstmi se potkávali. Čehož i já se boje, prosil sem, abychom odtud šli. Ale Všežvěd řekl: "Podívej se ještě lépe, jen opatrně."

RYTÍŘSKÉ ČINY. Hledím tedy sobě zdaleka, jací by činové jejich byli: a spatřím, že práce jejich (podlé svobod stavu toho, jakž pravili) jest šlapati dlážku; převěšovati dvě nohy přes koně; honiti chrty, zajíce a vlky; zavoditi sedláky do robot; sázeti je do věží a pouštěti zase; užívati dlouhých, rozličnými misami vysazovaných tabulí a pod nimi co nejdél nohy držívati; uměti šoustati nohama a líbati prsty; přebíratí řemeslně vrhcáby a kostky; tlampati bez studu o věcech slzkých a plzkých; a těm podobné. Měli pak to svobodami stvrzené, jakž pravili, aby cokoli činí, šlechtictvím sloulo, a žádný k nim, kromě poctivý člověk, aby se nemísil. Někteří sobě vespolek štítý měřili, jedny s druhými rovnajíc; a čím který vetšejší a zašlejší byl, tím byl víc vážen; kdo nový nosil, za tím jiní hlavami mrdali. Více sem tu i jiného ledcos uhlédal, což se mi divné a nemotorné zdálo; ale všeho praviti nesmím. Toto jen povím, že nadívaje se já dosti na ty marnosti jejich, znovu sem průvodčí svých, abychom šli, prosil a obdržel.

CESTA K HRADU FORTŮNY. Když jdeme, dí mi tlumočnick: "Nu, jižs prohlédl práce a kvaltování lidská, a nezlíbiloť se nic; protože se snad domníváš, že mimo práci lidé ti nic nemají. Ale věz, že všecky ty práce k odpočinutí jsou cesta, k němuž naposledy všickni, kdo sebe v pracích nelitovali, přicházejí: že totiž, když statku a zboží, aneb slávy a poctivosti, aneb pohodlí a rozkoši dosáhnou, mysl jejich dosti se v čem kochati má. Protož již tě ale k hradu Potěšení povedeme, aby se, jaký cíl jest prací lidských, podíval." Čemuž sem se zradoval, tam sobě jistě myslí odpočinutí a potěchu slibuje.

Vysvětlivky k textu:

pod majestátem, pod (královským) baldachýnem;
zmužileji, velmi statečně;
cosi malovaného (erby);
nábytků, majetku;
měšce aneb štrichy, čáry (pro bohatství nebo literární činnost);
podpěrenými, peřím ozdobenými;
švárně, dobře;
plichtíce, mísíce;
vyřikovati, vyslovovati;
zavoditi do robot, přidržovati k robotám;
tlampati, žvaniti;
slzkých a plzkých, oplzlých;
pocívý, urozený; mrdali, vrtěli;
nemotorné, nesmyslné.

KAPITOLA XXII.

POUTNÍK MEZI NOVINÁŘE TREFIL

NOVINÁŘI LEDAČEMU SE DIVÍ. Když nadcházíme k bráně, spatřím po levé straně na ryňku hromadu lidí, a Všudybud dí: "Ej! těchto' míjeti nemusíme." "Což tu mají?" řekl sem. On: "Pod' a viz!" I přijdeme mezi ně, a aj, oni po dvou, po třech stojíce, točí jeden proti druhému prstem, krotí hlavou, pleská rukama, drbe se za uši; naposledy jedni výskají, druzí pláčí. "I co se pak to tu spravuje?" dím já; "komedií-li tito jakou strojí?" "Ba nemějš ty toho za hru," dí tlumočník. "Opravdovět' oni věci mají, jichž jim divno, směšno, hněvno, jak která." "Vždyť bych já rád věděl," řekl sem, "co to jest, čemuž se diví, čemu smějí, nač hněvají." V tom pohlédna spatřím, ani se píšťalkami jakýmim pěstují, a jeden druhému přichýle se do ucha píská: kterýž pískot byl-li libý, plésali; pakli skřipavý nějaký, troudili se.

PÍŠŤALY NEJEDNOSTEJNÉHO ZVUKU. Avšak toto mi bylo divné, že jedné a též píšťalky zvuk jedněm se tak hrubě líbil, že se skákání zdržeti nemohli; druhým tak se mrzutý zdál, že uši zacpávali a v stranu běželi; aneb poslouchali a rozkvílíc se usedavě plakali. I řekl sem: "Totot' jest potvorného cosi, jak to jedna a táž píšťala jedněm tak sladce, druhým tak trpce zní." Tlumočník dí: "Rozdílnost ne zvuku, než sluchu to působí. Nebo jakož pacientům jedno a též lékařství nejednostejně operuje, jak čí nemoc, tak tato, jaká jest čí vnitř passio aneb k věci náklonnost, takový zevnitř o ní zvuk, sladký neb hořký."

KULHAVÝ POSEL. "A kde se pak ty píšťaly berou?" "Přinášejí je odevšad," dí on. "Co nevidíš prodavačů?" Takž pohledím, a aj, tu chodí a jezdí naschvál k tomu nařízení, píšťalky ty roznášející. Z nichž mnozí na prudkých koních jezdili, a od těch kupovali mnozí; jiní chodili pěšky, někteří se i na berlách kulhajíce; a od těch rozumní kupovali raději, pravíce, že bývají jistší.

LÍBOST NOVIN. Nejen pak sem se díval na ně, ale i poslouchal sám, tu i tam se zastavě: a poznal sem, že to opravdu jakási líbost tak rozdílné odevšad přicházející hlasy slyšeti. Toto mi se nelíbilo, že někteří nemírně sobě v tom počínali, všecky píšťaly, co jich dostati mohli, skupující; an popískajíc sobě drobet, každou zase přeč vrhli. Byli tu z rozdílných stavů, kteříž řídko doma sedíc vždycky tu na ryňku číhali, kde co písklo, ucha nastavující.

MARNOST NOVINÁŘSTVÍ. Ovšem pak nelíbilo mi se, když sem marnost věci té poznal. Nebo častokrát smutný se hlahol rozcházel, že se kormoutili všickni: po chvíli však zavzněl jiný, a byl z strachu smích. Opět některé píšťaly zvuk tak libě zněl, že všickni výskali a plésali, a hned se proměniv, aneb utišil aneb v smutné škřípání obrátil: takže kdo se jimi zpravovali, ledakdy se ledačemus daremně těšili, ledačehos děsili, an to v dým bylo. Bylo se tedy čemu zasmáti, že lidé každého větru zavanutí šáliti se dají. Protož sem ty chválil, kteří, šibřínků těch nedbajíce, práci svých hleděli.

NEPOHODLÍ BEZ NICH I Z NICH. Ale opět sem nepohodlí spatřil, že, když kdo na to, co se okolo píská, pozoru nedal, od ledakuds mu lecos na krk připadlo. Naposledy však i to sem tu viděl, že s těmi píšťalami zacházeti ne všelijak bezpečno bylo. Nebo poněvadž hlaholové ti rozdílným uším rozdílní byli, různice i rvačky nejednou odtud povstávaly: jakž sem se i sám s příhodou potkal. Dopadna já jedné bystře znějící píšťalky, podal sem příteli svému: ale jiní přejmouc ji o zem dali a pošlapali, na mne se, že takové věci roztrušují, potrhujíc: takže vida je vztekle rozpálené, prchati sem musel. Že pak vůdcové moji vždy mne hradem Fortúny těšili, šli sme k němu.

Vysvětlivky k textu:

Novináře, roznašeče a sběrače novinek;
spravuje se, děje se;
pěstují se, zaměstnávají se;
operuje, působí;
se rozcházeli, rozšiřoval se;
šibřínků, šaškovin, šaleb, klamů;
bystře, pěkně;
o zem dali, na zem hodili;
potrhujíc, utrhuje.

KAPITOLA XXIII.

POUTNÍK PROHLÉDÁ HRAD FORTÚNY; A NEJPRV PŘÍSTUP K NĚMU

CTNOST ZAPADLÁ BRÁNA K SLÁVĚ. Když k tomu milému hradu přijdeme, vidím nejprv zástupy lidu ze všech města ulic se sbíhajících a obcházejících, a kudy by se zhůru dostati mohli, obhlédajících. Byla pak na ten hrad jediná, vysoká a uzká brána; ale kteráž zabořená, zaválená a trním zarostlá byla; sloula poně Ctnost. A praveno mi o ní, že před časy ona sama toliko k vcházení na hrad vystavená byla, ale že se brzy potom příhodou jakousi zabořila: protož jiných menších že naděláno a té necháno, poněvadž příliš příkro, nepřístupno a nezvolno bylo choditi skrze ní.

POSTRANNÍ FORTNY. Prolámany tedy zdi a naděláno fortén z obojí strany; kteréž já prohlédaje, viděl sem nápisy jich: Pokrytství, Lež, Pochlebenství, Nepravost, Fortel, Násilí etc. Ale když sem to tak jmenoval, a kteří tudy vcházel, slyšeli, hněvali se na mne, reptali, shoditi mne dolů chtěli: tak že sem stoulti musel. Dívaje se pak, viděl sem, že někteří předce tou starou bránou skrze rům a trní lezli; jedni prolezli, jiní nic; a ti teprv se zase do dolejších fortén vraceli a jimi procházeli.

ŠTĚSTÍ KOHO NÁHODOU CHYTÍ, TOHO VYNÁŠÍ. I vejdu tam také a spatřím, že tu ještě hrad není, než plac, na němž množství lidí stojí, zhůru k vyšším palácům vzhlédajících a vzdychajících. Když sem se ptal: "Coti tu dělají?", odpovědíno mi, že jsou čekanci, laskavého paní Fortůny vzezření a na hrad puštění očekávající. "A co se ne všickni ještě tito tam dostanou? však všickni o to věrně pracovali." Odpověděl: "Příčiněti se každý muž, jak ví a umí; naposledy však na paní Fortůně, koho ona k sobě přijíti chce neb nechce, záleží. Můžeš se podívati, jak to jde." I vidím, že tam již výše žádných schodů ani bran není, než kolo jakési ustavičně se točící, k němuž kdo se připjal, zhůru na podlahu vynešen byl a tam teprv od paní Fortůny přijat a dále puštěn. Dole pak nemohl, kdo chtěl, kola se chytiti, než koho k němu uřednice paní Fortůny, jménem Náhoda, přivedla, aneb na ně vsadila: jinému každému ruce sklouzly. Ta pak rejentka Náhoda chodila mezi houfem, a koho se jí událo, toho chytila a na kolo vsadila: ježto se jí někteří velmi na oči tiskli, rukou podávali, prosili, své vynaložené práce, poty, mozoly, šrámy a jiné zasloužilosti předstírajíce. Ale já držím, že naprosto hluchá i slepá býti musila, tak se nic ani osobám nevzhlédala, ani proseb nedbala.

ČEKANCŮ NA ŠTĚSTÍ TESKLIVÝ ZPŮSOB. Mnozí tu z všelijakých stavů byli, kteréž sem prvé viděl, že v povolání svém a skrze bránu ctnosti, aneb také skrze postranní fortny, práce a potu nelitovali, avšak se štěstí dočekati nemohli: jiný, na to třeba ani nemyslící, byl za ruku ujat a zhůru nešen. Z oněch pak čekanců mnozí převelmi tesknili, že na ně pořádka přijíti nechtěla, až nejeden ošedivěl; někteří sobě zoufali, a pustíc o štěstí, vraceli se k lopotování svému; z kterýchž opět někteří roztoužíce se k hradu lezli, oči i rukou paní Fortůně podávajíc; takže expectantů těch způsob tak i jinak bídny a tesklivý sem shledal.

Vysvětlivky k textu:

zabořena, pobořena;

poně, tuším;

nezvolno, úzko;

stouliti (rozuměj: ústa), mlčeti;

věrně, upřímně;

přijítí, přijmouti;

podlahu, poschodí;

ježto, ačkoliv;

držím, soudím;

se osobám nevzhledala, k osobám nepřihlížela;

pořádku, řada;

pustíc o štěstí, nad štěstím zoufajíce.

KAPITOLA XXIV.

POUTNÍK ZPŮSOB BOHÁČŮ PROHLÉDÁ

Řekl sem pak vůdci svému: "Nu, již bych také, co tam nahoře jest, jak paní Fortuna své hostě ctí, rád spatřil." "Dobře," řekl on a vznesl se, než sem zvěděl, se mnou zhůru; kdež paní Fortuna, na kouli stojeci, koruny, sceptra, regimenty, řetězy, zápony, měšce, titule a jména, medy a cukry rozdávala, a teprv dále zhůru pouštěla. I pohledím na stavení hradu, kteréž o trojím ponebí bylo; a spatřím, že některé do dolních, jiné do prostředních, jiné do vrchních pokojíků uvozují. I dí mi tlumočnick: "Zde dole přebývají, které paní Fortuna penězi a zbožím počtila; v prostředních pokojích ti, které rozkošemi krmí; v horních pak palácích, které slávou přiodívá, aby od jiných spatřování, chválení a ctění býti museli. Některým dvojího spolu neb i všeho trojího přeje; a ti se, kam chtějí, procházeti mohou. Vidiš, jak šťastná věc jest, komu se sem dostati dostane."

BOHATSTVÍ POUTA A BŘEMENA. "Podmež tedy," řekl sem, "mezi tyto třebas nejprv." Takž vejdemo do dolních sklepů, a aj, tam tma a neveselo, takže sem nic teměř neviděl ponejprv, jen že sem bříňkání jakés slyšel, a puch stuchliny zarážel mne ze všech koutů. Vtom, když se mi trošku zrak probere, vidím plno ze všelijakých stavů lidí, ani tu chodí, stojí, sedí, leží a každý má poutami zpjaté nohy a ruce svázané řetězem, někteří přitom i na krku řetěz a na hřbetě břímě nějaké. I zděsil sem se a řekl: "Což pak toto, pro krále, do žaláře sme nějakého přišli?" Odpověděl mi, směje se, tlumočnick: "Jakýs ty nerozum? Však toto darové jsou paní Fortuny, kterýmiž ona milé syny své obkládá." A já, ohleduje jednomu, i druhému, i třetímu těch jeho darů, vidím ocelivá pouta, železné řetěze, olověnnou neb hliněnnou nůši. "A jacíž to darové?" dím. "O tyť bych já nestal." "Ale, bloude, zle ty hledíš," dí mi tlumočnick; "však pak zlato jest všecko to." I hledím znovu ještě pilněji a povídám mu, že já předce nevidím než železo a hlinu. "Ej, nemudruj tak příliš," dí on; "věř jiným více než sobě: pohled', jak oni sobě toho váží."

MÁMENÍ BOHÁČŮ. I hledím a spatřím svůj div, jak se oni převelice v tom opoutání svém kochali. Tento sobě počítal kroužky řetězu svého; jiný je rozbíral a zase skládal; jiný řetězu sobě rukou potězkával; jiný ho na pídí měřil; jiný k ustům bera líbal; jiný ho před mrázem, horkem a urazem chráně, šátkem obvinoval. Někteří dva neb tři se sstoupíc měřili je sobě a potězkávali jeden proti druhému; kdo svůj lehčejší znamenal, kormoutil se a bližnímu záviděl; kdo větší a těžší měl, chodil vůkol, dul se, honosil a chlubil. Ač mezi těmi opět někteří tiše v koutě sedíc, v velikosti řetězů a pout svých tajně se kochali, nestojíc o to, aby jiní viděli: závistí, za to mám, a krádeže se bojíce. Jiní zase plné truhly měli hrudí a kamení, kteréž sem i tam překládali, odmykali a zamykali: nikam odtud, aby o to nepřišli, nesmějíce, ani nespějíce. Někteří ještě ani truhlám nevěřili, navázali a navěšeli toho okolo sebe tak mnoho, že ani choditi, ani státi s tím nemohli, než leželi toliko, dychtíce a chroptíce. Což já vida řekl sem: "Ale toto-liž mají, pro všecky svaté, šťastní lidé slouti! an sem dole, práce a kvaltování lidská prohlédaje, nic bídnějšího nespatri, jako toto štěstí jest." Všežvěd řekl: "Pravda jest sic (což tajiti?), že míti toliko tyto Fortuny dary a jich neužívati větší starost jest než rozkoš." "Ale tím paní Fortuna vinna není," dí tlumočnick, "že někdo darů jejich užívati neumí. Ona se s svým neskoupí; než ti někteří stuchlíci, ani sobě ani jiným ku pohodlí toho obrátiti neumějící. Ač

naposledy, dělej ty z toho, co dělej, předceť jest to veliké štěstí, míti." "Já o takové štěstí, jaké tu vidím, nestojím," řekl sem.

Vysvětlivky k textu:

regimenty, vládu;
zápony, náhrdelníky;
ponebí, patro;
břiňkání, řinčení;
nůši, náklad;
dychtíce, supějíce;
an, vždyť;
neskoupí, neskrblí;
stuchlíci, skrblíci.

KAPITOLA XXV.

ZPŮSOB ROZKOŠNÝCH SVĚTA

ROZMAZANÍ ROZKOŠNÍCI. Všežvěd dí: "Podmež tedy zhůru, tam jinakší věci uhlédáš, slibujit', samy rozkoše." I vejdemo po schodech do první síně; a aj, tu loží, měkkými peřinami postlaných, visutých a kolíbvých, několik řadů, po nichž se někteří váleli, služebníků s oháňkami, fochry a jinými nástroji k všelijaké službě hotových plno vůkol sebe majíce. Vstával-li který, ruce se hned ze všech stran podkládaly; oblékal-li se, na jiná než hedbávná, měkká roucha se podávala; bylo-li kam přejíti potřebí, na stolicích polštáři postlaných přenášeli. "Nu, tu, hle, máš pohodlí, jehožs hledal!" dí tlumočnick. "Co nad to žádati můžeš? tak mnoho všeho dobrého míti, aby se o nic nestaral, ničeho nedotýkal, co duše ráčí, všeho hojnost měl a ani zlému větru na sebe vanouti nedal, není-li to blahoslavená věc?" Odpověděl sem: "Ovšem, žeť tu hned veseleji než v dolních těch mučírňách: ne všecko mi se však i tu podobá." "Co opět?" řekl on. A já: "Že ty lenochy s vypuklýma očima, odutou hlavou, oteklým břichem, nedotklivými oudy, jako bolavým vředem, vidím; zavadí-li kde, neb se kdo oň otře, neb na něj odporný vítr zavane, hned mu zle. Stojatá voda hnije a smradí se, slýchával sem, tuto pak toho příklady vidím. Také tito života nic neužívají, poněvadž ho přespějí a přezahálají: nic to pro mne není." "Divnýs ty filozof," dí tlumočnick.

HRY A DIVADLA. A vedou mne na druhou síň, kdež já očím a uším plno vnady spatřím: zahrady rozkošné, rybníky a obory, zvěř, ptactvo, ryby, muziku všelijakou libou a tovaryšstva veselého houfy: ani sobě skáčí, honí se, tancují, štvou, fechtují, hry provádí a nevím co víc netropí. "Toto není stojatá voda," dí tlumočnick. "To pravda," dím já, "ale nech mne, ať sobě na to pohledím." Podívaje se pak, řekl sem: "Vidím, že se žádný těch kratochvílí nenají a nenapije: nýbrž unavě se každý běží v stranu, jiným zase něčím vyrazení hledaje. Malá mi se to zdá rozkoš." "Hledáš-li tedy v jídle a pití rozkoše," dí on, "podme sem!"

HODOVNÍCI. Takž vkročíme na třetí síň; kdež, aj, spatřím plné stoly a tabule hodujících, ani před sebou všeho hojnost mají a veseli sou. Tu přistoupě spatřím, jak někteří pořád do sebe mecí a lejí, až jim břicha nestačovalo, popasovati museli: někteří, až se jim vrchem i spodkem přelávalo. Jiní lahůdky jen vybírali, pomlaskávajíce sobě a krku tak dlouhého, jak řeřábi mají (aby chutnost dlouho cítiti mohli), sobě vinšujíce. Někteří se chlubili, že od desíti neb dvacíti let slunce vycházeti a zapadati neviděli: protože, když zapadalo, nikdá střízví, když vycházelo, nikdá vystřízvělí nebyli. Nasedli pak tu zasmušile, než muzika všelijaká musila zníti, k níž každý také připojoval hlas svůj, takže tu všelikého ptactva a zvířat zpěvové slyšání byli: jeden vyl, druhý řval, třetí kvákal, čtvrtý štěkal, pátý hvízdal, šestý šveholil, sedmý lkal etc. s divnými při tom posuňky.

POUTNÍK MEZI HODOVNÍKY JAKÉ MĚL HODY. A tu se mne tlumočnick ptal, jak mi se ta harmonia líbí? "Kusa nic," řekl sem. Kterýž řekl: "I cožť se pak líbiti bude? stonek-liž si pak, že tě ani tato veselost rozvrzati nemůž?" Vtom mne někteří z nich před stolem uhlédají, a jeden mi připijeti; druhý, abych přisedl, očima blíkaje, návštějí dávati; třetí, kdo sem a co tu chci, examinovati začne; čtvrtý se na mne udeří, proč "Rač Bůh žehnat" neříkám? Načež já

rozhorle se dím: "A což aby Bůh takovým sviňským hodům také žehnal?" To než já dobře dopovím, aj, toť talířů, mis, koflíků a sklenic krupobití na mne, že sem se sotva uhýbati a schytě se přeč vypadnouti stačil. Ač ještěť mně střízvému snáz utíkati, než jim ožralým mne trefovati přišlo. A tlumočník mi: "Hle, nepravil-liť sem dávno: Měj jazyk za zuby, a nemudrůj; hled' se spravovati lidmi, a ne aby jiní tvé kotrby šetřiti musili."

ZASE TAM ŠEL. Všudybud pak zasmáv se a za ruku mne ujma: "Pod' me tam ještě jednou," řekl; a já nechtěl. On: "Ještě se tam nač dívati máš a mohls, kdyby byl mlčel. Pod', jen sobě opatrně počínej, zdaleka třeba stoje." I dám sobě říci a vejdu zase: a co zapíráti? i navésti sem se dal, že sem přisedl, připíjeti sobě dal, splňoval sem, a chtěje vždy nakonec, jaká pak v tom veselost jest, vyzkusiti, začal sem i přizpěvovati, přivyskovati a přivyskakovati sobě: summou, co jiní dělali, dělali. Ale to vše nesměle jaksí: protože mi se naprosto, že mi to nesluší, zdálo; jakož pak někteří vidouce, že v to trefiti nemohu, smáli mi se, jiní, že nesplňuji, bouřili se. Mne mezitím cosi pod kabátem hrýzti, cosi pod čepicí loupati, cosi mi se z hrdla vydírati, nohy potáceti, jazyk drkotati, hlava kolem choditi, a já teprv na sebe i na své vůdce hněvati se začnu, zjevně již volaje, že to hovadství jest a ne lidství: zvláště když sem na jiných těch rozkošníků rozkoše trochu ještě lépe se podíval.

BÍDNĚ ZPŮSOB ROZKOŠNÍČKŮ. Tu zajisté některé sem naříkati slyšel, že jim jídlo a pití ani šmakovati, ani do hrdla jíti nechce; kterýchž jiní litovali, a aby jim spomoženo bylo, museli kupci sem tam po světě, co by se k chuti najíti mohlo, vyhledávajíce běhati; museli kuchaři všelijakých mustrů svých, jak by lahůdkám zvláštní vůni, barvu, chut dadouc, do žaludka vlouditi mohli, ohledávati; museli lékaři, aby jedno druhému ustupovalo, zvrchu i zespod po trychtýřích nalévati. Takže s velikou prací a nákladem, co do sebe vecpali a vlítí měli, jim se shledávalo; a velikými do nich chytrostmi a obmysly vpravovalo; s velikou bolestí a svíráním aneb v břicho třešlo aneb ven dobývalo. A sic napořád byli plní nechutenství, šŕkání, říhání a škrkání, spali zle, chrkali a frkali, slinili se a soplili, vývratků a lejn plní byli stolové a všickni koutové; chodili neb váleli se s shnilým břichem, podagrovatýma nohama, třeslavýma rukama, kyšícíma očima etc. "A mají toto rozkoše býti?" řekl sem. "Ach, pod' me odtud, abych něco víc mluvit nemusil a zase sobě něco neutržil." Tak odvrátě oči a zacpaje nos, šel sem.

VENERIS REGNUM. I přijdem, v týchž pokojích ještě, na jinou síň, kdež obojího pohlaví houfy spatřím, ani se za ruce vodí, objímají, líbají; a nechť nepravím, co tu více bylo. LIBIDINIS AESTUS. Toto povím toliko, což sem k výstraže své spatřil, že všickni tu od paní Fortúny zavření zákožní páčivou prašivinu měli, kteráž jim ustavičný svrab působila, že pokoje míti nemohouc, kam přišli a oč mohli, česali se až do krve; tím však drbáním svrab ten upokojiti se nikoli nedal, ale jen více rozněcován byl; začez oni sic se styděli, avšak tajně a po koutech nic nedělali, než drbali se. MORB. GALL. Což že mrzutý a nezhojitedlný neduh, patrné bylo souditi. Nejednem z nich i po vrchu se ošklivost vysýpala, takže se sami jedni druhých štítíli, těžcí a odporní sobě vespek jsouce; ovšem pak zdravým očím a myslí nesnesitedlnó bylo hleděti na ně a puchu od nich jdoucího cítiti. LIBIDO DESPERATIONIS PRAECIPITIUM. Naposledy viděl sem, že to na těch rozkoše palácích poslední již byl, odkudž se ani zpátkem, ani dál nemohlo, kromě díry jakés vzádu tam, skrze níž nejedni hlouběji se v bůjnost dávající propadali a za živa do těch za světem temností se dostávali.

Vysvětlivky k textu:

Rozkošní - rozkošníci, rozmařilci;
fochry, vějíři;
blahoslavená, blažící;
podobá se, líbí se;
vypuklýma, naběhlýma;
zahrady rozkošné, okrasné zahrady;
fechtují, šermují;
mecí, házejí (metati);
popasovati, popouštětí pás;
řeřábi, jeřábi, zoravi;
střízví, střízliví;
harmonia, hudba;
kusa nic, zhola nic;
stonek, pařez;
rozvrzati, rozveseliti; blíkaje, mrkaje;
návěští, pokyn;
se na mne udeří, oboří se;
schytě se, vzchopě se, sebera se;
spravovati se lidmi, řídit se podle lidí;
šetřiti čeho, hleděti;
kdyby byl, kdybys byl, odstavec není většinou v rukopise;
splňoval sem, vypíjel sem (při pití na zdraví);
třpělo, tkvělo, leželo (?);
škrkání, řihání;
soplili, smrkali;
kyšícíma, hnisajícíma;
Veneris regnum, Království Venušino;
Libidinis aestus, Žár chlípnosti;
Morb(us) Gall(icus), "galská (francouzská) nemoc", syphilis (rozšířila se v Evropě koncem XV. stol.);
svrab, svědění;
česali se, drbali se;
těžcí, na obtíž;
Libido desperationis praecipitium, chlípnost propast zoufalství.

KAPITOLA XXVI.

ZPŮSOB POVÝŠENÝCH SVĚTA

POVÝŠENÝCH LIDÍ NEPOHODLÍ. I výjdeme odtud do vrchního paláce, kterýž odevřený byl, žádného nad sebou přikrytí, kromě oblohy, nemající. A aj, tu mnoho stálo stolic, jedny nad druhé vyšších, vše okolo krajů, aby zdůlu z města vidíny býti mohly, na nichž seděli, jak kdo od paní Fortůny výš neb níž posazen byl, jimž všickni mimo jdoucí (po předu však) činíce čest, hýbali koleny a kývali hlavami. I řekl mi tlumočník: "Hle, není-liž čistá věc tak vyvýšenu býti, aby odevšad vidín byl a všickni na tebe hleděti musili?" A já přidal: "A býti na ráně, aby na tě déšť, sníh, kroupy, horko i zima bítí mohlo." Odpověděl on: "Herež o to. Ale jest čistá věc na tom býti místě, kdež na tě všickni pozor dávati a šetřiti tě musejí." "Pravda jest, že šetří," řekl sem; "ale kteréž šetření sotva není větším břemenem než pohodlím. Nebo po každém z nich jak jich mnoho pase, již já vidím; hnouti se nesmí a nemůž, aby všickni neviděli a nepřesoudili: jakéž to pohodlí?" Zvláště když sem viděl, že jak mnoho po předu k nim šetrnosti, tak mnoho po zadu a po stranách nevážnosti bylo. Za každým zajisté tom v sedle rozloženým někteří stáli, kteříž naň šilhavým okem házeli, pysky a hlavami zmítali, vidliček podávali, po hřbetě slinou, ozherem neb něčím jiným káleli; někteří stolice podrývajíce pád obmýšleli, s nimiž se přenejeden v mé přítomnosti, tou i jinými příhodami, potkal.

POVÝŠENÝCH NEBEZPEČENSTVÍ. Nebo stolice ty, jakž sem řekl, po krajích stály, maličko ji posmekna, hned se zvrátila, a který se před tím dul, letěl dolů. A byly jaks na obrtlících strojené, jak se ji kde dobře dotekl, vrtla sebou a sedící se octl na zemi: čím která vyšší byla, tím snáz bylo zaklátiti jí a vypadnouti z ní. A našel sem tu velikou jedněch k druhým nepřizeň, závistivé na sebe vzhlédání, jedněch od druhých z stolic vysazování, regimentů vydírání, korun srážení, titulů sobě vespolek smazování: takže tu jen se měnilo vždycky, jeden lezl na stolic, druhý z ní buď lezl aneb po hlavě letěl. Načež dívaje se, řekl sem: "Ej, toť je špatné, že za tak dlouhou a trpkou práci, kteráž se, než se na tato místa přijde, vystáti musí, tak krátká jest odměna! Však pak někdo slávy užívati nepočne, a hned zase konec." Tlumočník odpověděl: "Tak to paní Fortůna rozdělovati musí, aby všickni, kteréž poctiti chce, podělení býti mohli; musejíť jedni druhým ustupovati."

Vysvětlivky k textu:

herež o to, i at';

čistá, pěkná;

pozor dávati, respektovati;

šetřiti, vážiti si;

nepřesoudili, zle neposoudili;

sedle, sedadle;

zmítali, potřásali;

vidliček podávali, v. XVIII. 17;

ozherem, soplem;

posmekna, když se postrčila;

regimentů vydírání, násilné zbavování vlády.

KAPITOLA XXVII.

SLÁVA SLOVOUTNÝCH V SVĚTĚ

"Mezitím, kteří se tu dobře chovají (řekl dále tlumočník) aneb sobě toho sic zasluhují, má paní Fortuna jiný na to prostředek, jak je nesmrtelností poctiti." "I jak to medle?" řekl sem, "toť jest slavného něco, nesmrtelným učiněnu býti: medle ukažte mi to." FAMA FERME VULGI OPINIONE CONSTAT. I obrátí mne Všežvěd a ukáže mi na témž palácu k západní straně vyšší ještě plac aneb výstupek, také pod čirým nebem, kamž z tohoto nižšího schodek a dole při něm dvéřka byly, a u těch seděl jakýsi, plno v sobě ze všech stran očí a uší mající, až potvorno (jmenovali ho Censuram vulgi, Všesudem), jemuž se každý, kdo na plac Pověsti chtěl, nejen opověditi, ale i všecky své věci, pro něž se nesmrtelnosti hodným býti nadával, ukázati a k rozvážení odevzdati musil. Bylo-li v činech jeho co zvláštního a neobyčejného, dobrého nebo zlého, puštěn byl zhůru: pakli nic, dole zanechán. Dostávalo se pak tam, jakž sem znamenal, nejvíc lidí z stavu vrchnosti, bojovníků a učenců; z stavu nábožníků, řemeslníků a domovního méně.

INDIGNIS QUOQUE CONFERTUR, HEROSTRATUS. Mrzelo mne pak velice, že tak mnoho zlých (loupežníků, tyranů, cizoložníků, vrahů, paličů etc.) jako dobrých tam pouštěli. Nebo sem rozuměl, že to nemůže než převráceným lidem v nectnostech posilou býti; jakož se i trefilo, že jeden přišel, nesmrtelnosti žádaje, a tázán byv, co nesmrtelné památky hodného způsobil, odpověděl: že co nejslavnějšího v světě věděl, zkazil, naschvál chrám, na nějž sedmnáctero království tři sta let práci a náklady vedlo, zapáliv a jednoho dne v rům položiv. I užasl se ten Censura té hanebné opovážlivosti, a pustiti ho tam, za nehodného soudě, nechtěl. Ale přišla paní Fortuna a pustiti ho kázala. Kterýmž příkladem posileni jsouc jiní, lecos hrozného, co spáchali, vyčítali: tento, že co nejvíc mohl, lidské krve vylil; jiný, že nové rouhání, jak by se Bohu zlořečiti mělo, vymyslíl; jiný, že Boha na smrt odsoudil; jiný, že Slunce z oblohy strhna, do prostřed propasti pohřížil; jiný, že nové tovaryšstvo paličů a morděřů, skrze něž lidské pokolení tříbeno bude, začal etc., a byli všickni napořád zhůru pouštěni; což, pravím, velmi mi se nelíbilo.

MARNOST POVĚSTI. Vešel sem však za nimi tam, a aj, tu hned je jakýsi také paní Fortuny úředník, jménem Fama aneb Pověst, přijímal, jehož nic nebylo než usta. Jak zajisté dolní ten plný očí a uší, tak tento plný ze všech stran ust byl a jazyků, od nichž nemalý se hluk a zvuk rozcházel: a milý ten immortalitatis candidatus ten odtud užitek měl, že tím křikem jméno jeho sem a tam rozvolávalo. Ale na to když sem bedlivě pozoroval, spatřil sem, že se o každém tom udělaný pokřik zase pomalu tišil, až i utichlo všecko a něčí jiného znítí začala. "I jakáž to nesmrtelnost?" řekl sem. "Však každý téměř trošku pobuda, hned zase z očí, ust a myslí lidem vypadá." Odpověděl tlumočník: "A tobě pak všecko málo. Nu, podívej se na tyto aspoň."

DO HISTORIÍ SE DOSTATI JAKÁ ČAČ? Takž ohlédná se spatřím sedící malíře, ani po některých tu hledíce je kontrfektují; a ptám se: "Proč to dělají?" Odpověděl: "Proto, aby to ne tak jako zvuk hlasu mizelo a mýjelo: těch již památka nepřestane." I hledím, a aj, každého

vykontrfektujíc vyhodí rovně jako jiného do rokle, obrazu toliko tu nechávají, a aby ode všech spatřován býti mohl, na žerdi vystrkují. "Ach, jakáž to nesmrtnost?" řekl sem. "Však pak se tu jen papíru a černidla jménem jejich přelíceného nechává, sami jako jiní bídne hynou! ale šáleníť jest to, milý Bože, šálení. Nebo co mi po tom, že sobě mnou někdo papír našmaruje, a se mnou se zatím kdo ví co stane? Nic o tom nesmýšlím." Tlumočník to slyše, ztřeštěných mi nadá, a co je po mně na světě s takovými všechněm jiným odpornými rozumy, ptá se.

I V HISTORIÍCH FALŠE MNOHO. Mlčel sem tedy: a aj, v tom novou faleš uhlédám. Něčí kontrfekt, jež sem živého krásného a spanilého viděl, přepotvorný byl; jinému na odpor mrzutému vidím, že co nejkrásnější kontrfekt mohli, udělali; některému postavili dva, tři, čtyry obrazy, a každý byl jinakší: až mi té na díle nedbalosti, na díle nevěry malířů těch hněvno bylo. Spatřím také i marnost toho. Nebo prohlédaje ty obrazy, vidím jich mnoho zašlých, zaprášených, zpráchnivělých, zhnílných, že málo aneb zprosta nic znáti bylo; některých na hromadě pro jiné viděti nebylo, žádný téměř na ně nikdá nehleděl: tožť ta sláva!

VYZDVIŽENÉ PAMÁTKY TAKÉ HYNOU. Mezitím přicházela Fortúna a kázala některé ty, nejen staré a vetché, ale i nové čerstvé kontrfekty dolů házeti; a já sem porozuměl, že jakož ta milá nesmrtnost sama z sebe ničímž jest, tak i pro bláznovou jakousi Fortúny vrtkavost (an jedná na svůj hrad přijímala, jedná vyhazovala) není se čím ubezpečiti: čímž sem sobě ji i s jejími tu dary tím víc zošklivil. Nebo tytýmž způsobem jinde po hradě se procházejíc, s syny svými zacházela, rozkošníkům rozkoší a boháčům bohatství jedná přidávajíc, jedná ujímajíc, a ledakdys nenadále všecko odjímajíc a ven z hradu vystrkujíc.

SMRT VŠECKO PŘEDCE HUBÍ. Ovšem pak Smrt mi hrůzy přidávala, kterouž sem i tu na hrad docházeti a jednoho za druhým odklízeti viděl: ale nejednostejným způsobem. Na bohaté střílela obecnými šípy, aneb přiklekejíc řetězy těmi zaškrcovala a zadušovala; rozkošníkům nasýpala do lahůdek jedu; slavné zhazovala, aby hlavy lámali, aneb je skrze kordy, ručnice, tulichy proháněla, každého teměř neobyčejným nějakým způsobem z světa prováděci.

Vysvětlivky k textu:

Fama ferme vulgi opinione constat, sláva záleží téměř jen v mínění lidu;

Censuram vulgi, soud lidu;

nadával, domníval;

Indignis quoque confertur, dostávají se jí také nehodným;

Herostratos z Efezu zapálil r. 356 chrám Artemidin v Efezu, jeden ze sedmi divů světa. - Kdo je míněn dalšími slavnými, vykládají okrajové poznámky ve vydání 1631;

lidské krve vylití: Alexander Veliký, Jul. Caesar, vévoda z Alby, krutý pán Nizozemí r. 1567 - 1572;

nové rouhání vymyslel: Arius, zakladatel ariánství v IV. stol. po Kr.;

Boha odsoudil: Pilát;

Slunce z oblohy strhna, do prostřed propasti pohřžil: Koperník, tvůrce názoru heliocentrického;

nové tovaryšstvo založil: Lojola;

immortalitatis candidatus, kandidát nesmrtelnosti;

čač, cetka;

kontrfektují, vypořádávají;

našmaruje, počmárá;

nevěry, nespolehlivosti;

zprosta, docela;

památky, monumenty, památníky.

KAPITOLA XXVIII.

POUTNÍK SOBĚ ZOUFATI POČÍNÁ A S SVÝMI VŮDCI SE HÁDÁ

I lekl sem se, že tak nikdež nic v světě, ani na samém tom hradu Potěšení není, čehož by se mysl bezpečně, směle a cele chopiti mohla. Kteráž myšlení velmi kormoutlivě mne, čím dál tím víc, rozcházela; z nichž mne tlumočník můj Mámil (ač všelijak ohledával) vyraziti nijakž nemohl, až sem i zkřikl: "Ach mého hoře! Nic-liž pak na tom bídném světě potěšeného nenajdu? však pak při všem všudy kvaltování a tesknosti plno." SAPIENTIAE APEX, DESPERATIO DE REBUS MUNDI. Tlumočník dí: "A kdo tím než ty sám, nechutné kyselo, vinen, když sobě všecko ošklivíš, coť se líbiti má? Hleď na jiné, jak každý v svém stavu vesel a myslí dobré, dosti sladkosti v věcech svých maje." "Aneboť blázní všickni na pořád," řekl sem, "aneb lhou: nebo aby potěšení pravého požívali, možné není." "Blázní i ty," dí Všudybud, "aby své tesknosti polehčil." Odpověděl sem: "Ani v to trefiti neumím: však víš, že sem kolikrát ohledoval, a vždycky mne ze všeho vyrazilo spatřování prudkých s každou věcí proměn a bídného cíle."

V SVĚTĚ ČEHO LIDSKÁ MYSL HLEDÁ, NENALÉZÁ. Tlumočník dí: "Co to než tvá fantazie dělá? Kdyby ty se ne tak v lidských věcech přebíral a vším všudy co svíně věchtem zmítal, byl by jako jiní myslí pokojné, potěšení, radosti, štěstí požívaje." "Kdybych totiž jako ty," řekl sem, "v zevnitřnostech vězel a nápadně nějaké nemastné zasmání za radost, přečtení nějakých trochu škarlet za moudrost, kousek nějaký nápadného štěstí za vrch sytosti držel. Ale kde pak zstanou pot, slzy, stonání, motání, nedostatkové, pádové a jiná neštěstí, jimž sem počtu, míry a konce žádného nespátřil po všech stavích? Ach, auvech, nastojte! ach, auvech, bídného tohoto života! Provedli ste mne skrze všecko, a co mi to platno? Slibovalo mi se a ukazovalo tytýž zboží, umění, potěšení a bezpečnost. Ale co mám? Nic. Co umím? Nic. Kde sem? Nevím sám. To vím toliko, že po tak mnohém motání, po tak mnohých pracech, po tak mnohém vystálém nebezpečnosti, po tak mnohém myslí unavení a zemdlení nic naposledy nenalézám, než u sebe sám bolest, u jiných k sobě nenávist."

A ČÍM SE LIDÉ ZAVOZUJÍ A MÁMÍ. Tlumočník: "A hodně, proč se nespravuješ radou mou, kteráž hned z počátku byla: Nic nepodhlédati, všemu věřiti; nic neprubovati, vše přijímati; nic neštrafovati, všecko libovati. To by cesta byla, po níž by pokojně šel, přízeň u lidí měl a i sám sobě pěkně se líbil." Na to já: "Pěkně bezpochyby od tebe jsa zmámen, jako jiní fantoval, semotam bloudě plésal, pod jhem chroptě křepčil, stůně a mra sobě výskal. Viděl sem, spatřil a poznal, že ani sám nic nejsem, neumím, nemám, ani jiní: jen že se nám cosi zdá, stín lapáme, pravda uchází všudy. Ach, auvech, nastojte!"

KDO PROHLÉDNE, NEMŮŽ NEŽ TRÁPITI SE. Tlumočník: "Coť sem pravil, ještě pravím, sám si sobě vinen, protože velikého cosi a neobyčejného žádáš, čehož se žádnému nedostává." Odpověděl sem: "A protož se trápím tím více, že ne sám já, ale celé pokolení mé bídné jest; a ještě k tomu slepé, bíd svých neznající." Tlumočník dí: "Já nevím, jak a čím tobě zadosti učiniti, tak zmotané hlavě. Jestližeť se ani svět ani lidé, ani práce ani zahálka, ani umění ani

neumění, summou žádná věc nelíbí, co s tebou již dělati, co v tom světě víc schvalovati, nevím."

Všudybud na to: "Pověďme ho ještě na hrad královny naší teď uprostřed stojící, tam se snad upamatuje."

Vysvětlivky k textu:

rozcházela, naplňovala. Text odtud až k 2. odst. XXXVI. kapitoly není v rukopise;
Sapientiae apex, desperatio de rebus mundi, vrcholem moudrosti je zoufání nad věcmi pozemskými;
nechutné kyselo, nevlídný mrzoute;
aneboť...aneb, buď...anebo;
ohledoval, zkoušel;
vyrazilo, vytrhlo;
nápadné, náhodné;
škaret, papírů;
vrch sytosti, vrchol štěstí;
tytýž, opět a opět;
hodně, právem;
nepodhlédati, nepodezírati;
neštrafovati, nehaniti;
všecko libovati, ve všem míti zalíbení;
fantoval, třeštil;
schvalovati, pochvalovati;
teď, tady, zde;
upamatuje se, k sobe přijde.

KAPITOLA XXIX.

POUTNÍK HRAD KRÁLOVNY SVĚTA, MOUDROSTI, PROHLÉDÁ

Takž pojmcou mne vedou. A aj, hrad ten stkvěl se rozličným krásným všudy zevnitř malováním, bránu maje osazenou strážnými, aby žádný kromě úřad nějaký a vládu v světě mající pouštěn nebyl. Těm zajisté samým, jakožto královny služebníkům a nařízení jejich vykonavatelům, vcházeti a vycházeti volno: jiní, chtějí-li se na hrad podívati, zevnitř toliko zevlovati musejí. (Nebo pry všechněm tajností těch, jimiž se svět řídí, vyzvídati nesluší.) Jakož pak zevlů těch, víc usty než očima se dívajících, dosti sem tu viděl; mne pak že do brány předce vedli, tomu sem rád byl, vždy také, co za tajemství ta Moudrost světa má, vyrozuměti žádostiv jsa.

Než i tu sem bez příhody nebyl: strážní zastoupíc mi, examinovati začnou, co tu chci; nýbrž začnou zpět hnáti a strkati i opřáhati. Ale Všudybud, jakožto i tu známý, jim za mne nevím co odpověděv a za ruku ujav, předce mne provedl až na první plac.

Kdež hledě já na samo již hradu stavení, vidím zdi bělostkvoucí, kteréž pravili mi, že alabastrové jsou; ale já pilně hledě a rukama ohledávaje nic nevidím než papír a vyhlédající skulinami zde onde koudel: odkudž soudě, že stěny ty dílem dutým a vycpávaným strojeny jsou, šalbě té sem se podivil i zasmál. I přišli jsme k schodu, po němž se zhůru kamsi chodilo: a já, zboření se boje (a tuším srdce mé, co mne tam potkati má, cítilo), jíti nechtěl. Tlumočník mi: "Nač je, můj milý, ta fantazie? Boj se pak, aby se nebes nezšlo. Či nevidíš jiných množství zhůru a dolů scházeti?" Takž já, vida i tu příklady jiných, šel sem šnekem tím, kterýž vysoký byl a v kolo, že by sobě jeden závrat uhoniti mohl.

Vysvětlivky k textu:

zevlů, zevlounů, zvědavců;
opřáhati, napřahovati;
schodu, schodišti.

KAPITOLA XXX.

POUTNÍK NA PALÁCU MOUDROSTI OBŽALOVÁN

POUTNÍK PŘED KRÁLOVNU SVĚTA MOUDROST POSTAVEN. I uvedli mne na nějakou velikou síň, na níž mne nejprv světlo oblesklo neobyčejné: nejen proto, že oken plno bylo, ale více pro drahé (jakž pravili) kamení, jimž stěny vysazeny byly vůkol, a půda postřena čalouny drahými, též od zlata se třpytícími: místo pak stropu byl oblak jakýsi či mhma. Čehož sem plně examinovati neměl kdy, protože mi oči na samu tu milou královnu ihned obráceny byly, kteráž na nejvyšším místě pod majestátem seděla, a okolo ní z obou stran stojící raddy a služebnice její, komonstvo k užasnutí velebné. I zhrozil sem se slávy té, zvláště když počaly jedna za druhou na mne vzhlédati. I dí mi Všudybud: "Nestrachuj se nic, předstup blíž, ať tě i královna Její Milost spatří: a buď srdnatý, na stud však a zdvořilost nezapomínaje." A tak mne vedl až do prostřed a kázal mi se z nížka pokloniti: což já, nevěda jak činiti, učinil sem.

A TU OBŽALOVÁN. A tlumočník můj, tlumočnickem se ode mne bez mé vůle udělav, v tato slova řeč začal: "Nejjasnější světa královno, přestkvělý Boží paprslku, Moudrosti velebná, tento teď, kteréhož sme před důstojnost obličejte tvého přivedli, mládenec, dostav štěstím jakýmsi od Osuda (rejenta Tvé Milosti) dovolení, aby všechny stavy a řády přeslavného tohoto království světa, v kterémž tebe nejvyšší Bůh na místě svém, aby v něm všecko prozřetedlností svou od končin až do končin jeho řídila, postavil, projíti a shlédnouti mohl, od nás teď, kteříž sme podlé prozřetedlnosti vůle tvé takovým za průvodčí nařízení, skrze všechny stavy proveden jest. Avšak (což s pokorou a bolestí před tebou vyznáváme) vši naší upřímnou a věrnou prací toho sme při něm dovesti nemohli, aby sobě jistý řád oblíben, pokojně se v něm usadil a jeden z věrných, poslušných, stálých vlasti této veřejné obyvatelů byl: nýbrž vždycky a při všem nám teskní, všecko sobě nechutná a po čemsi jiném neobyčejném dychtí. Protož my, jeho divoké žádosti za dosti učiniti, ani ji vyrozuměti nemohouc, před tvou teď velebnou jasnost jej stavíme a prozřetedlnosti tvé, co se s nim učiniti vidí, poroučíme."

A LEKAL SE. Tyto řeči (jichž sem se nenadál) slyše já, každý souditi můž, jak mi k mysli bylo. Nebo sem dobře již viděl, že sem já tu na soud přiveden: protož sem se lekal. SOK. Zvláště vida u trůnu královny ležící ukrutnou šelmu (pes-li, či rys, či drak nějaký byl, nevím dobře) a na mne jiskřícíma očima vyhlédající; jíž, viděl sem, že nebylo než pošťvání na mne potřebí. Stáli také tu dva oděnci, drabanti královny, v ženském sic rouchu, hrozní však: zvláště levý. MOC. Nebo byl v pancíři železném, špičatém jako jež (jehož i dotknouti se, viděl sem, že nebezpečno), u rukou i noh měl ocelivé pazoury, v ruce jedné oštíp a meč, v druhé luk a oheň mající. ULISNOST. Druhý mi se ne tak hrozný jako směšný zdál. Nebo měl místo pancíře liščí, na ruby obrácený kožich, místo halapartny v ruce též liščí ocas, v levé pak větev s ořechy, jimiž šterkal, maje.

PROMLUVENÍ K NĚMU. Když odmluvil tlumočník (a ať také dím zradce) můj, královna (tvář nejsubtylnějším kmentem přistřenou majíc) takto řečí vážnou a rozvláčitou promluvila: "Mládenče zdárný, umysl tvůj, zes všecko v světě prohlédnouti žádostiv byl, ne zle mi se líbí

(čehož já každému z nejmilejších svých ráda přeji a k tomu skrze věrné tyto služebníky a služebnice své ráda napomáhám). Ale tohot' o tobě neráda slyším, že tak cosi vybírávého jsi, a učiti se jakožto novotný v světě host maje, ty se v mudrování vydáváš. Pro kterouž příčinu ač bych tě jiným na příklad v kázeň svou vzíti mohla, však poněvadž raději obmýšlím, aby příkladové snášelivosti a dobroty nežli přísnosti mé vůbec známi byli, shovím' ještě a tuto při sobě na hradě svém tobě bytu propůjčujíc povolují, aby lépeji sobě sám a správě mé vyrozumíval. Važiž sobě této milosti mé a věziž, že se ne každému na tato tajná místa, kdež se dekrétové a usudkové světa dějí, přicházeti dostává." Což domluvivši rukou pokynula, a já podle daného návěští ustoupil v stranu, co to bude, dívati se opět žádostiv jsa.

RADDY KRÁLOVSKÉ. Mezi tím postavě se v stranu ptám se tlumočnicka, jak těm raddám říkají, jaký mezi nimi řád a jaká které povinnost? I dí mi: "Ty nejbliže královny Její Milosti stojící jsou tajné raddy: po pravici Čistota, Bedlivost, Opatrnost, Rozmyslnost, Přívětivost, Mírnost; po levici pak Pravda, Horlivost, Opravdovost, Udatnost, Trpělivost, Stálost; a ty jakožto raddy vždycky trůnu královskému přístojí."

UŘEDNICE KRÁLOVSKÉ. "Tyto pak v nižších šraňcích stojící jsou úřednice a místodržící její v světě. Ta v šeré sukni, zavítá, jest místodržící nad dolní stranou a slove Industria, Snažnost; ta pak v zlatohlavu a nabíraném obojku pod věncem (všaks ji, za to mám, prvé již viděl) místodržící nad hradem Blahoslavenství a slove paní Fortuna. Ty obě i s svými pomocnicemi někdy tam jsou při svých řízeních, někdy zde, jakož pro postavování se na službu, tak i pro přijímání usudků a rozkazů. A ta opět každá má své podrejentí, jako paní Industria nad stavem manželským Milost, nad řemesly a živnostmi Pracovitost, nad učenci Důvtipnost, nad duchovenstvem Nábožnost, nad vrchnostmi Spravedlnost, nad soldáty Srdnatost etc."

ŽENSKÝ REGIMENT V SVĚTĚ. Já jména ta krásná slyše, a však proti tomu všecko na opak v světě vida, byl bych rád něco řekl, nesměl sem však již; pomyslil sem sobě toliko: "Divná toho světa správa! Král žena, raddy ženy, úředníci ženy, všecken regiment ženský! coť se ho kdo báti má."

DRABANTI. I zeptám se ještě na ty drabanty dva, co a k čemu jsou? On, že "i královna Její Milost své nepřátely a ukladníky má, před nimiž se hájiti musí. Tento pry v liščí zbrojí slove Ulisnost, onen druhý v železi a ohni slove Moc: kde jeden obráníti nemůž, brání druhý, oba se vespolek zastupující. Pes pak při nich jest místo strážného, aby, kde kdo podezřelý se blíží, štěkáním svým oznamoval a odháněl: slove u dvoru Pošta, ale kterým se povinnost jeho nehrubě líbí, přezdívají mu Sok. Ty však lelkování nechaje, poslouchej a pozoruj věci samých, kteréž se tu dítí budou." "Dobře," řekl sem, "rád."

Vysvětlivky k textu:

oblesklo, ozářilo;
majestátem, baldachýnem;
raddy, rádkyně;
teď, zde;
dovesti, dokázati;
vlasti veřejné, společné země;
divoké, opovážlivé;
drabanti, osobní strážci;
špičatém, pokrytém ostny;
jež, ježek;
nejsubtýlnějším kmentem, nejjemnějším plátýnkem (batistem);
rozvláčitou, důstojně pomalou;
zdárný, ušlechtilý;
novotný, nedávno příšlý; dekrétové, právní nálezy;
usudkové, rozsudky;
přistojí, stojí při...;
v nižších šraňcích, v nižší ohradě (jako u soudu);
v zlatohlavu, zlatem protkávané látce;
v obojku, v okruží;
podrejentí, podvladař;
Milost, Láska;
regiment, vláda;
v železi, nářeční forma;
Pošta, rychlý posel;
Sok, donašeč, pomlouvač.

KAPITOLA XXXI.

ŠALOMOUN S HOUFY VELIKÝMI NA PALÁC MOUDROSTI PŘIŠEL

ŠALOMOUN VYSTOUPIL, MOUDROSTI ZA CHOT HLEDAJE. Když já se poslouchati strojím, co se tu dělati bude, aj, v tom začne se zvuk a hluk veliký, a když se ohlédají všickni, hledím i já: a spatřím vcházejícího na palác jakéhosi v blesku jasném, pod korunou, s berlou zlatou, a komonstvo za ním převeliké, až všickni teměř zděšeni byli. I obráceny na něj oči všech, i mé také. A on předstoupiv oznámil, že jest od nejvyššího Boha Bohů tím poctěn, aby nade všechny, kteříž před nim byli i po něm budou, svobodněji svět prohlédl, a nad to výše aby sobě Moudrost, kteráž jest ředitelkyně světa, za manželku pojal; protož té že hledá. (A jmenoval se nejslavnějšího pod nebem národu izraelského králem Šalomounem.)

CO MU ODPOVĚDÍNO A ON ZASE. Na to když jemu skrze Opatrnost kanclířku odpovědíno bylo, že Moudrost samého Boha chot jest a jinému se oddati nemůže: než přízně její užívati líbí-li se, toho že se jemu nezávidí. Šalomoun řekl: "Teď se usazuji, dokudž bych nespatriil, jaký jest rozdíl mezi moudrostí a bláznovstvím: nebo sic nelíbí mi se nic, což se děje pod sluncem." ECCL. 11.7.

POUTNÍK SE ZRADOVAL. Já slyše to, ach, jak sem se zradoval, že již aspoň bohdá jinakšího vůdce a rádce dostanu, než sem posavád měl, při němž i bezpečněji ostojujím, i místněji všecko vyšetřím, a naposledy, kam on půjde, za nim půjdu: i začal sem Pána Boha v sobě sám chváliti.

ŠALOMOUNOVO TOVARYŠTVO. Měl pak při sobě Šalomoun zástup nemalý služebníků a přátel svých, kteříž s nim Moudrosti, té světa královny, examinovati byli přišli: mezi nimiž byli hned okolo jeho boku muži počestní, plní vážných obyčejů, kteréž mi (když sem se ptal) patriarchy, proroky, apoštoly, vyznavače etc. jmenovali. V zadním pak jeho houfu ukazovali mi některé z filozofů: Socratesa, Platona, Epicteta, Senecu a jiné. I usadili se všickni ti po stranách, a já také s velikým, co tu bude, očekáváním.

Vysvětlivky k textu:

v blesku, v záři;

Ecc. 11,7, spr. 1, 2, 17;

kanclířku, nejvyšší písařku;

ostojím, se udržím;

vyznavače, confessores, křesťané, kteří v době pronásledování nezapřeli víru.

KAPITOLA XXXII.

POUTNÍK SE NA TAJNÉ SOUDY A SPRÁVU SVĚTA DÍVÁ

Porozuměl sem pak brzo potom, že se tu veřejné toliko věci, všech stavů světa se dotýkající, spravují; jiné partikulární věci v vlastních svých místech, rathouzích, soudnicích, konsistořích etc. Co se pak v mé tu přítomnosti dalo, co nejkrátčeji oznámím.

STÍŽNOSTI NA NEŘÁDY SVĚTA. Nejprve předstoupily úřednice světa, Industria a Fortuna, oznamující o neřádích, kteříž se ve všech stavích sbíhají, a to skrze společné nevěry, fortele, obmysly a šalby všelijaké: žádajíce, aby to nějak napraveno bylo. I zradoval sem se vida, že již sami oni na to přicházejí, nač sem já přicházel, že totiž řádu v světě není. A tlumočnick to znamená dí: "To hle, tys se domníval, že sám ty oči máš, a kromě tebe žádný nic nevidí: a hle, ti, kterýmž to poručeno, jak bedlivý na to pozor mají." Já: "Rád to slyším," řekl sem. "Dejž Bože toliko, ať se tomu cesta najde."

VYHLEDÁVÁNÍ PŘÍČIN TOHO. I viděl sem, že se raddy sstoupily, a porozmluvíc spolu, tázati se skrze kanclířku Opatrnost daly, mohlo-li by se vyzkoumati, kdo by toho příčinou byl? A po mnohém vyhledávání oznámeno, že se nějací rotníci a buřiči vloudili, kteříž tajné i zjevné neřády roztrušují. Nejpředněji pak vina dávana (nebo je tu hned jmenovali) Obžerství, Lakotnosti, Lichvě, Chlipnosti, Pýše, Ukřutenství, Lenosti, Zahálce a některým jiným.

MANDÁT NA PŮVODY NEŘÁDŮ. O něž když potaz šel, naposledy sepsán a čten nález, aby se skrze odevřené patenty (i v jistých místech vyvěšené a přibité, i vůbec po zemi rozeslané) prohlásilo, že Její Milost královna Moudrost, znamenajíc, jak skrze mnohé potutedlné vloudilé cizozemce mnozí neřádivé vůbec průchod mají, tou příčinou ti, kdož toho původové býti shledáni jsou, že se z obce celého království na věčnost vypovídají, zejména Obžerství, Lakota, Lichva, Chlipnost etc., a to hned od té hodiny aby se více viděti nedali, pod skutečným na hrdle trestáním. Tento usudek když skrze zhotovené patenty publikován, nepodobné k víře, jaký všudy pléšícího lidu hluk povstal, a každému se (i mně) zlatého již v světě věku naděje dělala.

NOVÁ NAŘÍKÁNÍ A NOVÁ NAŘÍZENÍ. Ale po malé chvíli, když nic lépe v světě nebylo, mnozí přibíhali, že se exequucí nevykonala, naříkajíce. Po zasednutí tedy opět raddy nařízení jsou od královny komisaři, Nedbal a Přehleda, k nimž pro větší vzácnost z královských rad přidána Mírnost, s poručením, aby pilně ohledali, zdali zlopověstní ti vypověděnci přes mandát tu zůstávají, či se někteří opovážlivě zase navrátili. I ubírali se komisaři, a po nějakém času vrátivše se, relací činili, že sic našli některé podezřelé, ale ti že se, aby z vypověděných byli, neznají, a také jináč jmenují. Jeden že jest podoben k Ožralství, ale že slove Rouš aneb Veselost; druhý podobný k Lakomství, ale že slove Hospodářství; třetí podobný k Lichvě, ale že slove Ourok; čtvrtý k Chlipnosti, ale že mu říkají Milost; pátý ku Pýše, ale že se jmenuje Vážností; šestý k Ukřutenství, ale že slove Přisnost; sedmý k Lenosti, ale že má jméno Dobromyslnost etc.

VYSVĚTLENÍ MANDÁTU. To když uváženo v raddě, vyhlášeno zase, že Veselost není Ožralství, ani Hospodářství Lakomstvím slouti nemá etc. Protož aby se poznamenané osoby svobodně propustily, mandát že se na ně nevztahuje. Tento nález jak rozhlášen, oni se hned svobodně ubírali, a lidu obecného zástup za nimi jdouce s nimi se známili a tovaryšili. Já na Šalomouna a jeho collégy pohleděv, kroučiti je hlavami vidím: však když mlčeli oni, mlčel sem i já, kromě že jsem jednoho z nich druhému šeptati slyšel: "Jména (pry) sou vypovědína, zrádcové a zhoubcové, jména sobě změnivše, volný průchod mají: nebude z toho nic dobrého."

STAVOVÉ SVĚTA ŽÁDAJÍ ZLEPŠENÍ SVOBOD. V tom přišli opět a audiencí žádali vyslaní ze všech stavů světa; a puštění jsouc, přednášeli s divným kejkllováním poníženou všech věrných poddaných žádost: aby se Její Milost nejjasnější královna milostivě rozpomenouti ráčila, jak věrně a poslušně všickni upřímní stavové sceptrům panování jejího až posavád se drželi, na jejich právích, výpovědech a celé správě dověrně přestávající, i na potom toho a ne jiného umyslu jsouce; toliko že pokorně žádají, aby pro odměnu předešlé a ponuknutí k nové stálé věrnosti Její Milostí Královnou jim privilejií a svobod jejich zlepšení nějaké (jak by koli Její Milosti Královny prozřetedlnosti se líbilo) učiněno bylo: za to dobrodiní že stálým poslušenstvím vděčnosti náležitě dokazovati slibují. To odmluvivše, poklonili se k zemi a postoupili zpět. Já protra sobě oči: "Což toto bude?" dím. "Ještě-liž svět dosti svobod nemá, že jich více chce? Uzdy vám, uzdy a biče a trochu helleboru!" To však sám sobě. Nebo sem uložil nic neříkati: aniž mi u přítomnosti mudrců a šedivců těch, kteříž na to také pozor dávali, slušelo.

NOVÝCH PRIVILEJIÍ ROZDĚLOVÁNÍ. I sstoupí se opět do rady, a po dlouhém rokování dá oznámiti královna, že vždycky na tom byla, vzdělávati a ozdobovati království své, a k tomu že sama od sebe vždycky nakloněná jest: ovšem tedy žádost poddaných svých a věrných milých slyšec, že ji oslyšeti nechce. Protož že se na tom uradila, aby pro rozhojnění poctivosti jejich titulů jim ve všech stavích přiopravila, kterýmiž by se zřetedlněji a s větší pochvalou jedni od druhých dělili. Protož že nařizuje a poroučí, aby se na potom řemeslníci psali slovoutní, študenti osvícení a nejučenější, mistři a doktoři nejslovoutnější, kněží důstojní, velební a všelijaké cti hodní, biskupi nejsvětější, bohatší mezi měšťany urození, zemané urození a stateční rytíři, páni dvakrát páni, hrabata vysoce urození páni a páni, knížata velikomocní, králové nejjasnější a nepřemožení. "Což aby tím pevnější bylo, nařizujeme, aby žádný ani listu přijímati nebyl povinen, jestliže by se mu co z titulů vypustilo aneb pochybilo." Začež vyslaní poděkování učinivše odešli. A já sobě na mysl: "Znamenitá vaše kořist, čáry na papíře."

SUPPLIKACÍ CHUDÝCH. I přinešená od chudých ze všech stavů supplikací, v níž na nerovnost velikou naříkali, že jiní hojnost mají statku, a oni nouzi trou: aby to srovnáno nějak bylo, žádajíce. Po uvážení té věci odpověditi chudým poručeno, že ač by Její Milost Královna všechněm pohodlí, jakého sobě kdo sám vinšuje, přála, však že sláva království toho vyhledává, aby se jedni nad druhými stkvěli. K tomu že pro ustanovený jednou v světě řád jinak to býti nemůže, než aby jak Fortuna svůj hrad, tak Industria své dílny osazené měla. Než toto že se dovoluje, aby každý neléně se, jakýmikoli cestami muž a umí, z chudoby sobě pomáhal.

SUPPLIKACÍ SNAŽNÝCH. Ta odpověď supplikantům těm daná jak se rozhlásila, přistoupili po malé chvíli jiní, od snažných supplikací nesouce, aby tedy napotom ti, kteříž by se nelénili, v kterémkoli stavu a předsevzetí svém opatření v tom byli, aby sami oni to, po čem dychtí a pracují, docházeli, slepým štěstím aby nic nešlo. Na kteréž supplikací, v uvažování ji, dlouho rada držána: z čehož sem soudil, že nesnadná věc byla. Naposledy však prohlášeno, že ačkoli úředníci Fortuně a služebníci její věrné (nebo že se jinak neví) Náhodě jednou jim svěřená moc a správa z rukou vzata býti nemůže, nic méně však, že na to pamět bude, i jim o tom poručení se stane, aby snažní před nedbalci (pokudž by se trefovati mohlo) na pozoru byli: tím tedy že se spraviti moci budou. I odešli ti také.

SUPPLIKACÍ UČENÝCH A SLAVNÝCH. Přišli pak hned za tím od některých zvláštějších lidí vyslaní, Theophrastus a Aristoteles, žádající dvojí věci. Předně, aby nebyli takovým příhodám jako jiní lidé poddáni. Druhé, poněvadž z Boží dobroty na tomto světě znamenitějším vtípem, uměním, bohatstvím etc. poctěni jsou (jakýmž lidem umíratí obecná škoda), mohlo-li by tedy před obecným houfem to privilegium míti, aby neumírali, že žádají. První žádost jejich když uvážena, odpovědíno, že věci spravedlivé žádají: protož že se jim povoluje, aby se, jak nejlépe umějí, před příhodami hájili, umějí uměním, opatrní opatrností, mocní mocí svou, bohatí bohatstvím svým. Z strany žádosti druhé poručila královna Moudrost ihned všechny nejznamenitější alchymisty svolati a takového prostředku, kterým by se nesmrtnost způsobiti mohla, se vši pilností pohledati. Kteríž k sobě to přijavše, rozešli se. Když se pak dlouho žádný nevracel, a legáti na odpověď dotírali, dána jim pro interim taková resolucí, že Její Milost Královna nepřejde, že takoví zvláštní lidé s jinými zároveň hynouti mají: a však že tomu na ten čas ještě cesty neví. Toto však za privilegium že jim dává, aby, kdež se jiní prostí hned za čerstva po smrti pohřbují, oni co nejlépe mezi živými aby chováni byli; a kdež jiní po smrti jen pod zelený drn se dostávají, oni aby se kamením příkládati dali. Tohoto, a což by sobě víc pro rozdíl od chatry lidu vyšetřiti mohli, že se jim povoluje a na to privilegium dává.

SUPPLIKACÍ OD VRCHNOSTI. Ti když odešli, předstoupili někteří jménem vrchností, obtížnost stavu toho předstírajíce a za polehčení žádající. I povoleno jest jim, aby sobě hověli a skrze místodržící a úředníky věci řídili: na čemž přestavše a poděkovavše odešli.

A OD PODDANÝCH. Nedlouho za tím přišli vyslaní od poddaných, rolníků i řemeslníků, naříkající, že kteří nad nimi jsou, nechťi než pot jejich píti, protož že je honiti a štváti dají, až z nich krvavý pot teče. A ti, jichž k tomu užívají, že to tím ukrutnějí činí, aby i sami odtud mízku měli. Čehož na důvod vysypali tu hned mozolů, zsinlostí, jízev i ran čerstvých (kteréž na ukážku byli přinesli) hromadu, žádající milosti. I zdála se věc zřejmá, že to příkoří jest, protož aby zastaveno bylo; však poněvadž vrchnostem skrze služebníky řídití dovoleno, ti že jsou vinni: protož aby obesláni byli. Půhonové tedy hned rozesláni ke všechněm královským, knížecím a panským raddám, rejentům, úředníkům důchodníkům, výběřcím, písařům, rychtářům etc., aby se ničímž nevymlouvajíc postavili. Poručeno, stalo se. Však proti žalobě jedné deset jich postaveno, když to na lenost poddaných, neposlušenství, zpouř, pýchu, bůjnost všelijakou, když se jim jen maličko uzdy popustí, a co toho víc, mnohé a rozličné stížnosti vedeny. Po vyslyšení těch uvažována opět v radě všecka ta věc: a vyhlášeno poddaným, poněvadž sobě lásky a milosti vyšších svých vážiti buď nechťi, neb neumějí, aby

tedy zůřivosti obvykali, poněvadž to v světě býti musí, aby jedni panovali a druzí poddáni byli. Mimo to však že se jim přeje, mohou-li sobě ochotností, povolností a skutečnou poddaností u vrchností svých a místodržících jich co nejvíc přízně dobytí, aby ji užívali.

STÍŽNOST POLITIKŮ A PROKURÁTORŮ. Po propuštění těch pozůstali tu politici (raddy královské a panské, doktoři práv, prokurátoři, rychtáři etc.), stěžující sobě na nedokonalost práv psaných, že podlé nich ne všecy mezi lidmi se sbíhající rozepře (ačkoli již na statisíce casus vypsanych mají) rozhodnuty býti mohou. A tím že jest, že aneb nemohou dokonále mezi lidmi řádu držeti; aneb přidají-li kdy pro vysvětlení práva a skončování pře z svého co, že se to od nerozumných za natahování práv a převrácení pře pokládá, a odtud i k nim nelibost, i společné různice tím víc rostou. Protož že žádají aneb rady, jak dělati, aneb proti všetečným lidským soudům ochrany. Těm když vystoupiti poručeno, šel potaz: a tu jaká od které z rad královny přimluva byla, dlouho by připomínati bylo. Protož samo o tom snešení povím, kteréž jim po zavolání jich zase oznámeno. Jmenovitě, aby nová práva na všecy příhody dokonále se trefující sepsána býti mohla, k tomu Její Milost Královna že cesty nevidí: protož aby při prvnějších právích a navyklostech zustáno bylo. **PRAVIDLO JIM DÁNO: RATIO STATŮS.** Než toto že jim za pravidlo a klíč všech práv Její Milost Královna dávatí ráčí, aby všudy svým práv vykládáním a soudů vedlé nich konáním buď k svému neb k obecnému dobru směřovali. A to že slouti bude ratio statūs, čímž že se proti šermům obecných pomlův jako štítem zamítati moci budou, že toho a toho přítomný způsob (jemuž nekaždý rozumí) vyhledává, tak že býti musí. Politici, to pravidlo přijavše, slíbili se podlé něho chovati a odešli.

STÍŽNOST ŽEN NA MUŽE A MUŽŮ NA ŽENY. Neminulo málo, přišly ženy, stížnost sobě, že pod mocí mužů jako otrokyně nějaké zustávati musejí, vedoucí. Našli se hned tu i muži, nad neposlušenstvím žen hořekující. I sstoupili se královna s raddami, a to jednou i po druhé do potazu, až pak skrze kancléřku výpověd vyhlášena takto: "Poněvadž přirození mužům přednost dalo, toho že se při tom zanechává; a však s výminkami těmito znamenitými. Předně: poněvadž ženy polovice jsou pokolení lidského, tedy aby muži bez jejich rady nic nečinívali. Druhé: poněvadž častokrát přirození štědřeji se dary svými ženám než mužům vylévá, aby, kdy která z muže svého rozumu a moci míti muž, mužatka sloula a muž ji přednosti bráti nemohl." To byla výpověd první: na kteréž se ani mužům, ani ženám přestati nevidělo. Ženy zajisté chtěly, aby se s nimi muži aneb regimentem rozdělili aneb přejímali, tak aby se vrstvou regiment měnil, a jednáč muží, jednáč ženy jej držely. Ba našly se, kteréž nechtěly než cele panovati, hbitější svou jak tělem, tak i rozumem potočítost předstírajíce: tolikéž poněvadž po tolik tisíc let muží přednost drželi, již také že čas jest, aby jim ustoupili. An že toho před málo lety v království englickém ušlechtilý příklad spatřín, že když královna Alžběta kralovala, ku počtivosti jí všickni muži pravou ruku ženám pouštěli, což ještě chvalitebně trvá. Poněvadž tedy Její Milost světa královna Moudrost i všecy její raddy, v jejich pohlaví od Boha stvořeny a světu představeny jsou, že tedy slušně má (Regis ad exemplum totus componitur orbis) za způsob světa býti správa i domů, i obcí. Kterouž řečí domnívaly se, že královnu Moudrost na svůj smysl snadně napraví. Ale muži, aby pře nepromlčeli, tímto se bránili: že ač Bůh královně Moudrosti regiment svěřil, sám ho však předně v rukou drží, a to cele a vždycky; protož oni že také chtějí etc.

NAROVNÁNÍ MEZI MUŽÍ A ŽENAMI. Na to bylo sstupování opět několikero: a tak sem souditi mohl, že jim nebrzy tak těžká materia přicházela. Když sme pak všickni na poslední

výpověď čekali, nedočekali jsme se ji: než poručeno Opatrnosti s Přívětivostí tajně s jednou i druhou stranou jednati. Kteréž do toho se vloživše, takový našly prostředek, aby muži pro svornost a pokoj doma aspoň tiše přednost ženám pouštěli a rad jejich užívali. Ženy pak aby na tom dosti majíce, zevnitř se ku poslušenství hlásaly: poněvadž tak při starobylém obyčeji povrchně vždy předce zustáno býti bude moci a jejich domácí regiment také nezle bude stvrzen. Sic že by veliká ta obecného regimentu tajnost, že muži spravují obec, obec ženy a ženy zase muže, k vyjevení přišla: k čemuž aby přijíti nedopouštěli z obojí strany, že Její Milost Královna prosí. I přijato jest to od obojí strany. SIR. 26. 29. EFEZ. 5. 23. To vida jeden z tovaryšstva Šalomounova, řekl: "Žena, kteráž ctí muže svého, za moudrou jmína bývá." A druhý přidal: "Muž jest hlava ženy, jako i Kristus církve." Ale zustalo při tom přátelském narovnání, a ubírali se přeč, muži i ženy.

Vysvětlivky k textu:

soudnicích, soudních domech;
vyhledávání, vyšetřování;
rotníci, pobuřovatelé;
potaz šel, rada byla vykonána;
průchod mají, dějí se;
z obce, ze společenství;
pléšícího, plesajícího;
Rouš, Podnapilost;
Hospodářství, Šetrnost;
poznámenané, vypsané;
známili, seznamovali;
helleboru, čemeřice (v středověku užívané jako léku proti duševním nemocem);
pocivosti, důstojnosti;
vyhledává, vyžaduje;
na pozoru byli, aby se jich všímali;
zvláštějších, vynikajících;
Theophratus, Paracelsus, viz kap. X. II.;
předstírajíce, ukazující;
mízku, užitek;
důvod, důkaz;
zsinalostí, modřin;
půhonové, obsílky;
politici (správní úředníci);
casus, případů;
převrácení pře, zmatečnost;
šel potaz, konala se porada;
přímluva, zdání;
ratio statûs (libovolné vykládání podle situace, ohled na nynější stav);
vedlé nich, podle nich;

šermům, útokům;
zamítati se, krýti se;
přirození, příroda;
zanechává se, při tom zůstává;
znamenitymi, důležitými;
aby se vrstvou regiment měnil, t. j. po řadě;
jednak - jednak, hned - hned;
potočivost, obratnost;
předstírajíce, ukazující;
ušlechtilý, výborný;
Alžběta Tudorovna, královna anglická, 1558 - 1603;
pocivosti, poctě;
pouštěli, ponechávali;
představeny, postaveny v čelo;
slušně, spravedlivě;
regis ad exemplum totus componitur orbis, podle králova vzoru se řídí celý svět, citát z
Claudia Claudiana;
na svůj smysl napraví, přivedou k svému názoru;
prostředek, způsob;
Sir., starozákonní kniha Ecclesiasticus neboli Moudrost Jesusa, syna Sirachova;
Efes., list sv. Pavla k Efeským.

KAPITOLA XXXIII.

ŠALOMOUN MARNOSTI A ŠALBY SVĚTA VYJEVUJE

ECCL. 1, 2. 15. MOUDROSTI SVĚTSKÉ LARVA ODKRYTA. Tu Šalomoun, kterýž až potud dívaje se tiše seděl, déle se již držeti nemoha, hlasem velikým volati začal: "Marnost nad marnostmi, a všecko marnost! Tak-liž co křivého jest, zpřímí se nemůž? Nelze-liž ani nedostatků sčísti?" A postav, i zástup jeho veškeren, s hřmotem velikým, ubírá se přímo k trůnu královny (aniž tomu buď ta vzteklá Pošta, aneb drabanti z obou stran překaziti co mohli, protože křikem a bleskem jeho zaraženi byli, jako i sama s raddami svými královna). On tedy vztáhna ruku, sejme z obličej jejího zastření, kteréž ač se prvé cosi drahého a stkvoucího zdálo, nenašlo se však býti než pavučinou. A aj, tvář její se ukázala bledá, však odutá, červenosti sic něco na lících, však líčené (což se odlupováním po místech znamenalo) mající; ruce tolikéž prašivé spatřiny a všecko tělo nemilé, i dýchání její smrduté. Čehož sem já se zděsil i všickni přítomní, že jsme jako strnutí stáli.

I JEJÍM RADDÁM. Šalomoun pak obrátiv se k raddám domnělé té královny, zodjímal i jim larvy a řekl: "Vidím, že na místě Spravedlnosti Nespravedlnost panuje a na místě Svattosti Ohavnost. Bedlivost vaše jest Podhlidavost, Opatrnost vaše Chytrost, Přívětivost vaše Pochlebenství, Pravda vaše Tvárnost jen, Horlivost vaše Vzteklost, Udatnost vaše Opovážlivost, Milost vaše Bůjnost, Pracovitost vaše Otrocství, Důvtipnost vaše Domnínka, Nábožnost vaše Pokrytství etc. ECCL. 12. 14. Vy-liž na místě Boha Všemohoucího svět řídití máte? Přivedeť Bůh na soud všeliký skutek a každou věc tajnou, buďto dobrou nebo zlou. Já pak půjdu a hlásati všemu světu budu, aby se svoditi a mámiti nedali."

ŠALOMOUN MARNOSTI SVĚTA PO VŠEM SVĚTĚ ROZHLAŠUJE. A obrátiv se šel s hněvem a zástupové jeho za nim; a když po ulicích "Marnost nad marnostmi a všecko marnost" volati začal, sbíhali se odevšad národové, a lidé, a jazykové, i králové a královny z končin dalekých: a on dštil výmluvností a vyučoval je. Nebo slova jeho byla podobná ostnům a hřebíkům vbitým etc.

RADA PROTI NĚMU, ABY PŘELŠTĚN BYL. Já pak nešel za nim, ale s svými vůdci, zděšenými ještě, tu na palácu státi sem zůstal, a co tu dále dalo, spatřil: jmenovitě že královna, z omračení toho se proberuc, s raddami svými, co je dělat, raditi se začala. Kdež Horlivost, Opravdovost a Udatnost raditi chtěly, aby všecka moc sebrána a za ním poslána byla, aby jat byl. Opatrnost naproti tomu radila, že se mocí nic nespraví, poněvadž nejen sám on mocný také jest, ale i všeho teměř světa potah již po sobě má (jakož vracující se jedna za druhou pošty o tom, co se tam děje, oznamovaly): než aby poslána za ním byla Přívětivost s Ulisností, a ty aby k sobě z hradu Fortůny Rozkoš přivezmouc po něm šly, a kdekoli jest, ochalebně se k němu vinuly, krásu, slávu, líbost království tohoto ukazující a schvalující; snad že tak uloven bude, jiné cesty že ona neví naprosto žádné. I schválena ta rada, a aby ty tři hned šly, poručeno.

Vysvětlivky k textu:

Eccl., 1, 2, 15, v. motto knihy;

Pošta, drabanti, v XXX. 3, 8;

bleskem, skvělostí;

Podhlídavost, Podezíravost, Nedůvěra;

potah, přívrženstvo;

ochalebně, úlisně.

KAPITOLA XXXIV.

ŠALOMOUN OKLAMÁN A SVEDEN

ŠALOMOUN DŠTÍ MOUDROSTÍ. Já vida to, prosím vůdců svých, že bych také rád na to, co tam bude, se podíval. Všudybud povolil hned a šel; tlumočník také. I přijdeme a najdeme Šalomouna s houfy jeho v ulici Učených, an s podivením všech vypravuje o přirození stromů, počna od cedru, kterýž jest na Libánu, až do mchu, kterýž roste na zdi; též o hovadech a ptácích a zeměplazích a rybách; a o podstatě světa a moci živlů, a o spořádání hvězd, a o přemýšlování lidském etc. I přicházeli ze všech národů poslouchati moudrosti jeho. Tím zveleben byv nadmíru, počal se sám sobě zalibovati: zvláště když Přívětivost a Ulisnost, přitočice se opatrně, před obličejem všech lidí chvály jeho vyvyšovati začaly.

VYMÝŠLÍ UMĚNÍ ŘEMESLNÁ. Odkudž on zdvihna se, šel jiných světa stran prohlédati: a vkročiv do stavu řemeslníků, dívati se a kochati začal v rozličném umění jejich, i sám jim vysokým vtípem svým neobyčejné věci vymýšleje, k strojení umělému zahrad a štěpnic a rybníků a k stavení domů a měst a vzdělávání všelikých rozkoší synů lidských přináležející.

V STAVU MANŽELSKÉM SE ZAPLETL. Až pak, když do ulice Manželské vcházel, tu jemu Rozkoš Istivá všecky nejkrásnější mladice, co nejspokorněji ustrojené s muzikou všelijakou libě znějící, vstříc vedla a skrze některé výtečnější slavně vítati dala, jej světlem lidského pokolení, korunou národu izraelského, ozdobou světa nazývající: a že jakož stavu učených a tolikéž stavu řemeslníků od přítomnosti záře jeho rozumnosti a osvětlení nemálo přibylo, tak že i stav manželský od přítomnosti jeho slávy zvelebení čeká. Šalomoun, poděkování uctivé učině, ohlásil se, že stav ten příučastněním se k němu poctiti sobě umínil: protož vybrav sobě z celého mladíc zástupu, co se mu nejpodobnějšího zdálo, zvážiti se s ní a ukovati dal (dcerou faraonovou ji jmenovali), a tu při sobě maje, její milostí jat jsa, více vzhledání na ní a zabývek než moudrosti své hleděl. Nýbrž (čehož bych se byl nikoli nenadál) po houfu plésajících mladíc oči pouštěje (když mu jich Istivá Rozkoš vždy víc a víc na oči vodila), jímán jsa krásou a spanilostí jedné za druhou, co se jen výtečného namanulo, žádné již ani sobě odvážiti nedav, k sobě povolával: takže jich v krátké chvíli sedm set s sebou spatřil a mimo to tři sta svobodných okolo sebe měl; za slávu sobě, aby i v té věci všecky, kteříž před nim byli i po něm budou, převýšil, pokládaje. A tuť již nic viděti nebylo než laškování rozličná: nad čímž vlastní jeho lidé trouditi se a vzdychati počali.

V STAVU PAK NÁBOŽNÍKŮ DOKONCE KLESL. On pak přežda ulici tu, ubíral se s houfem svým dále, a vstoupiv do ulice Nábožníků, kam jej to spřipínané nešťastné tovaryšstvo táhlo, tam se vtáhnouti dal mezi zvířata a zeměplazy, draky a žížaly jedovaté, a s těmi sobě smutnou kratochvíl začal.

Vysvětlivky k textu:

počna od cedru...až do mchu, citát z 3. Král(ovské knihy) 4, 33;

zveleben, polichocen;

nejpodobnějšího, nejkrásnějšího;

dcerou faraonovou, 3. Král. 3, 1;

zabývek, zábav;

sedm set žen atd., 3. Král. 11, 3;

On pak přejda..., 3. Král. 11, 4: "ženy jeho naklonily srdce jeho k bohům cizím".

KAPITOLA XXXV.

ŠALOMOUNOVO TOVARYŠTVO ROZPLÁŠENO, JÍMÁNO, SMRTMI OHAVNÝMI SPROVÁZÍNO

ŠALOMOUNOVI TOVARYŠÍ HORLÍ. Tak zmámeného vidouce, kteříž v komonstvu jeho nejřednějši byli, Mojžíš, Eliáš, Izaiáš, Jeremiáš, horliti náramně počali, před nebem a zemí, že se ohavností těch účastny učiniti nechtí, protestující, nýbrž celého zástupu, aby se marnosti a bláznovství vzdálili, napomínající. Že pak ne jedni za příkladem Šalomounovým předce postupovali, oni tím více se horlením rozněčující, tím zůřivěji hřímali: zvláště Izaiáš, Jeremiáš, Báruch, Štěpán, Pavel etc. Mojžíš nad to svým meče připasovati, Eliáš ohni z nebe zstupovati, Ezechiáš všecky ty maňasy troskotati poroučel etc.

NA ULISNÉ NÁMLUVY NEDBAJÍCE. To vidouce, které k svedení Šalomouna vyslány byly, Přívětivost, Ulisnost a Rozkoš, přivezmouce i filozofy, Mammona etc., obracely se k těmto, aby se pamatovali a mírněji sobě počínali, radíc: že poněvadž nejmoudřejší ze všech, Šalomoun, rozum svůj poddal a řádům světa, jak to tu každý vidí, obvyká, proč oni vytrhovati se a přes to mudrovati mají? Ale tu žádného slyšení nebylo; čím víc, že Šalomounův příklad mnohé svozuje a mámí, znamenali, tím více horlili, běhali, volali, řvali: kteráž věc veliké přinesla zbouření.

VEŘEJNOST PROTI NIM VYZDVIŽENA. Nebo královna od svých avizována jsuc, rozeslanými patenty veřejnost všudy vyzdvíhla, a ochránce těla svého, Moc, za jenerála zřídívši, buřiče ty jímáti a všechněm na odivu trestati poručila. I troubeno lermo, a sbíhalo se množství k boji hotových, nejen z stavů žoldněřů, ale i z vrchností, úředníků, rychtářů, soudců, řemeslníků, filozofů, mediků, juristů i samých kněží, nýbrž i žen v přerozličném kroji a zbroji (nebo pravili, že proti takovým veřejným světa buřičům veřejně sobě všickni, kdo pro mladost neb pro starost muž, pomáhati mají). Já vida valící se vojska, ptám se vůdců svých: "Co pak to bude?" Tlumočník: "Nyní ty zviš," dí, "jak bývá těm, kteříž mudrováním svým roty a bouře v světě začínají."

BITVA, JÍMÁNÍ, MORDOVÁNÍ, PÁLENÍ A JINÉ MUKY. Vtom onino oboříc se na jednoho, druhého, třetího, desátého, bijí, sekají, porážejí, šlapají, jímají, váží, do vězení vedou, jak cí při kom vzteklost měla: nad čímž mi div lítostí srdce nepuklo. Avšak sem, ukrutnosti té se lekaje, cknouti nesměl, všecken se třesa. I uzřím, že někteří z těch jatých a ubitých ruce spínají, odprošující činů svých, jiní, čím více s nimi zacházino, tím více na svém stáli. Protož někteří tu hned před očima mýma do ohně metáni, jiní do vody házíni, jiní věšeni, stínáni, na kříž rozbíjeni, kléštěmi trháni, řezáni, bodeni, sekáni, pečení na roštích. Aníž všeho vyčísti mohu, jak ukrutné smrti jim činěny: nad čímž plésali a výskali zástupové světa.

Vysvětlivky k textu:

Izaiáš, Jeremiáš, proroci, autoři starozákonních knih;

Báruch, druh Jeremiášův;

Mojžíš: "Připlaš každý meč svůj k boku svému", 2. Mojž. 32, 27;

Eliáš: "Vtom spadl oheň Hospodinův (na prosbu Eliášovu)", 3. Král. 18, 38;

Ezechiáš, "stroskotal obrazy a háje posekal", 4. Král., 18;

maňasy, modly;

troskotati, rozbíjeti;

veřejnost vyzdvíhla, obecnou hotovost nařídila;

lermo, poplach;

roty, sročení;

cknouti, špetnouti;

více zacházíno, hůře nakládáno;

vyčísti, vypočítati.

KAPITOLA XXXVI.

POUTNÍK Z SVĚTA UTĚCI CHCE

POUTNÍK UTÍKÁ Z SVĚTA. Já ani se na to dívati, ani bolesti srdce déle snášeti nemoha, prchl sem, na poušť někam aneb raději, kdyby možné bylo, z světa ven uteci chtěje. Ale vůdcové moji, po mně se pustivše, dostihli mne, a kam to chci, se tázali. Já mlčením odbyti chtěje, neodpovídal sem nic. Ale když se nezbedně, pustiti mne nechtíce, dobývali, řekl sem: "Již vidím, že v světě lépe nebude! Jižť jest po mé naději veta! Běda mně!" Oni: "A ještě sobě neusmyslíš, ani tyto teď příklady, nač takoví přicházejí, vida?" Já: "Tisíckrát umřítí volím, nežli tu býti, kdež se tak děje, a dívati se na nepravost, faleš, lež, svod, ukrutnost. Protož již mi smrt žádostivější jest nežli život: jdu, abych se podíval, jaký los jest mrtvých, kteréž vynášeti vidím."

MÁMIL SE ZTRATIL. Všudybud povolil hned, pravě, že i tomu se podívati a vyrozuměti dobré jest; druhý neradil, nýbrž bránil tuze. Jehož já nedbaje, potrl sem se a šel předce, a on zustana opustil mne.

POUTNÍK SE NA UMÍRAJÍCÍ A UMLRÉ DÍVÁ. Obhlédaje se pak, hledím ještě na způsob umírajících, jichž všudy vůkol dosti bylo: a vidím žalostnou věc, jak jmenovitě každý s hrůzou, naříkáním, strachem a třesením duši pouští, nevěda, co se s ním stane a z světa kam se octne. Čehož já ač sem se lekal, však vždy něčemu víc vyrozuměti chtěje, krácel sem mezi řady már, jda až k krajům světa a světla; odkudž když jiní, oči zavrouc, slepě tak mrtvé své vyhazovali, já brylle mámení již odvrha a oči sobě protra, a jak sem nejdál mohl, tam ven se vychýle, nahlédnu a spatřím strašlivých temností mrákotu, jíž se rozumem lidským ani dna ani konce najíti nemůže, a v nich nic než červy, žáby, hady, štíry, hnis a smrad, a puch síry a smoly, tělo i duši zarážející, summou hrůza nevypravitedlná. PROPAST ZA SVĚTEM BEZEDNÁ.

POUTNÍK STRACHEM SE PROPADÁ. Od níž strnuly všecky vnitřnosti mé a všecko tělo mé drkotalo, a zděšen byv, mdlobou sem na zem padl a tak žalostivě zvolal: "Ach přemízerní, bídní, nešťastní lidé! Toto-liž jest vaše poslední sláva! Toto-liž tolik nádherných vašich činů závěrek! Toto-li cíl vašich, jimiž se nadýmáte, umění a rozličné moudrosti! Toto-li po tak mnoha nesčíslných pracech a kvaltováních žádaný ten pokoj a odpočinutí! Toto-li ta, kterouž sobě vždycky slibujete, nesmrtdlnost! Ach, kéž sem se nikdy nenarodil! Kéž sem nikdy skrze bránu života neprošel, jestliže po všech světa marnostech nic než temnostem a hrůzám těmto za podíl býti mám! Ach Bože, Bože, Bože; Bože, jestliže jaký Bůh jsi, smiluj se nade mnou bídným!"

Vysvětlivky k textu:

odbyti, vyříditi;

nezbedně, neodbytně;

ještě sobě neusmyslíš, ještě nedostaneš rozum;

volím, raději chci;

potrhl sem se, hnul sem se;

nevypravitedlná, nevýslovná.

KAPITOLA XXXVII.

POUTNÍK DOMU TREFIL

PRVNÍ OBRÁCENÍ JEST DÍLO BOŽÍ. To když já mluviti přestanu, všecken se ještě hrůzou třesa, uslyším za sebou temný hlas řkocí: "Navrať se!" I přizdvihnu hlavy a hledím, kdo to volá, a kam se vrátiti velí: ale nevidím nic, ani vůdce svého Všežvěda. Nebo i ten mne již byl opustil.

V tom, aj, znovu hlas zavzní: "Navrať se!" Já nevěda, kam se navrátiti, ani kudy z té mrákoty vyjít, truchliti začnu; a aj, hlas po třetí volá: "Navrať se, odkuds vyšel, do domu srdce svého, a zavři po sobě dvěře."

DRUHÉ NAŠÍ TAKÉ SNAŽNOSTI VYHLEDÁVÁ. Kteréž rady já, jak sem rozuměl, tak sem poslechl, a že sem Boha radícího poslechl, přešťastně sem učinil: ale i to již dar jeho byl. Sebera tedy, jak sem mohl, myšlení svá, a uzavíraje oči, uši, usta, chřípě a všechny zevnitřní průduchy, vstoupil sem vnitř do srdce svého: a aj, bylo tam tma. Ale když se, očima mhouraje, trošku poobhlédnu, spatřím skrovnické, skulinami se vpouštějící světlo a uhlédám na vrchu v klenutí svého toho pokojíčka okno jakési veliké, okrouhlé, sklenné, ale zašpiněné a zamazané čímsi tak hrubě, že žádného skrze ně světla nešlo.

VYPSÁNÍ POKAŽENÉHO PŘIROZENÍ. Takž při tmavém tom skrovném světle sem tam se ohlédaje, uzřím po stěnách obrázky jakési, pěkného někdy díla, jakž se zdálo, než barev zašlých a s utínanými nebo ulamovanými některými oudy. K nímž blíže přistoupě, znamenám nápisy: Opatrnost, Pokora, Spravedlnost, Čistota, Středmost etc. Uprostřed pak pokoje rozházené spatřím žebříky jakési polámané a ztroskotané; též poštipané a rozmetané škřipce a provazy; item veliká, ale s vyškubaným peřím křídla. Naposledy kola hodinná s ulámanými aneb zkřivenými válci, zoubky, sloupci, vše sem a tam rozházené.

LIDSKÝM UMĚNÍM NAPRAVITI SE NEMOHOUCÍHO. I divím se, co to za přípravy, a jak to a od koho porušeno býti muselo: a jak by se to zase spraviti mohlo. Ale na to mysle a hledě, nic sem vymysliti nemohl: než naděje mi se dělala, žeť mi se ten, který mne zavoláním svým tam uvedl, kdo pak koli ten jest, ještě ozve a mne při dalších věcech zpraví. Nebo mi se to, čehož sem tu začátek viděl, líbiti začalo: jakož proto, že pokojík ten ne tak jako prvé místa, po nichž sem v světě chodil, smrděl; tak i proto, že sem tu žádného šustu a chřestu, vřesku a třesku, nepokoje a kolotání, táhání a násilí (čehož v světě všudy plno) nespatri, ale vše ticho.

Vysvětlivky k textu:

přirození, vrozené povahy;
přípravy, nářadí;
zpraví, dá poučení.

KAPITOLA XXXVIII.

KRISTA ZA HOSTĚ DOSTAL

OSVÍCENÍ NÁŠE Z HŮRY JDE. O tom já sám s sebou přemýšluji, a co dál bude, čekám. A aj, zvrchu zastkví se světlo jasné, k němuž já očí pozdvihna, spatřím vrchní to okno plné blesku, v kterémž, aj, blesku spouští se ke mně dolů jakýsi, postavou sic podobný nám lidem, ale jasností právě Bůh. Jehož obličej, ačkoli se náramně stkvěl, očím však lidským snesitedlný byl; aniž z něho hrůza šla, ale líbost jakási, již sem podobného v světě nikdež neznamenal. Ten tedy, sama vlidnost, sama ochotnost, těmito nejprv ke mně přemilými slovy promluvil:

KDEŽ VŠEHO SVĚTLA A POTĚŠENÍ STUDNICE. "Vítej, vítej, můj synu a bratře milý!" A to pověděv, objal mne přívětivě a políbil. Z něhož mne přepochotná jakási vůně projala a nevypravitedlnou radostí tak sem projat, že slzy tekly z očí mých; aniž sem na to takové nenadálé přivítání co věděl odpovědít, kromě že sem z hluboka vzdechna, pokornýma na něj očima vzhlédl. Kterýž radostí mne zděšeného vida, takto ke mně dále promluvil: "Kdežs pak byl, synu můj? Kdes byl tak dlouho? Kudys chodil? Čehos v světě hledal? Potěšení? I kdežs ho hledati měl než v Bohu? a kde Boha než v chrámě jeho? a který chrám Boha živého, než chrám živý, kterýž on sobě sám připravil, srdce tvé vlastní? Díval sem se, synu můj, kdyžs bloudil: ale již sem se déle dívati nechtěl, přivedl sem tě k sobě, tebe do tebe uveda. Nebo tu sem sobě zvolil palác k bydlení svému: chceš-li tu bydliti se mnou, najdeš tu, čehožs v světě nadarmo hledal, pokoj, utěšení, slávu a sytost všeho. Toť slibuji, synu můj, zklamán nebudeš jako tamto."

ODDÁNÍ SE PÁNU JEŽÍŠI CELÉ. Já ty řeči slyše, a že to můj Spasitel Ježíš Kristus, o němž sem i prvé v světě povrchně něco slychal, jest, srozuměv, ne jako v světě s bázni a pochybováním, ale s plným potěšením a celou důvěrností ruce sepna a jemu podávaje, řekl sem: "Teď jsem, Pane můj Ježíši! Vezmi mne sobě, tvůj chci býti a zůstávati na věky. Mluv služebníku svému a dej, ať poslouchám; pověz, co chceš, a dej, ať oblibuji; vzlož, coť se líbí, a dej, ať nesu; obrať mne, k čemu chceš, a dej, ať stačuji; poruč, co chceš, a co poroučíš, dej: necht' sem já ničímž, aby ty sám všecko byl."

Vysvětlivky k textu:

právě, pravdivě, vskutku;
přepochotná, přelibá;
projala, prostoupila;
vzlož, vlož.

KAPITOLA XXXIX.

NÁMLUVA JEJICH SPOLEČNÁ

I BLOUZENÍ NÁŠE MOUDROST BOŽÍ ŘÍDÍ. "Přijímám to, synu můj, od tebe," řekl on. "Stůjž v tom, buď, slůj a zustávej můj vlastní. Můj's sice byl a jsi od věčnosti: ale's toho prv nevěděl. Já sem pro tebe potěšení to, k němuž tě nyní uvedu, dávno již strojil; ale's ty tomu nerozuměl. Vedl sem tě cestami divnými, skrze okolí a zápolí, k sobě: čehož's ty neznal, a co já, ředitel všech vyvolených svých, tím obmýšlím, nevěděl's; nýbrž ani díla mého při sobě's neznamenal. Ale bylť sem s tebou všudy, a proto sem tě poněkud skrze ty okliky vodil, abych tě naposledy tím hlouběji k sobě uvedl. Ničemu tě svět, ničemu vůdcové tvoji, ničemu Šalamoun naučiti; ničím také zbohatiti, ničím nasytiti, ničím žádostí srdce tvého spokojiti nemohli: nebo to v nich složeno nebylo, čeho's hledal. Ale já tě naučím všemu, já zbohatím, já nasytím."

USILOVÁNÍ SVĚTSKÁ VŠECKA PŘENĚSTI NA BOHA. "Tohoto toliko od tebe žádám, coskoli v světě viděl, a jakákoli lidská při věcech zemských usilování spatřil, na mne aby to všecko přenesl a obrátil: to buď, dokud jsi živ, tvá práce a zaměstknání; a čehož tamto lidé hledají a nenacházejí, toho já tobě dosti dám, pokoje a radosti."

S JEDINKÝM KRISTEM, VĚČNÝM CHOTĚM, SE SPOJITI. "Viděls v manželském stavu, jak, kteří se sobě oblíbí, všecko opouštějí, aby svoji byli: učíň ty také tak, opusť všecko, i sebe samého, a odevzdej se mně plně a budeš můj, a dobřeť bude. Dokud toho neučiníš, k žádnému mysli upokojení nepřijdeš, slibujiť. Nebo v světě všecko se mění, čehokoli se myslí a kocháním držeti chtějí budeš, kromě mne, všecko tě jen sebou tak i jinak zaměstknávati a nepokojiti bude: a naposledy tě opustí, a kochání, kteréžs sobě v něm strojil, obrátíť se v žalost. Protož věrně radím, synu můj, pusť ode všeho a chop se mne, buď můj a já tvůj! Zavřeme se zde v schraně této spolu a pocítíš opravdovějších rozkoší, než se v tělesném manželství najíti mohou. Mně se jen líbiti, mne za rádce, vůdce, svědka, tovaryše a společníka všech svých věcí míti hled'; a kdykoli ke mně mluvíš, říkej: Já toliko a ty, Pane můj; o třetího někoho starati se tobě není potřebí. Mne se jen drž, na mne hled', se mnou mile rozmlouvej, mne objímej, mne líbej: a ode mne všeho toho zase čekej."

SAMÉHO KRISTA ZA SVŮJ ZISK MÍTI. "Viděls v druhém stavu, jakými se neskonalými pracemi lidé, zisku hledající, zanášejí, jakých fortelů chytají, jakých nebezpečností odvažují. Ty kvaltování ta všecka za marnost měj, věda, že jednoho toliko potřebí jest, přízně Boží. A protož ty jediného povolání, kteréžť sem svěřil, ostříhaje, věrně, upřímě, tiše práci svou ved', konec a cíl všeho mně poroučeje."

SAMÉHO KRISTA ZNÁTI SE UČITI. "Mezi učenými viděls, jak oni všecko vystíhati se snažují; tobě vrch umění buď, mne v skutcích svých zpytovati, jak já tebe a všecko divně řídím: tu materie k speculování více než oni tamto najdeš a s nevypravitedlnou oblectací. Místo všech biblioték, kteréž čísti neskonalá práce, užitek malý, často škoda, vzdýcky ustání a

tesknost, tuto knížku tobě dávám, v níž všechny artes složené najdeš. BIBLÍ. Tu Grammatika tvá bude slov mých považování; Dialektika víra k nim; Retorika modlitby a vzdychání; Physica skutků mých rozjímání; Methaphysica ve mně a věcích věčných se kochání; Mathematica dobrodiní mých a naproti tomu nevděčností světa počítání, vážení a měření; Ethica tvá bude láska má, kteráž tobě všech tvých ke mně i bližnímu činů regule dávati bude. Všeho pak toho umění, ne aby vidín byl, než aby tudy ke mně se blížil, hledati budeš. A ve všem tom čím sprostnější, tím umělejší budeš. Nebo sprostným srdcím mé světlo se rozněcuje."

SAMÉHO KRISTA ZA NEJLEPŠÍHO LÉKAŘE POZNÁVATI. "Viděls mezi lékaři vyhledávání rozličných prostředků k obhajování a prodlužování života. Ale ty k čemu by se, jak dlouho živ býti máš, fresoval? Zdaž to v moci tvé jest? Nevyšels na svět, kdys chtěl, nepůjdeš také z něho, kdy chtíti budeš, ale má to řídí prozřetelnost. Protož ty hled', aby dobře živ byl, a já hleděti budu, pokud živ býti máš. Živ bud' sprostně a upřímě k mé vůli, a já tobě k vůli budu lékařem tvým; nýbrž já budu životem tvým a dlouhověkostí dnů tvých. Sic beze mne i lékařství jedem jest; když já poručím, i jed lékařstvím býti musí. Protož jen mně život svůj a zdraví své poruč, sám o to naprosto pokoj maje."

A ZA RÁDCE, VŮDCE, OBHÁJCE SVÉHO. "V jurisprudenci's divné a nesnadné lidské pletky spatřil, jak se o své věci rozličně táhati učí. Při tobě toto práv umění bud', aby ani cizího, ani svého žádnému nezáviděl; co kdo má, toho mu nechával, co kdo tvého potřebuje, toho mu nebránil; komus čím povinen, oddával, komu i nad povinnost čím prospěti můžeš, k tomu se povinného znal; pro pokoj všeho, i sám sebe, ustupoval; bere-liť kdo sukni, i plášť mu přidal; bije-li v líce, i druhého mu nastavil. To jsou práva má, jichž budeš-li šetřiti, pokoj obhájíš."

NÁBOŽENSTVÍ KRISTOVO JAKÉ. "Dívals se v světě, jaké lidé při provozování náboženství ceremonie a hádky tropí. Tvé náboženství bud' v tichosti mně sloužiti a ceremoniemi se nevázati: nebo já tě jimi neváži. A když mi tak, jakž tě naučím, v duchu a pravdě sloužiti budeš, s žádným se již dále o to, by tě pak i pokrytcem, kacířem a címkoli jmenovali, nevaď: ale jen předce tiše mne a služby mé hled'."

A JAKÁ SPRÁVA V KRÁLOVSTVÍ JEHO. "Mezi vrchnostmi a správci lidských společností poznals, jak se lidé rádi na přední místa a k zpravování jiných trou. Ale ty, synu můj, dokud jsi živ, nižšího místa vždycky hled' a poslouchati raději než rozkazovati sobě vinšuj. I snadnější zajisté, i bezpečnější, i pohodlnější jest za jiným státi, ne na špici. Pakli vždy spravovati a rozkazovati chceš, spravuj sám sebe, dušit' a tělo místo království odevzdávám: kolik v něm oudů a v duši rozličných hnutí, tolik poddaných míti budeš, kteréž spravovati hled', aby dobře bylo. A bude-li se mé prozřetelnosti něco mimo to víc tobě poručiti líbiti, jdi poslušně a konej pilně: ne pro choutku svou, než pro mé zavolání."

A JAKÉ VÁLKY. "V stavu válečníků spatřils, jak se tam v hubení a plénění vlastního pokolení hrdinství zakládá. Ale já tobě jiné nepřátely, na nichž od této chvíle rekovství dokazovati hled', vyhlašuji: d'ábla, svět a vlastního těla tvého žádosti. Těm se braň, a jak

můžeš, onyno dvoje od sebe odháněj, poslední pak bij a morduj: a když to udatně konati budeš, dojdeš koruny slavnější, než ji ten svět má, slibujit' v jistotě."

V SAMÉM KRISTU VŠEHO DOSTATEK. "Viděls také, čeho lidé na hradě toho domnělého štěstí hledají a v čem se pýskají: v zboží, rozkošech a slávě. Ale ty těch věcí nedbej: nedávají ony pokoje, než nepokoj, a jsou cesta k zámutkům. O množství zboží proč by stál? k čemu by ho žádal? Život málem stojí a má věc jest každého, kdož mi slouží, opatrovati. Protož ty hled' vnitřní sobě poklady, osvícení a pobožnost, shromažďovati, a já tobě jiné všechno přidám, nebe i země právem dědičným tobě přináležeti budou, tím buď jist. Aniž tě o to jako onyno hnísti a tlačiti bude, ale obveselovati nevymluvně."

I DRUŽINY PŘEMILÉ. "Lidé v světě rádi hledají tovaryšstva. Ty se hluku šetř a samostatnost miluj. Tovyšstvo není než pomoc aneb k hříchům, aneb k nějakým zbytečnostem, aneb aspoň k zahálce a maření času. Však sám nejsi, neboj se, by i sám byl: já jsem s tebou a anjelů mých zástupové, s námi rozprávěti můžeš. Pakli by časem i viditedlného tovaryšstva předce žádostiv byl, těch, kteříž by téhož ducha byli, hled', aby vaše tovaryšení společně v Bohu se tvrzení bylo."

I ROZKOŠÍ. "Onino v hojném kvasu, jídle, pití, smíchu radost zakládají. Tobě milo buď se mnou a pro mne, když toho potřebí, lačněti, žízni, plakati, rány a všechno trpěti. Pakliť pohodlných věcí podám, také se (ne pro ně však, než pro mne a ve mně) veseliti můžeš."

I SLÁVY. "Onino jak po slávě a cti dychtí, spatřils: ty pověsti lidské nedbej; mluví-li o tobě dobře či zle lidé, nic tobě na tom nezáleží, jestliže já s tebou spokojen jsem. Když víš, že se mně líbíš, o zalíbení se lidem nestoj: jejichž přízeň i nestálá, i neplná, i převrácená jest; často milují, což nenávisťi hodné, a co hodné milování, nenávidí. Aniž se kdy všechněm zachovati lze: jednomu se chtěje zlíbiti, jiným se zošklivíš. Všech tedy tak nechaje a mne samého hledě, nejlépe učiniš: my když spolu v srozumění budem, nic tobě, jako ani mně, jazyk lidský nepřidá, neujme. Mnohým znám býti nehledej, synu můj! Slovoútnost tvá buď nízkým býti, aby třeba svět, by možné bylo, o tobě nevěděl; to nejlép a nejbezpečněji. Anjelé mezi tím moji o tobě věděti a rozmlouvati, tobě na službu hleděti, tvé činy na zemi i na nebi, když toho potřeba bude, ohlašovati budou, tím jist buď. Ovšem pak, když čas napravení všech věcí přijde, k slávě nevypravitedlné všickni, kdož ste se mně oddali, před anjely i vším světem přivedeni budete: proti kteréž slávě všechna toho světa méně jest než stín."

TU VRCH VŠEHO. "A protož, synu můj, summovně ještě pravím: máš-li zboží, umění, krásu, vtip, přízeň lidskou, a cokoli se zdárného v světě jmenuje, nic se tím nepozdvihuj; nemáš-li, nedbej o to; ale nechaje všech těch věcí, buď že při tobě neb při jiných jsou, tak jak jsou, vně, sám zde uvnitřku se mnou obírání své měj. A tak obnaže se ze všech tvorů, i na sebe samého také se odečta a odřekna, najdeš mne a ve mně plnost pokoje, toť připovídám."

ODEVZDATI SE KRISTU CELE, VĚC NEJBLAHOSLAVENĚJŠÍ. I řekl sem: "Hospodine, Bože můj, porozumívám, že ty sám všechno jsi, kdo tebe má, všeho světa snadně ozeleti můž, protože v tobě má víc, než žádati umí. Bloudil sem, již tomu rozumím, v světě se toulaje a

odpočinutí v věcech stvořených hledaje. Ale jižť sobě žádného kromě tebe kochání od této hodiny nevinšuji, tobě se hned teď nyní cele oddávám: jen ty mne sám posilni, abych od tebe zase k věcem stvořeným neodpadl, nesmyslnosti té, již svět pln jest, znovu se dopouštěje. Milost Tvá ostříhejž mne, na tuť se spouštím."

Vysvětlivky k textu:

Námluva, vzájemné jednání, domluva;
skrze okolí a zápolí, oklikami;
poněkud, po nějakou dobu;
schráně, útočišti, asylu;
vystíhati, vyzpytovat;
oblectací, požitkem;
artes, umění;
považování, rozvažování;
fresoval, kormoutil, trápil;
vždy, přece;
se pyskají, přehrabují;
nevymluvně, nevýslovně;
ta se hluku šetř, vyhýbej se společnosti;
tvrzení, utvrzování;
pohodlných, užitečných;
obnaže se ze všech tvorů, zbaviv se všeho stvořeného;
odečta se, odřeknuv se;
spouštím se, spoléhám se.

KAPITOLA XL.

POUTNÍK JAK PROMĚNĚN

VYPSÁNÍ NOVÉHO RODU. To když já mluvím, počne mi se větší ještě světlo dělati, a spatřím obrázky ty, kteréž sem prv ošoustané a oblámané viděl, celé již a patrné a krásné, nýbrž hýbati se tu před očima máma začínající. Tolikéž ta rozmetaná polámaná kola v jedno se spojila, a z nich ušlechtilý jakýsi nástroj jako hodiny, běh světa a divnou Boží správu vyobrazující, se udělal. Spravili se i ti žebříkové a zhůru k oknu tomu, kterýmž se nebeské světlo vpouštělo, postavili, takže se tam, jakž sem porozuměl, vyhlédati mohlo. Křídla pak, kteráž sem prv s vyškubaným peřím viděl, dostala nového velikého peří, kteráž vzav ten, kterýž se mnou mluvil, Pán můj, připjal je ke mně a řekl: "Synu, já na dvou místech bydlím; na nebi v slávě své a na zemi v srdci skroušeném. A ty od toho času, chci, aby také dvoje obydlí měl: jedno zde doma, kdež sem i já s tebou býti připověděl; druhé u mne v nebi, kamž aby se vznášeti mohl, křídla tato (jenž jsou žádost věcí věčných a modlitby) tobě přidávám; budeš moci, kdy budeš chtíti, ke mně se proletnouti, a tak ty se mnou a já s tebou rozkoše míti."

Vysvětlivky k textu:

ošoustané, odřené.

KAPITOLA XLI.

POUTNÍK DO NEVIDITELNÉ CÍRKVE ODKÁZÁN

"Mezitím pro utvrzení tebe v tom a pro skutečné vyrozumění potěšení tomu, k němuž sem tě nyní povolal, odsílám tě mezi jiné služebníky své, kteří prve již svět opustivše, mně se oddali, aby způsob jejich spatřil." "I kdež bydlí, Pane můj!" řekl sem, "kde jich hledati budu?" Odpověděl: "V světě mezi jinými rouztroušeni bydlí, ale jich svět nezná." NOVÁ UZDA A BRYLLE. "Ty pak aby je poznal, a při tom, poněvadž v světě ještě, dokud tě odtud nevezmu, budeš, aby před šalbami jeho bezpečen byl, místo bryllí a uzdy, v níž's prve byl pojat, já na tebe teď své jho (jenž jest poslušenství mé) vzkládám, aby žádného na potom kromě mne nenásledoval. A přidávám tyto perspicille, skrze něž i marnosti světa, ač budeš-li na ně hleděti chtíti, lépe ještě znamenati, i potěšení vyvolených mých spatřovati moci budeš." (Těch pak perspicillí okolek zevnitřní byl Slovo Boží, sklo vnitřní Duch svatý.) "Jdiž již," řekl, "a jdi na to místo, jehož's prve pomínil, a spatříš věci takové, jakýchž by sic tehdež bez těchto pomoci nebyl spatřil."

PRAVDIVÍ KŘESŤANÉ MEZI DOMNĚLÝMI; A ČÍM SE DĚLÍ. Já vzpomenu, kde se to bylo chytilo, vstanu, jdu žádostivě a s chvátáním, takže, ač hluk světa vůkol mne byl, však sem ho již ani nepozoroval. I vejdu do chrámu, kterýž Křesťanství sloupl, a uhlédaje v nejvnitřnější jeho straně, jenž jest kůr, oponu aneb zastření, jdu tam přímo, nic na ty hádajících se po stranách sekty nehledě. Kdež sem nejprve a příhodně, co to za kout jest, vyrozuměl, jmenovitě že Praxis Christianismi, t. Pravda Křesťanství, slove. Jehož obestření dvoje bylo: zevnitřní, kteréž se po vrchu spatřiti mohlo, bylo tmavé barvy a sloulo Contemptus Mundi, Pohrdnutí světem; druhé vnitřnější bylo stkvělé, Amor Christi, Milování Krista: tím dvojím, viděl sem, že se to ohražuje a od jiných dělí; ale vnitřního po vrchu viděti nebylo. Za to zastření kdokoli vešel, byl hned jinakší než jiní lidé: plný blahoslavenství, radosti a pokoje.

PRAVDIVÝCH KŘESŤANŮ MÁLO A PROČ. Já pak zevnitř ještě stoje a hledě, divnou a užasnutí hodnou věc sem spatřil, že mnoho tisíc lidí okolo tohoto stánku vždycky chodí, a však do něho nevcházejí; nevidí-li ho, či zprosta nedbají, že se jim tak po vrchu špatný zdá, nevím. I učené v Písmích, i kněží, i biskupy, i jiné mnohé, domnění svatosti o sobě mající, okolo sem obcházeť viděl a některé sic i nahlédati tam, a však nevcházeli: což mi lítostivé bylo. Když kdo blíže přistoupil, viděl sem, že se mu aneb skulinkou světlo zablesklo aneb vůně zavanula a po sobě táhla, že nechtěl než hledati, kudy by se tam dostal. Ale i z těch někteří, hledati dvěřní začnouc a nazpět se ohlédajíc, když je blesk světa znovu zarazil, zase se vraceli.

NOVÉHO RODU NEVYHNUTELNOST. Nejvlastnější pak příčinu, proč se tak řídcí tam dostávali, ke dveřům zastření přistoupě, spatřil sem: jmenovitě přeostří exámen, kterýž se tu držel. Nebo kdo tam chtěl, ten všecko jmění své, i oči a uši, i rozum a srdce své od sebe přeč dáti musil: protože pravili, kdo Bohu chce moudrý býti, sobě znemoudřeti; kdo Boha uměti, jiné všecko zapomenouti; kdo Boha míti, jiné všecko opustiti že musí. Protož když někteří od

jmění a umění svého pustiti nechtěli, hádajíce se, že to k nebi nápomocné jest, zustávali vně a dovnitř nevcházeli. Kteří pak pouštíni byli, viděl sem, že jim nejen šaty přehledávali, aby se něco zavnuté tam světské marnosti nekrylo; ale (což neobyčejné jinde) i samy vnitřnosti, hlavu a srdce rozbírali, aby něco nečistého Bohu příbytku jeho nenaprznilo. Což ač bez bolesti podstupováno nebylo, nebeským však lékařstvím tak příhodně se konalo, že život rozmnožovalo raději nežli zmenšovalo. Nebo na místo krve, kteráž se tím bodením a řezáním vycezovala, zažžehal se v oudech oheň jakýsi, kterýž člověka v jiného proměňoval, takže takový každý sám se sobě divil, že až posavad tak neužitečnými břemeny se obtěžoval, to, čemu svět moudrost, sláva, veselí, bohatství (an v pravdě nejsou než tíhoty) říká, na sebe bera. Tu sem viděl, jak chromí poskakovali, zajikaví řečňovali, hloupí filozofy zahanbovali, nic nemající všechno se míti pravili.

CÍRKEV NA RUBY OBRÁCENÝ SVĚT. To já tu u dveří spatře, hlouběji sem za to zastření vešel a na jejich věci (nejprve veřejně všechněch, potom v některých povoláních) s nevypravitedlným potěšením se dívaje, všechno tu světu naodpor sem spatřil. V světě zajisté všudy slepotu a mrákotu, tuto jasné světlo sem spatřil; v světě šalbu, tuto pravdu; v světě neřádů plno, tuto sám ušlechtilý řád; v světě kvaltování, tuto pokoj; v světě starosti a fresuňky, tuto radost; v světě nedostatky, tuto hojnost; v světě otroctví a porobu, tuto svobodu; v světě vše nesnadné a těžké, tuto vše lehké; v světě žalostné odevšad příhody, tuto samu bezpečnost. Což vše šířejí trošku pooznámím.

Vysvětlivky k textu:

vyrozumění, porozumění, poznání;
kde se to bylo chytilo, opominulo, kap. XVIII. 17.;
zprosta, prostě;
nového rodu, přerodu;
tíhoty, břemena;
veřejně, povšechně;
fresuňky, kormoucení, trápení.

KAPITOLA XLII.

VNITŘNÍCH KŘESŤANŮ SVĚTLO

PRAVÝCH KŘESŤANŮ DVOJE SVĚTLO. Svět, a kdož v něm tápá, domněním toliko teměř se řídí, v činech svých jedni druhých jen se držíc, omatem jako slepí všecko dělajíc, tytýž tu i tam zavazujíc a ustrkujíc. Ale těmto jasné dvoje vnitř světlo svítí, světlo rozumu a světlo víry; kteréž oboje Duch svatý řídí.

1) SVĚTLO ROZUMU. Neb ačkoli tam vcházejíce rozumu odkládati a odčítati se musejí, však jim jej zase Duch svatý, a to přečištěný a vybroušený, navrácuje; takže jako plní oči jsou, kudykoli v světě chodí, cokoli nad sebou, pod sebou, vůkol sebe vidí, slyší, vonějí, okoušejí, všudy šlepěje Boží vidí a všecko pěkně k Boží bázni obracetí umějí. Tím jistě nade všechny světa filozofy moudřejší, kteréž Bůh spravedlivým soudem zaslepuje, aby všecko se věděti domnívajíce, nic nevěděli, ani co mají, ani čeho nemají, ani co dělají, ani čeho dělati majíce nedělají, ani kam a k jakému cíli jdou a dojdou, znamenati neuměli. Jejichž umění na šupině toliko se stavuje, to jest na zevnitřním zevlování: k vnitřnímu jádru, jenž jest všudy rozlitá Boží sláva, neproniká. Ale křesťan ve všem, což vidí, slyší, maká, voní, okouší, Boha vidí, slyší, maká, voní, okouší: všudy sebou jist jsa, že to ne domnění, ale jistá pravda jest.

2) SVĚTLO VÍRY. Ovšem pak světlo víry jemu jasné svítí, aby již nejen, co vidí a slyší a sobě přítomné má, ale i všecko nepřítomné a neviditedlné viděl a znal. V Slovu zajisté svém Bůh i to, co nad nebesy u výsosti a pod zemí v propasti jest, i to, co před světem a za světem bylo a bude, vyjevil. Čemuž křesťan věře, tak jako před očima jisté všecko to má, ješto svět do toho se vpraviti nemůž. Nechce svět než očitých rukou, aby co v hrsti drží, tomu věřil: křesťan pak tak směle na neviditedlné, nepřítomné, budoucí věci se spouští, že sobě pro ně přítomné ty oškliví. Svět nechce než důvodů: křesťan na holých Božích slovech dosti má. Svět závazků, základů, rukojemství, pečeti hledá: křesťan sobě za všechny jistoty samu víru staví. Svět sebe rozličně podhlédá, zkušuje, prubuje, stíhá: křesťan na Boží pravdomlupnost všecko váží. A tak kdež svět vždycky má, na čem by se zastavoval, pochyboval, dotazoval, rozpakoval, křesťan vždycky má, proč by cele věřil, poslouchal, podkloňoval se, protože jemu světlo víry svítí, aby, že tak neproměnitelné jest a jinak býti nemůže, viděl a věděl, by pak i světlem rozumu ne všeho dosahoval.

DIVY BOŽÍ SPATŘENÉ V TOM SVĚTLE, SVĚTA BĚH. Tu sem i já, v tom světle se ohlédna, divné, předivné věci spatřil, víc než je vymluviti mohu. Napovím aspoň něco. Viděl sem před sebou svět tento jako nějaký preveliký hodinný nástroj, z rozličných viditedlných i neviditedlných materií složený, a však sklenný, prohledací a křehký všechen; a na tisíce, nýbrž tisíce tisíců větších i menších sloupků, kol, háků, zoubků a vroubků mající, an se vše hýbalo a hmýzilo jedno skrze druhé; něco tiše, něco s šustem a hrkotem rozmanitým. Uprostřed pak všeho stálo největší hlavní, neviditedlné však kolo, od něhož všech jiných rozličné to hýbání pocházelo nevystižitelným jakýmsi způsobem. Nebo duch kola toho rozcházel se po všem a řídil všecko: což ačkoli, jak se dalo, plně mi vystihnouti možné nebylo, že se však dalo v pravdě, velmi jasné a pozorně sem viděl. Toto pak bylo mi i divné i

libé náramně: že ačkoli se všechna ta kola sama, i sloupové vyvínovali se a vypadali, běh však veřejný nepřestal nikdy; protože se to divným jakýmsi tajného toho řízení způsobem dosazovalo, doplňovalo a obnovovalo všechno vždycky zase.

KTERAK TAJNÝM BOŽÍM ŘÍZENÍM VŠECKO JDE. Světleji povím. Viděl sem slávu Boží, jak moci a božství jeho plná jsou nebesa, i země, i propast, i což se ven z světa až do neskonalých stran věčností mysliti může. Viděl sem, pravím, jak všemohoucnost jeho všechno postupovala, nýbrž za základ stála všemu: a co se koli po vši širokosti světa toho děje, vůlí toliko jeho že se děje v největších a nejmenších věcech, všechno spatřil sem.

ZVLÁŠTĚ PŘI LIDECH. A necht' o lidech obzvláště mluvím, viděl sem, jak naprosto všickni, dobří i zlí, v Bohu toliko a Bohem živi jsou, hýbají se a v bytu trvají, každé jejich hnutí a dchnutí toliko z Boží a moci jeho se děje. Viděl sem, jak sedm očí jeho, každé tisíckrát jasnější než slunce, všechnu zemi procházejí a všechno, což v světle i ve tmě, zjevně i tajně, i v nejhlubších místech se děje, spatřují a všechněm lidem ustavně do srdce hledí. Spatřil sem také, jak milosrdenství jeho rozplývá se na všechny skutky jeho, nejděvňěji z té strany, kde se lidí dotýká. Nebo sem viděl, jak je všechny miluje a jejich dobrého hledá, hřešící snáší, proviňujícím promíjí, bloudících volá, navracující se přijímá, prodlévajících čeká, zpěčujícím se shovívá, dráždícím sebe přehlédá, kajícím odpouští, kořící se objímá; neumělé učí, truchlivé těší, před pádem vystřihá, po pádu zdvíhá; prosícím dává, neprosícím sám poskytl; tlučícím odvírá, k netlučícím sám se tluče; hledajícím nalézt se dává, nehledajícím sám na oči jde.

K HRŮZI ZLÝM. Než spatřil sem zase hroznou a strašlivou k zpurným a nevděčným zřivost, jak je hněvivě prchlivostí svou stíhá a dostihá, kamkoli se obracejí, takže ujíti ruce jeho nemožné a upadnouti v ní nesnesitelné. Summou, tu všickni ti Bohu oddaní spatřují, jak hrůza a velebnost Boží nade vším panuje, a jeho toliko vůlí všechny největší i nejmenší věci se dějí.

Vysvětlivky k textu:

omatem, ohmatáváním;
zavazujíc a ustrkujíc, narážejíce a udeřujíce se;
odčítati se, odříkati se;
šupině, slupce;
ješto, kdežto; očitých, s očima;
spouští se, spoléhá se;
důvodů, důkazů;
základů, zástav;
podhlédá, podezírá;
váží, sází;
podkloňoval, pokořoval;
prohledací, průhledný, tento odstavec není v rukopise;
rozcházel se, vše pronikal;
pozorně, zřetelně;
vyvinovali se, vysmekovali se;
v bytu, v bytí;
sedm očí, srov. Zjevení sv. Jana, kap. I. atd.;
ustavně, ustavičně, neustále;
rozplývá se, rozšiřuje se.

KAPITOLA XLIII.

SVOBODA BOHU ODDANÝCH SRDCÍ

PRAVÍ KŘEŠŤANÉ NEPOHNUTÍ JSOU. Odtud jim jde to, čehož všickni nejmoudřejší světa v svých věcech darmo hledají: plná jmenovitě svoboda myslí, aby žádné věci kromě Boha podrobení a zavázání nebyli, proti své vůli něco činiti povinni nejsouce. Ješto v světě všudy na skrz plno bezděčnosti sem viděl: každému jinak, než vinšoval, jeho věci sly, každý se víc, než slušelo, buď sebou, buď jinými vázal a násilím buď své vlastní vůle, buď jiných tažen jsa, s sebou neb jinými vždycky boj měl. Tuto vše ticho. Nebo každý z nich Bohu se cele oddada, nic na žádnou jinou věc nedbal a žádného kromě Boha nad sebe vyššího nepoznával. Protož rozkazů světa neposlouchali, sliby jeho od sebe pryč házeli, pohrůžkám se smáli, zevnitřní všecko za špatné pokládajíce, protože vnitřním svým dobrým jisti jsou.

A NEÚSTUPNÍ. To působí, že křesťan, jinak sic přístupný, snadný, ochotný, služebný jsa, v privilegium však srdce neústupný jest. Protož se ani přátely ani nepřátely, ani pánem ani králem, ani ženou ani dětmi, ani sám sebou naposledy, tak neváže, aby jim k vůli něco z úmyslu svého, jmenovitě z bázně Boží, změnití měl: než kráčí sobě přímým krokem všudy. Co svět koli dělá, povídá, hrozí, slibuje, poroučí, prosí, radí, nutí, on sebou nikam hnouti nedá.

NEJVYŠŠÍ SVOBODA A NEJVYŠŠÍ POROBA SPOLU. Svět, jakož všudy převrácený jest a místo pravdy stín lapá, tak i tuto: svobodu v tom zakládaje, aby kdo sobě volen jest, žádnému se v ničemž nechtěl propůjčovati, buď lenost, neb pýchu, neb vášeň tím provodě. Ale křesťan daleko jinak činí; kterýž ohradě jen srdce dobře, aby se v svobodě své samému Bohu chovalo, jiné všecko k bližního potřebám obrací. Jakož sem viděl a poznal, že nad člověka Bohu oddaného nic v světě služebnějšího, a nech třeba dí, otročtějšího není: kterýž i v nejmenší služby, za něž by se světem opojený styděl, rád s ochotností se vydává. Když jen, že co bližnímu prospěti můž, vidí, nic se nerozpakuje, nic neodkládá, nic sebe nelituje, nic konané své služby nezveličuje, neodrhá, nepřestává: buď že vděčnost neb nevděčnost vidí, předce slouží pokojně vesele.

A JAK TO PĚKNÁ VĚC. Ó blahoslavená porobo synů Božích, nad niž nic svobodnějšího vymyšleno býti nemůže: kdež člověk Bohu samému se podrobuje, aby jinde všudy rozvázán byl! Ó nešťastná světa svobodo, nad niž otročtějšího nic býti nemůže: kdež člověk samotného Boha nedbaje, jiným věcem mizerně se v manství podrobovati dá; jmenovitě, kdež slouží tvorům, nad nimiž panovati měl, a odporuje Bohu, jehož poslouchati měl. Ó smrtedlní, kéž tomu rozumíme, že jediný jest, jediný toliko vyšší nad nás, Hospodin Učinitel náš a budoucí soudce: kterýž sám moc maje rozkazovati nám, nerozkazuje však jako otrokům, ale jako dítek zůve ku poslušnosti svému, svobodné nás a nsvázané, i když posloucháme, míti chtěje. Jistě žeť Kristu sloužití jest kralovati. Nýbrž manem Božím býti větší jest sláva, nežli všeho světa monarchou býti: a co pak přítelem a dítětem Božím býti bude.

Vysvětlivky k textu:

snadný, povolný;
neodrhá, nevyčítá;
zůve, zve, povolává.

KAPITOLA XLIV.

ŘÁD VNITŘNÍCH KŘEŠŤANŮ

PRÁVA BOŽÍ KRÁTKÁ. Svobodné sic chce míti Pán Bůh dívky své, a však nesvévolné: protož je jistými řády ohradil, lépe a dokonaleji, než sem podobného co kde v světě znamenati mohl. Tam zajisté všudy plno neřádů: někudy proto, že žádného jistého spořádání nemají; někudy, že majíc k němu nestojí, sem viděl. Ale tito v zastření bydlící přeušlechtilý řád i mají, i jeho ostříhají. Mají zajisté od samého Boha sobě vydaná práva, plná spravedlnosti, jimiž nařízeno jest: I. Aby každý Bohu oddaný jej toliko jediného Boha měl a znal. II. Jemu v duchu a pravdě bez fintování sobě nějaké tělesnosti sloužil. III. Jazyka svého ne k urážení, ale oslavování důstojného jeho jména užíval. IV. Časy a chvíle k službě jeho nařízené ne k jinému než k vnitřní i zevnitřní jeho službě vynakládal. V. Rodičům a jiným sobě od Boha představeným poddán byl. VI. Životu bližního neškodil. VII. Čistoty těla ostříhal. VIII. Cizích věcí sobě neosoboval. IX. Falše a ošemetnosti se vystříhal. X. A naposledy i mysl v šraňcích a mezích zřízení zdržoval.

SUMMA JICH VE DVOU SLOVÍCH. Summa všeho jest, aby každý Boha nade všecko, což jmenováno býti může, miloval; a bližnímu tak jako sám sobě upřímně přál. Kterouž dvěma slovy obsaženou práv Božích summu velmi sem chváliti slyšel: i sám, že za všecky nezčíslné zákony, práva a zřízení světská stojí, nýbrž tisíckrát nad ně dokonalejší jest, shledal a zkusil.

ZÁKONŮ OBŠÍRNÝCH KŘEŠŤAN PRAVÝ NEPOTŘEBUJE. Kdo zajisté Boha z celého srdce miluje, tomu netřeba mnoho předpisovati, kdy, kde, jak a kolikrát Bohu sloužiti, klaněti se a jej ctíti má: protože samo to srdečné s Bohem spojení a ku poslušenství hotovost nejlíbější jemu poctou jest a člověka, aby vždycky a všudy sám v sobě chválil a všemi činy svými slávu jeho obmýšlel, vede. Tak, kdo bližního jako sám sebe miluje, nepotřebuje obširných nařizování, kde by, kdy a v čem jeho šetřiti měl, v čem jemu neškoditi, v čem dluh povinný navraceti: sama zajisté láska, jak se k němu chovati má, plně jemu všecko poví a ukáže. Zlého člověka znamená jest všudy práv žádati, a co se činiti má, z rejster toliko chtíti věděti, protože nám doma v srdci prst Boží ukazuje, co sobě chceme, to že sme i bližnímu povinni. Ale na ta vnitřní vlastního svědomí svědectví poněvadž svět nedbá a jen povrchních řádů šetří, tím jest, že žádného pravého řádu v světě není: než jen podhlédání, nedověřování, nedorozumění, záští, různice, závisti, nenávisti, krádeže, vraždy a co toho víc. Bohu právě oddaní na svědomí své jedince dají pozor, co jim to zapovídá, do toho nejdou, co ukazuje, že činěno býti má, činí, nic se na zisk, přízeň a cokoli neohlédajíce.

MEZI PRAVÝMI KŘEŠŤANY JEDNOMYSLNOST. Odtud vyplývá jednotejnost jakási aneb jich všech k sobě podobnost, že jako by do jedné formy sliti byli všickni, tak jsou: všickni totéž smýšlejí, totéž věří, totéž chtějí a nechťejí, protože od jednoho a téhož ducha vyučeni jsou. A ku podivu jest, že (což sem tu s libostí spatřoval) lidé, kteříž nikdy jeden druhého neviděl a neslyšel a přes svět třeba od sebe vzdáleni jsou, jako by však jeden druhému z oka vypadl, nýbrž jako by jeden v druhém seděl, totéž mluví, totéž vidí, totéž cítí. Takže ač darů rozdílnost veliká jest, jako na nástroji hudebném strun neb píšťal rozdílný tenší

a tlustší zvuk: libá však jich spoluvznějících harmonia. Což křesťanské jednoty veliké jest tajemství, nýbrž Božské jednoty důvod, nýbrž věčnosti, kdež jedním duchem všecko se konati bude, předukázání.

A JEDNOČITELNOST. Z jednotejnosti té jednočitedlnost pochází, že se s jedním radujícím všickni radují, rmoutícím rmoutí. Přezlou sem byl v světě věc znamenal, kteráž mne nejednou zkormoutila, že když se někomu zle vedlo, jiní z toho plésali; když bloudil, jiní se smáli; když bral škodu, jiní z toho zisku hledali; nýbrž pro svůj zisk, potěšení a kratochvíl sami bližního ku pádu a škodě přivodili. Mezi těmito jináče sem našel: nebo každý tak dobře a pilně od bližního jako od sebe nešťestí a nepohodlí odháněl; pakli odvrátiti nemohl, troudil se nejináč, než jako by se jeho samého dotýkalo: jakož se dotýkalo, protože jedno srdce a jedna duše byli všickni. Jakož zajisté železní v kompasích jazýčkové, magnešem potřeni jsouce, všickni se k jedné a též straně světa obracejí: tak těchto srdce, duchem lásky potřené jsouce, všecka se v jednu a tuž stranu, v štěstí k radosti, v nešťestí k zámutku obracejí. A tu sem poznal, že to falešní jsou křesťané, kteří své jen věci pilně vedou, bližních nedbají; z které strany ruka Boží doléhá, odtud se pilně odvracují, a své jen hnízdo ohražující, jiných vně na větru a déšti nechávají. Jinák tuto, jinák sem spatřil: když jeden trpěl, jiní neplésali; když jeden lačněl, druzí nehodovali; když jeden v boji stál, druzí nespali: ale společně všecko konáno bylo, až milo bylo na to se dívati.

A VE VŠEM DOBRÉM ZDÍLNOST. Z strany statku viděl sem, že ač na větším díle chudí byli, toho, čemuž svět zboží říká, málo mající a dbající, měl však vždy předce každý teměř svého vlastního nětco, tak však, že se s tím neskrýval a před jinými (jakž se v světě děje) neututlával, než měl to jako na obec, hotově a ochotně, když komu potřebí bylo, poskytuje a propůjčuje. Takže všickni mezi sebou s statkem svým zacházející byli nejinák než jako za jedním stolem stolící s nádobím, kteréhož vesměs jednotejným právem užívají. Což vida, zahanbil sem se, že u nás často se na odpor děje, jedni domy své nádobím, šatami, potravinami, zlatem a stříbrem, jak nejvíc mohou, naplňují a přeplňují: jiní mezi tím, neméně služebníci Boží jsouce, sotva se čím přikryti neb živiti mají. Srozuměl sem, pravím, že ta vůle Boží není: světa to jest, převráceného světa křtalt, aby jedni ušperkovaní, druzí nazí chodili; jedni přesycením říhali, druzí hladem zívali; jedni pracně vydělávali, druzí marně utráceli; jedni kratochvílili, druzí kvílili. Z čehož při jedněch pýcha a jinými pohrdání, při druhých lítost a oněm závidění i jiní neřádivé jdou. Tuto nic toho, všecko všechněm společné, i ta duše.

A MEZI SEBOU DOMÁCNOST. Odtud jde jich k sobě vespolek domácnost a odevřenost a svaté tovaryšství, takže se všickni vespolek, jakkoli dary a povoláními od sebe rozdílní, za bratří drží a mají. Nebo praví oni, že všickni sme z jedné krve pošlí, jednou krví vykoupeni a obmyti, jednoho Otce dítky, jednoho stolu užívající, jednoho dědictví v nebesích čekající etc., jeden nade druhého krom věcí případných že nic nemá. Protož sem viděl, jak jedni druhé přívětivostí i počestností předcházeli i ochotně sobě vespolek sloužili, a každý místa svého k vzdělání jiných užíval. Kdo radu měl, radil; kdo umění, učil; kdo sílu, jiné zastupoval, kdo moc, v řádu zdržoval. Zbloudil-li kdo v čem, jiní ho upamatovali; zhřešil-li, potrestali; a každý se i pamatovati i trestati rád dal, všecko podlé ukázání napraviti hotov jsa, i to tělo od sebe dáti, kdyby, že jemu nepřináleží, ukázáno bylo.

Vysvětlivky k textu:

ohradil, omezil;
někudy, někde;
k němu nestojí, jej nezachovávají;
fintování, tvoření;
v šraňcích, v hranicích;
srdečné (spojení), vnitřní;
rejster, zápisů;
jedince, jedině;
veliké jest tajemství, nýbrž Božské jednoty, doplněno z I. vydání;
jednočitedlnost, soucítění;
jakož, a vskutku;
zdílnost, společenství;
stolící, stolující;
ušperkovaní, nastrojení;
marně, marnotratně;
domácnost, důvěrnost;
případných, vedlejších;
zastupoval, zastával;
upamatoval, napomenuli.

KAPITOLA XLV.

BOHU ODDANÝM SRDCÍM VŠE LEHKO A SNADNO

BOHA POSLOUCHATI SNADNO. Aniž jim trpce nějak přichází v řádu takovém státi, nýbrž to líbost a rozkoš jejich: ješto v světě viděl sem, že jen bezděčně každý stojí, k čemu musí. Těmto zajisté zodjímaje Bůh srdce kamenná, massitá dal do těla, ohebná a povolná ke všeliké vůli Boží. A ač jim těch i jiných nesnadností d'ábel lstivými vnukáními, svět pohoršitedlnými příklady, tělo přirozenou svou k dobrému váhavostí nemálo dělají, oni však toho nic nedbají, d'ábla střelbou modliteb odhánějíce, světu štítem neproměnného umyslu se zamítajíce, tělo bičem kázně ku poslušenství dohánějíce, konají svou věc vesele, a přebývající v nich duch Kristů dodává posily, aby se jim ani chtění, ani skutečného činění (podlé míry zdejší dokonalosti) nenedostávalo. Tak sem já tu v skutku shledal, že sloužiti Bohu celým srdcem ne práce jest, ale rozkoš; a porozuměl sem, že kdo se příliš, že lidé jsou, vmlouvají, moci a platnosti rodu nového nerozumějí a snad ho ani nedosáhli: v čemž nechť se opatří. Já sem neviděl, aby kdo mezi těmito mdlobou těla osvobození sobě hříchů zastával, aneb křehkostí přirození spáchanou zlost vmlouval. Než viděl sem, že když kdo celé srdce tomu, kterýž je stvořil, vykoupil a za chrám posvětil, oddal, za srdcem již jiní oudové povolně a povlovně, kam Bůh chtěl, tam se klonili. Ó křesťane, kdož jsi koli, dobuď se z okovu těla, ohledej, zkus a poznej, že překážky, kteréž sobě v mysli maluješ, menší jsou, nežli aby vůli tvé, jestliže opravdová jest, zbrániti mohly.

PRO KRISTA TRPĚTI MILO. Nejen pak činiti, co Bůh chce, ale i trpěti, co Bůh vzkládá, viděl sem, že snadné jest. Nebo tu nejedni poličkování, plvání, bití od světa snášejíce, radostí plakali a ruce k nebi zpínajíce Boha chválili, že je hodné učinil nětco také pro své jméno trpěti: aby nejen v Ukřižovaného věřili, ale také jemu ku poctivosti sami křižováni byli. Jiní, jichž to nepotkávalo, záviděli oněm závistí svatou, hněvu Božího bez kázně a odloučení od Krista bez kříže se obávajíce: takže i metlu i hůl Boží líbali, kterékoli navštívila, i kříž jakýkoli.

TA OCHOTNOST ODKUD JEST. To pak vše odtud jde, že se Bohu se vši svou vůlí tak oddali, aby nic jiného činiti, ničím jiným býti nežádali, než jak Bůh chce. A protož, cokoli je potkává, že jim od Boha z prozřetedlného jeho uvážení pochází, jisti jsou. A takovýť se již nenadáleho nic přihoditi nemůž, poněvadž sobě rány, žaláře, muky a smrt mezi dobrodiní Boží počítají. Dobře a zle se míti jednostejné jim jest: kromě že onono za podezřelejší, toto bezpečnější soudí: protož se v nepohodlích, ranách a jízvách svých kochají a jimi chlubí. Summou tak jsou otrlí v Bohu, že netrpí-li nětco, zaháletí se a čas mařiti domnívají. Ale zdrž od nich ruku, kdo můžeš! Nebo čím chtivěji hřbetu nastavují, tím tížeji jest býti je; čím sou podobnější k bláznům, tím nebezpečněji vysmívati je. Kterí zajisté již ne svoji, ale Boží jsou, co se jim děje, Bůh sobě všecko přičítá.

Vysvětlivky k textu:

stojí, k čemu musí, plní, co musí;
zamítající, zakrývající;
Kristů, Kristův;
necht' se opatří, necht' se střežou;
povlovně, poslušně;
poctivosti, cti;
kázně, trestu;
otrlí v Bohu, otužení.

KAPITOLA XLVI.

SVATÍ VŠEHO HOJNOST MAJÍ

PŘESTATI NA TOM, CO KDO MÁ, PRAVÉ BOHATSTVÍ. Svět plný jest Maret, běhajících a tĕkajících, pachtujících se a shánějících ze všech stran, a však dosti nikdy nemajících. Ale tito jinou povahu mají: každý aby tiše u noh Pána svého seděl, na tom, a což ho při tom potkává, dosti maje. Za nejlepší zajisté zboží drží Boží, v sobě přebývající milost, jíž se jedince těší: zevnitřní věci, kterýmž svět zboží říká, více za zavazadlo než zisk jaký mají, jich však pro potřebu života, pro potřebu pravím, užívajíce. Protož, cokoli jich Pán Bůh komu udělí, málo neb mnoho, každý se praví dosti míti. Věří zajisté a cele se na to spouštějí, že pod Božím opatrováním jsou, a protož za neslušné soudí přes Boží poskytování něčeho sobě více žádati.

Divnou sem tu věc viděl: jedni statku, stříbra, zlata, korun, scepter dosti měli (nebo i takové mezi svými Pán Bůh má), jiní nic teměř, kromě odpolu nahého, hladem a žízni vyschlého těla: a však onino nic se nemíti, tito všecko se míti pravili; obojí jednostejně dobré myslí jsouce. A tu sem porozuměl, že v pravdě bohatý jest ten a ničeho se mu nedostává, kdož na tom, co má, přestati umí: jemuž mnoho, málo, nic peněz; veliký, malý, žádný domček; nákladné, chatrné, žádné šatstvo; mnozí, jeden, žádný přítel; vysoké, nízké, žádné místo, neb úřad, neb čest, neb pověst; summou něčím neb ničím býti, vše jedno a též jest: jak jmenovitě Bůh chce a jej vede, neb staví, neb sází, tak aby šel, stál, seděl, vše že dobře jest a lépe, než on rozumí, věře.

POBOŽNÝM SE NIČEHO NENEDOSTÁVÁ. Ó blahoslavená a vinšování hodná hojnosti! jak šťastní jsou, kteříž tak bohatí jsou! Nebo byť pak někteří v očích světa bídni a mizerní byli, v pravdě však jsou tisíckrát lépe než jací světa boháčí opatření, i z strany vezdejších věcí. Tito zajisté sami svoji opatrovatelé jsou i s svým statkem tisícovým příhodám poddáni: oheň, voda, rez, zlodějí etc. o to je připravují: onino pak opatrovníka majíce Boha, vždycky u něho všech potřeb živý sklad mají, kterýž je každodenně z špižirny své krmí, z komory své odívá, z pokladnice své na utrátu vydává. Ne k úplnému-li dostatku, k slušné však potřebě vždycky; ne podlé-li rozumu jejich, podlé však své prozřetelnosti, na kteréž oni tisíckrát raději než rozumu svém přestávají.

Vysvětlivky k textu:

Maret, (pečlivých) Mart, Luk. 10, 38 až 41;
zavazadlo, břímě;
též, totéž.

KAPITOLA XLVII.

BEZPEČNOST BOHU ODDANÝCH LIDÍ

STRÁŽ ANJELSKÁ. Ačkoli pak nic ve světě tak obnažené a všelijakým nebezpečstvím poddané nezdá, jako pobožných obor, na něž ďábel i svět škaredě hledí, tepou, bijí; já však velmi sem je zaopatřené viděl. Nebo i sama společnost jejich veřejně obehnána byla ohnivou zdí, kterouž, když sem blíž přistoupil, hýbati se spatřil sem: nebo nebyla jiného nic než otočení mnoha tisíc tisíců anjelů vůkol, pro něž žádnému nepříteli ani přistoupiti možné nebylo. I mimo to každý z nich jednoho měl od Boha sobě přidaného a zřízeného anjela ochránce, kterýž by na něj pozor měl a před nebezpečstvími a osídly, jamami a zálohami, pastmi a nástrahami jakýmikoli bránil a hájil. Jsou zajisté (poznal sem to a spatřil) milovníci lidí, jakožto spolumužníků svých, když je k povinnosti, k níž od Boha stvoření, státi vidí: těm oni rádi slouží, před ďáblem a zlými lidmi i nešťastnými příhodami střežou, i na rukou, kde potřeba, nosíce, od urazu hájí. A tu sem porozuměl, jak na pobožnosti mnoho záleží, poněvadž krásní ti a čistí duchové tu toliko, kde vůni ctností cítí, se drží, smradem hříchů a nečistot odháníni bývají.

ANJELÉ PRECEPTOŘI NÁŠI. Viděl sem také (čehož zatajiti nesluší) jiný užitek svatého toho neviditelného tovaryšstva: že jmenovitě oni nejen místo strážných, ale místo preceptorů jsou vyvoleným; jimž o těch i jiných věcech často tajná návěští dávají, i hlubokým, skrytým tajemstvím Božím vyučují. Nebo poněvadž oni na tvář vševědoucího Boha vždycky hledí, nemůže před nimi nic ze všech věcí, jichž nábožný člověk žádati můž, skryto býti, a oni, co sami znají a ku potřebě vyvolených přináleží, za dovolením Božím jim zjevují. Odtud jest, že často srdce pobožných, i což se jinde děje, cítí, v žalostných věcech truchlivé, v potěšených veselé se nacházejí. Odtud jest, že skrze sny a jiná vidění aneb i tajná vnukání to neb jiné, což se buď stalo, neb děje, neb dítí bude, v mysli se jim maluje. Odtud i jiné jakékoli darů Božích v nás se množení, bystrá, užitečná přemýšlování, rozličné divné invencí, jimiž člověk často sám sebe převyšuje, a odkud mu to jde, neví. Ó blahoslavená školo synů Božích! Toť jest, což často všecku světskou moudrost k strnutí přivodí, když vidí, an někdy prostý človíček divná tajemství mluví, budoucí světa a církve proměny, jako by na ně hleděl, předzvěstuje, ještě na svět nezrodilé krále a hlavy světa zejména jmenuje, a jiné věci, jichž by se žádným hvězd zpytováním ani jinák lidským vtípem domyslití lze nebylo, předoznamuje a hlásá. Kteréž všecky věci takové jsou, že se za ně dosti Bohu, opatrovníku svému, vyděkovati a těch nebeských poučovatelů svých dosti namilovati nemůžeme. Ale vraťme se k bezpečnosti pobožných.

BŮH SVÝM PAVÉZA. Spatřil sem pak, že nejen anjelskou ochranou, ale i velebnou Boží přítomností ohrazen byl každý z nich, takže z nich hrůza šla těm, kteříž se jich přes vůli Boží dotýkati chtěli. Viděl sem na některých zázraky, kteříž házíni byli do vody, do ohně, lvům a zvěři divoké k sežrání etc., nic se jich však nechýtila žádná rána. Na některé lidská vsteklость hanebně dorážela, zástupové tyranů a katanů obstupovali i s množstvím náhončí jiných, takže někdy mocní králové a celá království až do unavení se s nimi, zkaziti chtějíce, namáhali, jim však nebylo nic, stáli sobě neb chodili, svého povolání hledíce vesele. A tu sem porozuměl, co to jest, Boha míti za štít svůj, kterýž když služebníkům svým jisté věci na světě k vyřízení

poroučí a oni to zmužile konají, on v nich a vůkol nich přebývá, jich sobě jako zřítelnicí oka svého šetří, aby ne dříve, leč po vyřízení, proč na svět posláni byli, padnouti mohli.

SVATÁ POBOŽNÝCH HONOSNOST. Což oni také znají a na tu Boží ochranu vesele se spouštějí. Slyšel sem tu některé z nich chlubiti se, že se nebojí, by stín smrti tu stál, by tisícové tisíců vůkol nich se kladlo, by se všecken svět bouřil, by se země podvracela do prostřed moře, by ten svět pln ďáblů byl etc. Ó přešťastná, v světě neslýchaná bezpečnosti, když člověk tak v ruce Boží zavřený a schovaný, všechněm jiným věcem z moci vyňatý jest! Rozumějmež tomu, ó všickni upřímí Kristovi služebníci, že strážného, ochránce a obhájce přebedlivého máme, samého všemohoucího Boha: blaze nám!

Vysvětlivky k textu:

obor, družina;
veřejně, společně;
zálohami, úklady;
veselé se nacházejí, veselé jsou (srdce);
zejména, jménem.

KAPITOLA XLVIII.

POBOŽNÍ MAJÍ ODEVŠAD POKOJ

Jak sem prvé v světě mnoho kolotání a lopotování, fresuňků a starostí, hrůz a strachů všudy po všech stavích znamenal, tak sem tuto mnoho pokojné a dobré mysli při všechněch Bohu oddaných nalezl. Nebo ani se Boha neděsí, laskavého jeho k sobě srdce naskrze jsouc povědomí; ani v sobě, co by je kormoutilo, nenalézají, žádného v ničemž dobrém (jak již ukázáno) nemajíce nedostatku; ani z věcí vůkol stojících nepohodlí neokoušejí, nedbajíce jich.

POSMĚCHY SVĚTA ZA NIC NEMÍTI. Pravdat' jest, že jim zlý svět pokoje nedá, co na vzdoru a na posměch muž, činí, šklube, trhá, hází, plije na ně, nohy podráží, a co nad to horšího vymysliti muž: jakož sem mnoho příkladů viděl a poznal, že se to z nařízení nejvyššího Pána děje, aby kdo zde dobří býti chtějí, kuklu a zvonce nositi musili; protože způsob světa tohoto to s sebou nese, aby co u Boha moudré jest, světu pouhým bláznovstvím bylo. Protož sem spatřil, že mnozí s přešlechtilými Božími dary nic než za povrhel a smích byli, i u svých vlastních často. Děje se to, pravím: ale však viděl sem, že oni toho nic nedbají, nýbrž kochají se v tom, že svět jako před smradem před nimi nos zacpává, jako od ošklivosti od nich oči odvrací, jako blázny jimi zhrdá, jako zločince odpravuje. Nebo to heslem svým, po němž se poznávají, že Kristovi jsou, býti pravili světu se nelíbiti, a kdo křivd vesele snášeti neumí, že plně ještě ducha Kristova nemá, tak o tom mluvili a tím jedni druhých posilovali. Pravili také, že svět svým vlastním rovně neodpouští, své vlastní škrabe, šidí, loupí, trápí, i nechť pry nám to též dělá, herež. Nemůžeme-li trýznění toho prázdni býti, tu je snášeti chceme, kdež by se nám od světa nahodilé škody Božskou štědrá dobrotou vynahraditi mohly: a tak se nám smích jejich, nenávist, křivdy a škody v zisk obrátí.

PRAVĚMU KŘEŠŤANU VŠE JEDNO. Ba i tomu sem tu vyrozuměl, že čemu svět štěstí a neštěstí, bohatství a chudoba, poctivost a potupa říká, tito praví křesťané o tom rozdílu jmén ani slyšeti nechť: pravíce, že všecko dobré, šťastné a prospěšné jest, cokoli z ruky Boží přichází. Protož se ničímž nekormoutí, v ničem nerozpakují a nekrotí, buď že panovati neb sloužiti poroučíš, buď rozkazovati neb poslouchati, buď učiti jiné neb se od jiných učiti, buď hojnost míti neb nouzi trpěti, vše jemu jedno: s jednotejnou tváří půjde, jen aby se Pánu Bohu líbil, péči maje. Praví oni, že svět není tak veliký, aby snesen, ani tak vzáctný, aby oželen býti nemohl. Protož se ani toužením po něčem, ani odjetím sobě něčeho nic nekormoutí. Dá-li mu kdo políček v pravé líce, nastaví mu vesele i druhého; chce-li se s ním kdo o plášť nesnadniti, nechá mu i sukně, všecko na Boha, svědka a soudce, oddávaje, a že ty věci k revisi a znovu přehlédnutí i spravedlivému rozeznání časem svým konečně přijdou, jist jsa.

I CO KROM SEBE VIDÍ. Aniž se také světa národům člověk Boží z pokojné mysli vyraziti dá. Nelíbí se mu sic mnohé věci: ale se proto sám v sobě nehryze a netrápí. Nech jde zpět, co přímo nechce; nech padá, co státi nechce; nech hyne, co trvati nechce neb nemůž. Proč by se tím křesťan trápil, kterýž svědomí své spořádané a v srdci Boží milost má? Nechtějí-li se k

našim obyčejům formovati lidé, formujme se my k jejich, pokud jen pro svědomí lze. Svět ze zlého v horší jde, pravda jest: ale zdaž my to fresováním svým napravíme?

RVANIC SVĚTA NEDBÁ. Vadí-li se a táhají mocní světa o koruny a scepra, z čehož krve prolítí a zhouby krajin a zemí povstávají, ani o to se v sobě sám netroudí osvícený křesťan, myslé, že málo aneb nic na tom nezáleží, kdo světem vládne. Nebo jakož svět, by pak sám Satan sceprum jeho držel, církve nezkazí, tak zase, by s korunou nad ním anjel některý seděl, světem býti nepřestane, a ti, kteříž právě pobožní býti chtějí, vždycky předce, co by trpěli, míti musejí. Jednostejná tedy se jim zdá, kdokoli na trůnu světa sedí: leč že když z pobožných někdo (nebo to zkušením vyprubováno), mnoho pochlebníků a pokrytců k houfu pobožných se mísí, a těmi přímisky i oněch pobožnost chladne; ješto v čas odevřené persequucí sami pobožní a v plné horlivosti Bohu slouží. Zvláště když se soudí, že mnozí v takových příčinách zástěrou obecného dobrého, náboženství, poctivosti, svobod se přikrývají, ješto kdyby se na ně, jak v kůži jsou, pohledělo, našlo by se, že ne Kristu, než sobě království, svobody, slávy hledají. Člověk tedy křesťan nechává všeho toho jíti, jak jde aneb muž, sám doma v srdci na Bohu a milosti jeho dosti máje.

ANI UTRPNOSTÍ NA CÍRKEV PŘICHÁZEJÍCÍCH. Aniž pokušení církev obstupující duši osvícenou znepokojenou činí. Vědí zajisté oni, že triumf naposledy jejich bude: kterýž bez vítězství býti nemůž, ani vítězství bez boje, ani boj bez nepřátel a nesnadného s nimi se srážení. Protož udatně všecko, co je neb jiné potkává, podnikají: jisti jsouce, že vítězství Boží jest, kterýmž kam naměřil, tak věc dovede, byť se mu skály, hory, pouště, moře a propast v cestu vkládaly, ustoupiti naposledy že všecko musí. Vědí také, že to nepřátel proti Bohu bouření jen k rozmnožení jeho slávy musí napomoci. Nebo kdyby věc k slávě Boží začatá žádného neměla odporu, bylo by myšleno, že od lidí začata a silou lidskou vyvedena jest: takto pak, čím vstekleji svět se všemi d'ábly odboj činí, tím se jasněji Boží moc vyskytá.

KORMOUČENÍ POBOŽNÝCH SNADNĚ SE ROZHÁNÍ DVOJÍM PROSTŘEDKEM. Naposledy, byť i přicházely takové příhody (jakož sem příklady toho viděl), kteréž by jim truchlost v srdci působily, nemůže ta při nich dlouho trvati, rychle se rozplývá jako mračínko pod sluncem. A to dvojím prostředkem. Jedno, rozpomínáním se na veselou věčnost, kteráž za zdejšími těmi neřestmi stojí a jich čeká. To, co tu přebíhá, že časné jest, vyskytnuc se odchází zas, tratí se, mizí: a protož, jak po něčem z věcí těch toužiti, tak něčemu k vůli se kormoutiti že nehodno, poněvadž to jen chřest jest jednoho okamžení. Druhé, mají doma hned vždycky hostě, s nimž porozmluvíc, všechnu tesknost, by sebe větší byla, zahnati mohou. Ten jest Bůh, utěšitel jejich, k němuž oni v srdci svém se vinou, domácky a odevřeně, co je trápí, přednášejíce. Ta jest smělá doufánlivost jejich, že s každou hned věcí ku Pánu Bohu běží, každé své přečinění, každé nedočinění, každý nedostatek, každou mdlobu, každou bolest, každé toužení do otcovského jeho klína vysypajíce a se vším všudy jemu se svěřujíce. Kterouž synovskou laskavou k sobě dověrnost poněvadž nemůže Pán Bůh než libovati, nemůž také než udělovati jim potěšení svého, nýbrž i posily k snášení útrpností dodávati: takže čím více se obnovují a rozhojňují utrpení při nich, tím více se také obnovuje a rozhojňuje v srdci jejich pokoj Boží, kterýž převyšuje všeliký rozum.

Vysvětlivky k textu:

kuklu a zvonce (oděv bláznů);

herež, ať si;

nahodilé, způsobené;

rozeznání, rozsouzení;

právě, vskutku;

utrpností, útrap;

vyskýtá, najevo přichází;

chřest, praskot;

smělá, silná;

nedočinění, zanedbání;

libovati, zalíbení míti.

KAPITOLA XLIX.

POBOŽNÍ MAJÍ STÁLOU V SRDCI RADOST

SVĚDOMÍ DOBRÉ USTAVIČNÉ HODY. Aníž toliko prostý pokoj v nich přebývá, ale ustavičná radost a plésání, kteréž se v srdcích z přítomnosti a čitelnosti Boží lásky rozplývá. Nebo kde Bůh jest, tu nebe; kde nebe, tu radost věčná; kde radost věčná, tu člověk neví, čeho víc žádati. Stín jest, žert, smích všeliká světa radost proti radosti této: jenže toho nevím, jakými slovy vymluviti aneb navrci. Viděl sem, viděl, viděl a poznal, že Boha s nebeskými jeho poklady v sobě míti slavnějšího cosi jest, nežli aby k tomu všeho světa sláva, pracht, blesk přirovnán býti; radostnějšího, nežli aby tomu všecken svět co ujíti neb přidati; většího a vyššího, nežli aby všecken svět to chopiti neb obsáhnouti mohl.

N.B. Nebo jak jen tomu člověku sladko a potěšeno býti nemá, kterýž takové Božské v sobě světlo; takové ušlechtilé Ducha Božího sebe spořádání; takové od světa a otroctví jeho osvobození; takové jisté a hojné Boží sebe opatrování; takové před nepřátely a příhodami ubezpečení; takový naposledy odevšad pokoj, jakž již ukázáno, v sobě cítí a vidí? Toť jest ta sladkost, jíž svět nerozumí; to ta sladkost, jíž kdo zakusí, za ní s odvážením všeho jíti musí; to ta sladkost, od níž žádná jiná sladkost odlouditi, žádná hořkost odloučiti, žádná lahodnost odvábiti, žádná příkrost, ani smrt sama odvrátiti nemůže.

A tu sem porozuměl, co to jest, což mnohé z svatých Božích časem pudí, aby čest, přízeň lidskou, statek a jmění své tak chtivě od sebe házeli, jednostejně hotovi jsouce svět ten, kdyby jejich byl, od sebe přeč dáti. Jiní také, aby tělo své do žalářů, pod bič, na smrt tak vesele vydávali, hotovi jsouc i tisíce smrtí, kdyby je svět opětovati mohl, podnikati; u vodě, v ohni, pod mečem ještě sobě prozpěvující. Ó Pane Ježíši, jaks ty sladký srdcím tebe okoušejícím? blahoslavený, kdož rozumí potěšení tomuto!

Vysvětlivky k textu:

čitelnosti, vnímání;
rozplývá, rozmáhá;
navrci, nastíniti;
pracht, nádhera;
blesk, lesk;
ujíti, ujmouti.

KAPITOLA L.

POUTNÍK KŘESŤANY PODLE STAVŮ PROHLÉDÁ

To až potud veřejné všech křesťanů pravých případnosti vypravoval sem; spatřte pak já mezi nimi rovně jako v světě rozdílná povolání, žádostiv sem byl, jak kteří stupně svého ostříhají, také se podívati. I našel sem ušlechtilý opět při všem řád, až milo: ale toho již obšírně vyčítati nechci, krátce toliko něco dotknu.

MANŽELSTVÍ KŘESŤANŮ JAKÉ. Manželství jejich, viděl sem, že se od panictví nemnoho dělí, protože při nich jak v žádostech, tak v pečování zřízenost jest. Místo oněch ocelivých pout viděl sem tuto zlaté zápony; místo trhání se od sebe potěšené těl i srdcí spojení. Pakli co nezvolností toho jejich stavu se přidrželo, vynahražovalo se to království Božího skrze to rozmnožováním.

VRCHNOST MEZI SEBOU JAKOU MAJÍ. Komu se z nich nad jinými seděti a vrchností slouti dostávalo, tak se k svěřeným sobě poddaným svým choval, jak rodičů vlastně k dítkám obyčej jest, i láskou i péčí: načež dívati se milo bylo, a viděl sem, jak mnozí z takové vrchnosti ruce zpínajíc Boha chválili. Zase pak, kdo pod moc jinému přináležel, tak se hleděl řídit, aby nejen slovem, ale skutkem poddaný byl, Boha tím ctě, aby, kohož mu představil, buď on jakých buď povah, všelikou k němu uctivost a šetrnost slovy, i skutky, i myšlením pronášel.

A JAKÉ UČENÉ. Když sem mezi nimi dále chodil, spatřil sem nemalo lidí učených, kteříž proti obyčeji světa, jak který daleko jiné uměním, tak daleko pokorou předcházeli, a byli sama vlnidnost a přívětivost. S jedním mi se mluvití dostalo, o němž bylo smyšlení, že nic není ve všech uměních lidských, což by před ním ukryto bylo: on však jako nejsprostnější tak se stavěl, nad hloupostí a neumělostí svou tytýž vzdychaje. Umění jazyků u nich v malé jest vážnosti, jestliže umění moudrosti k tomu nepřístupí. Nebo pry jazykové moudrosti nedávají, než k tomu toliko jsou, abychom s jinými a jinými obyvateli okršlku zemského, buď živými neb mrtvými, rozmlouvati mohli: a protož, ne kdo mnoha jazyky mluvití, než kdo užitečné věci mluvití umí, že učený jest. Užitečné pak věci nazývají všecky skutky Boží, k jichž poznání artes že napomáhají nětco: ale však známosti té pravá studnice že jsou svatá Písma a učitel Duch svatý, cíl pak všeho Kristus, ten ukřižovaný. N. B. Protož všickni tito, viděl sem, že vším uměním svým k Kristu jako k centrum směřovali: pakli co k Kristu překážkou býti viděli, všecko, byť i nejvtipnější bylo, opomítali. Knihy lidské, viděl sem, že čtou všelijaké podlé příčin; ale vybranějších toliko pilně hledí, všudy šetříc, aby lidské řečňování za lidské měli. Sami knihy také píší, ale ne pro roztrásání jména svého, než když naději mají, že něčím užitečně s bližními se zděliti, obecnému dobrému v něčem napomoci, zlému uhájiti moci budou.

JAKÉ KNĚŽÍ A TEOLOGY. Kněží a kazatelů viděl sem tu jistý počet podle potřeby církve, vše v habitu prostičkém, obyčejů krotkých a přívětivých, jak mezi sebou, tak vůbec k jiným. Času více s Bohem než lidmi trávili, modlitbami, čtením a přemýšlováním; co mimo to času jest, ten na vyučování jiných, buď v shromáždění vůbec, aneb v soukromnosti obzvláště vynakládají. N. B. Jistili mi to posluchači a sám sem zkusil, že se kázání jejich nikdá bez vnitřního pohnutí srdce a svědomí neslychá, protože z úst jejich pronikavá moc Božských výmluvností plyne. I plésání sem při poslouchajících i slzy spatřil, když se aneb o milosrdenství Božím, aneb o lidské nevděčnosti mluvílo: tak se to od nich opravdově, živě a vroucně koná. Za hanbu by sobě kladli něčemu jiné učiti, čehož by prvé sami na sobě příkladu neukazovali: takže i když mlčí, čemu se z nich učiti jest. Přistoupil sem pak obzvláště k jednomu z nich, promluvíti chtěje, který byl muž počestných šedin a z jehož tváře božského hned cosi se stkvělo. Když se mnou mluvil, řeč jeho přívětivé jakési přísnosti plná byla: a všelijak patné bylo, že Boží legát jest, tak nic světem nepáchl. N. B. Když sem ho obyčejem naším tituli ctíti chtěl, nedal, nazýváje to fraškami světa: jemu titule a cti dosti že jest, jestliže jej služebníkem Božím, a líbí-li mi se, otcem svým nazovu. Když mi požeňání dával, nevím jakou pochotnost a v srdci rozvíňající se radost sem cítil: a porozuměl sem v pravdě, že pravá theologia mocnějšího a pronikavějšího cosi jest, nežli jakž se toho vůbec zakouší. N. B. A zapýřil sem se, vzpomena tu na některých našich kněží nadutost, pýchu, lakomství, společné různice, nepřizně a nenávisti, ožralství, a summou tělesnost: jejichž slova a skutkové tak daleko od sebe stojí, že jen z žertu o ctnostech a křesťanském životu zdají se mluvíti. Mně se, ať pravdu vyznám, tito líbili, muži vroucího ducha, krotkého těla; milovníci nebeských věcí, nedbalci zemských; bedliví nad stádem, zapomínaví nad sebou; střízliví vínem, opojeni duchem; skrovní v řečech, hojní v skutcích; a z nichž každý přední v práci, poslední v chloubě býti se snažoval: summou, skutky, slovy i myšlenkami všech duchovní vzdělání obmýšlející.

Vysvětlivky k textu:

případnosti, příběhy;
zřízenost, pořádek;
nezvolností, nepohodlí;
opomítali, opovrhovali;
roztřásání, rozhlašování;
pochotnost, libost.

KAPITOLA LI.

SMRT KŘESŤANŮ VĚRNÝCH

SMRT KŘESŤANŮ LIBÁ. Když sem se pak dosti mezi křesťany těmito naprocházel a na jejich činy nadíval, spatřil sem naposledy, že i mezi nimi Smrt se procházela: ale ne tak jako v světě postavy mrzuté, nahá, nemilá, než obvinutá pěkně prostěradly Kristovými, jichž v hrobě byl zanechal. Ta jedná k tomu, jedná k onomu přistoupivši, že čas jest odjít z světa, pověděla. Ach, jaká radost a plésání, kdo té noviny dostal! Jen aby spíš bylo, všeliké bolesti, i meč, i oheň, i kléště, i všecko podnikali. I usnul každý pokojně, tiše a libě.

ZPŮSOB JEJICH PO SMRTI. A já hledě, co s nimi dále bude, spatřil sem, že anjelé podlé Božího poručení každému místo obhlídli, kde by pokojíček svůj a odpočínutí míti mělo tělo jeho: kamž když od přátel neb nepřátel, neb anjelů samých vloženo bylo, ostříhali hrobu, aby těla svatých v pokoji před Satanem chována byla, a ani nejmenší prášek z nich se neztratil. Jiní za tím anjelé, duši pojmov, nesli zhůru v blesku a plésání divném: kamž když za nimi (perspicillí přiopraviv) zrakem víry pronikl, spatřil sem slávu nevypravitedlnou.

KAPITOLA LII.

POUTNÍK SPATŘUJE SLÁVU BOŽÍ

Nebo aj, u výsosti seděl na trůnu svém Pán zástupů, okolo něhož byl blesk od končin nebes až do končin jejich: a pod nohama jeho byl jako křišťál, smaragd a zafír, a trůn jeho jaspis, a vůkol něho duha krásná. Tisícové tisíců a desetkrát tisíckrát sto tisíců anjelů stálo před nim, zpívajících jedni k druhým: "Svatý, svatý, svatý, Hospodin zástupů, plná jsou nebesa i země slávy jeho!"

Tolikéž čtyřmectma starců, kteříž padajíce před trůnem a mecíce koruny své k nohám toho, kterýž jest živý na věky věků, zpívali hlasitě: "Hoden jsi, Pane, přijíti slávu a čest i moc. Nebos stvořil všecky věci, a pro vůli tvou trvají i stvořeny sou."

Spatřím také před trůnem jiný veliký zástup, kteréhož by žádný přečísti nemohl, ze všech národů i pokolení a lidí i jazyků, jehož skrze to anjelské na světě zmrlých Božích svatých přenášení vždy víc přibývalo a hluk se množil. I volali: "Amen, požehnání a sláva, a moudrost, a díkčinění, a čest, a moc, i síla Bohu našemu na věky věkův, Amen!"

Summou, blesk, jasnost, stkvělost, slávu nevypravitedlnou sem spatřil, zvuk a hluk nevymluvný sem slyšel, vše radostnější a divnější, nežli oči, uši a srdce naše postihnouti mohou.

A zděšen byv hrůzou nebeských těch slavných věcí, padl jsem i sám před trůnem velebnosti, stydě se za svou hříšnost, že člověk poškvrněných rtů jsem, i zvolal sem: "Hospodin, Hospodin, Hospodin, Bůh silný jest, lítostivý a milostivý, dlouhočekající a hojný v milosrdenství a pravdě, milosrdenství čině tisícům, odpouštěje nepravost a přestoupení i hřích! Hospodine, smiluj se pro Ježíše Krista i nade mnou hříšným."

Vysvětlivky k textu:

čtyřmectma starců, čtyřadvacet (Zjev. 4, 4);
mecíce, metajíce (Zjev. 4, 10, 11);
přečísti, sečísti

Tato kapitola je vyličená v duchu Zjevení sv. Jana, kap. 4. a 5.

KAPITOLA LIII.

POUTNÍK ZA DOMÁCÍHO BOŽÍHO PŘIJAT

To když já dopovím, ozve mi se z prostřed trůnu Spasitel můj Pán Ježíš a rozkošnými těmito ke mně slovy promluví: "Nebojž se, milý můj, já s tebou jsem, tvůj Vykupitel, já Utěšitel tvůj, neboj se. Aj, nepravost tvá odňata jest od tebe, a hřích tvůj shlazen. Radůj se a pléšej, nebo jméno tvé mezi těmito napsáno jest, když mi věrně sloužiti budeš, jako jeden z těchto budeš. Cos viděl koli, uživ toho k bázni mé, a větší věci nad tyto užíš časem svým. Ostříhej se jen v tom, k čemu sem tě zavolal, a jakť jsem cestu k slávě této ukázal, tak ní krácej. Buď v světě, dokud tě tam nechávám, poutníkem, podruhem, příchozím a hostem: u mne pak zde domácím mým, právo nebešťanství tobě se dává. A protož zde obcování své míti hled'! a měj mysl ke mně co nejvýš vždycky zdviženou, k bližním co nejniž skloněnou; zemských věcí, dokud tam jsi, užívej, v nebeských se kochej; buď povolný mně, odporný a odbojný světu a tělu; ostříhej vnitř tobě ode mne udělené moudrosti, zevnitř tobě ode mne poručené sprostnosti; měj hlásné srdce, tichý jazyk: k čitelnosti bíd bližních buď outlý, k snášení vlastních křivd otrlý; duší služ mně samému, tělem, komu můžeš aneb musíš; coť poroučím, číň, co na tě vzkládám, nes; k světu buď neochotný, ke mně vždycky se vinoucí; v světě buď tělem, ve mně srdcem. Tak budeš-li činiti, blažený jsi a dobře bude tobě. Odejdiž již, milý můj, a stůj v losu svém až do skonání svého, užívaje potěšení, k němuž sem tě přivedl, s radostí."

Vysvětlivky k textu:

rozkošnými, vlídnými;
uživ, užij;
podruhem, nájemníkem;
příchozím, poutníkem;
odporný, odpor kladoucí;
outlý, citlivý.

KAPITOLA LIV.

ZAVÍRKA VŠEHO

Vtom zmizelo vidění od očí mých, a já poklekna na kolena, obrátil sem oči zhůru a Slitovníku svému, jak sem uměl, poděkoval sem těmito slovy:

"Požehnaný jsi, Hospodine Bože můj, zvelebování a vyvyšování věčného hodný a požehnané jméno slávy tvé, důstojné a veleslavné na věky věkův. Oslavujtež tebe anjelé tvoji, a všickni svatí tvoji chválu tvou vypravujte. Nebo veliký jsi v moci, a moudrost tvá nezpytatedlná, a milosrdenství tvé nade všechny skutky tvé. Oslavovati tě budu, Hospodine, dokud sem živ, a jménu tvému svatému zpívati, dokud mne stává: nebos mne rozveselil milosrdenstvím svým, a naplnil plésáním usta má, vychvátiv mne z proudů násilných, z vírů hlubokých vyňav mne, a na bezpečnosti postaviv nohy mé. Vzdálený sem byl od tebe, Bože, sladkosti věčná, ale ty smilovav se přiblížil se ke mně; bloudil sem, ale tys mne upamatoval; motal sem se, kam jíti nevěda, ale tys mne na pravou cestu navedl; zašel sem byl od tebe a ztratil tebe i sebe, ale ty vyskytna se, navrátils mne, mně i sobě. Přišel sem byl až k hořkostem pekla, ale ty zpět mnou trhna, až k sladkostem nebeským mne přivedl. A protož dobrořeč duše má Pánu svému, a všechny vnitřnosti mé jménu svatosti jeho. Hotovo jest srdce mé, Bože, hotovo jest srdce mé, zpívati a plésati tobě budu. Nebo vyšší jsi nade všecku vysokost, a nade všecku hlubokost hlubší, divný, slavný a plný milosrdenství. Běda dušem nesmyslným, kteréž od tebe odcházejíce pokoj se najíti moci domnívají: ježto ho kromě tebe ani nebe, ani země, ani propast nemá; protože v tobě samém jest odpočinutí věčné. Nebe i země od tebe jsou, a dobré jsou, a krásné jsou, a žádostivé jsou, protože od tebe jsou; avšak ani tak dobré, ani tak krásné, ani tak žádostivé nejsou jako ty, Učinitel jejich: protož duše potěšení hledající naplniti a nasytiti nemohou. Ty jsi, pane, plnost plností: srdce naše neupokojené jest, dokudž se koli neustanoví v tobě. Pozdě sem tě zamiloval, ó krásno věčná, protože sem tě pozdě poznal. Poznal sem pak tehdaž, kdyžs mi se zasnčila, ó jasnosti nebeská. Necht' chvály tvé mlčí, kdo slitování tvých nepoznal; ale vy, vnitřnosti mé, vyznávejte se Pánu. Ó, kdo mi to dá, aby srdce mé opojeno bylo tebou, vůně věčná! abych na všechno zapomenul, což ty nejsi, Bůh můj! Neskrývej se již srdci mému, krásno nejkrásnější! Pakli mi vezdejší věci tebe zastěňují, umru, ale abych tě spatřoval a s tebou jsa více tě neztracoval. Zdržuj mne, Pane, veď mne, nes mne, abych od tebe nebloudil a neklesal: dejž, ať tě miluji milováním věčným, a nemiluji vedle tebe věci žádné, leč pro tebe a v tobě, ó lásko neskonálá. Ale což více mluvíti mám, Pane můj? ted' sem, tvůj sem: tvůj sem vlastní, tvůj sem věčně. Odříkám se nebe i země, jen ať tebe mám: sebe mi jen neodpírej, dosti mám, na věky věků neproměnně dosti mám, na tobě samém. Duše i tělo mé pléše k tobě, Bohu živému: ach, skoro-liž pak půjdu, abych se ukázal před obličejem tvým? Kdy chceš, Pane Bože můj, vezmi mne, ted' sem, hotově stojím: zavolej, kdy chceš, kudy chceš, jak chceš. Půjdu, kam poručíš, činiti budu, co rozkážeš. Duch tvůj dobrý zpravuj mne jen a veď mezi osídly světa jako po rovné zemi, a milosrdenství tvé sprovázej mne po cestách mých a proved' skrze tyto, ach, tesklivé temnosti světa až k věčnému světlu. Amen i Amen."

GLORIA IN EXCELSIS DEO ET IN TERRA PAX HOMINIBUS BONAE VOLUNTATIS

Vysvětlivky k textu:

mne stává, jsem;

upamatoval, napomenul;

neustanoví, nezakotví;

Gloria atd: Sláva na výsostech Bohu a na zemi pokoj lidem dobré vůle.

V II. vydání následuje "Písnička o divném a milostném božím člověka Bohu oddaného vedení, složená po přečtení Labyrintu od P. J. Kassia Vysokomýtského."